RÆLINGEN KOMMUNE

Vedlegg A

Delområder med registreringer og verdivurderinger av kulturminner og kulturmiljøer i Rælingen

Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer

Vedtatt av kommunestyret 8.11.17

Trivselskommunen med nærhet til Østmarka og Øyeren

REGISTRERING OG VURDERING AV KOMMUNENS KULTURMINNER

DISTRIKTVIS
DELOMRÅDE 1 TIL 28

Innhold

VURDERING AV VERNEVERDI **7**
KART SOM VISER DE ULIKE 28 DELOMRÅDENES PLASSERING I KOMMUNEN **9**
DELOMRÅDE 1 ..... **10**
Sofiedal, Lønnestad, Teien og Bråten (Smellen). Gnr 76, 78 og 77 10
DELOMRÅDE 2 ..... **14**
Narvestad med Jamesberg. Gnr 77/1 14
DELOMRÅDE 3 ..... **18**
Byåa gnr 77 og 79 18
DELOMRÅDE 4 ..... **23**
By, Uller og Karlstad. Gnr 79 og 80 23
DELOMRÅDE 5 ..... **28**
Fjellstadfeltet og Karlstadtoppen Gnr 80 og 81 28
DELOMRÅDE 6 ..... **32**
Tomter og Nordby Gnr 81 og 82 32
DELOMRÅDE 7 ..... **37**
Nordbydalen Gnr 81, 82 og 83 37
DELOMRÅDE 8 ..... **44**
Nes og Grini 44
DELOMRÅDE 9 ..... **50**
Jahr, Ramstad og Tveiter. Gnr 86, 87, 88 og 89 50
DELOMRÅDE 10 ..... **54**
Vestegården, Østegården, Solli og Flatby, Gnr 90, 91 og 92/2 – 90/6 54
DELOMRÅDE 11 ..... **59**
Årnes, Buret og Nordhagan. Gnr 93 og 94 59
DELOMRÅDE 12 ..... **64**
Hektner og Skovholt 64
DELOMRÅDE 13 ..... **69**
Støtterud og Smestad. Gnr 95 og 96 69
DELOMRÅDE 14 ..... **73**
Holt, Haugen og Hammeren. Gnr 97 og 98 73
DELOMRÅDE 15 ..... **77**
Fjerdingby. Gårdsnummer 98 og 99 77
DELOMRÅDE 16 ..... **82**
Kirken og kirkegården 82
DELOMRÅDE 17 ..... **86**
Lund, Bjørnholt og Vestersund. Gnr 99,100 og 101 86
DELOMRÅDE 18 ..... **90**
Hauger, Taje, Sand, Korsvegen og Nygård Gnr: 99, 100 og 102 90
DELOMRÅDE 19 ..... **94**
Sundhagen og Øvre Åmot. Gnr: 101, 102 og 103 94
DELOMRÅDE 20 ..... **99**
Nedre Åmot, Nyland og Berg. Gnr: 102 og 103 99
DELOMRÅDE 21 ..... **103**
Øgarden Åmot. Gnr 103 103
DELOMRÅDE 22 ..... **107**
Rud. Gnr 104 107
DELOMRÅDE 23 ..... **113**
Lille Strøm. Gnr 104 113
DELOMRÅDE 24 ..... **118**
Henrik Sørensens veg, Kardemommeby mfl. Gnr 106 118
DELOMRÅDE 25 ..... **123**
Øvre Rælingen kirke, Stormyrvegen og Østre Strøm. Gnr 104, 105, 106 123
DELOMRÅDE 26 ..... **127**
Løvenstad. Gnr: 106 127
DELOMRÅDE 27 ..... **132**
Gamle far, veier og kommunikasjonsårer i Rælingen 132
DELOMRÅDE 28 ..... **136**
Kulturminner i skogen 136

DELOMRÅDER MED REGISTRERINGER OG VERDIVURDERINGER AV KULTURMINNER OG KULTURMILJØER I RÆLINGEN

Dette er en registrering og verdivurdering av kulturminner fordelt over hele kommunen. Det kan forekomme kjente verneverdige objekter som ikke er med i denne registreringen, og det er sikkert en rekke hittil ukjente objekter som ikke er med.

Registreringen er organisert i delområder som er geografisk avgrenset i forhold til tettheten av verneverdige objekter og kulturmiljøer innenfor et avgrenset område, eller avgrenset slik at kulturminnene kan sees i en logisk sammenheng til hverandre. Delområdenes rekkefølge er valgt etter gårdsnummer på eiendommene, og starter fra syd i bygda og går systematisk nordover. De to siste delområdene i kapittelet omhandler gamle veier og far og kulturminner i skogen, og viser hele kommunen samlet

VURDERING AV VERNEVERDI

Vurderingene er basert på en befaring av hele kommunen og tidligere registreringer som SEFRAK, Bygdehistorie for Rælingen, Norske gårdsbruk, samt forrige kulturminneplan for Rælingen. I tillegg er vurderingene kvalitetssikret av representanter fra Rælingen historielag.

Kriteriene som er benyttet for å komme fram til verneverdien til de ulike objektene og kulturmiljøene er flere, men de viktigste kriteriene er:

- Alder. Høy alder har gjennom kulturminnevernets historie vært et av de viktigste kriteriene når verneverdi skal fastsettes. Dette gjenspeiles blant annet gjennom Kulturminneloven der bygninger fra før 1650 eksempelvis er automatisk fredet.
- Historisk betydning. Objekter som har en viktig formidlingsrolle fordi de forteller en historie som belyser en historisk utvikling eller tendens. Objekter som styrker historieforståelsen for et område eller en hendelse.
- Miljøverdi. Objekter som beriker opplevelsen av et større kulturmiljø. Dette kan for eksempel være en bygning i en husrekke, eller beplantning og veier i et kulturlandskap.
- Tilgjengelighet. Objekter som ligger godt eksponert eller lett tilgjengelig for mange bør prioriteres når utvelgelse av viktige kulturminnes skal foretas. Nærhet til skoler og synlighet fra offentlig vei bør vektlegges.
- Sjeldenhet. Objekter som er sjeldne enten i nasjonal eller mer lokal målestokk bør sikres.
- Representativitet. Det bør sikres et bredt utvalg av kulturminner fra ulike perioder, samfunnslag og type virksomheter for å gi et bredest mulig bilde av kommunens kulturhistorie.
- Autentisitet. Objektet er lite endret og fremstår som opprinnelig enten fra byggeåret eller en eldre ombygging.

De verneverdige objektene og kulturmiljøene er verdivurdert i tallskala fra 1 til 4, der 1 gir høyest verneverdi. I tillegg kommer kategoriene F og H, der F indikerer at objektet er fredet gjennom Kulturminneloven, og H viser at objektet eller kulturmiljøet er regulert gjennom Plan- og bygningsloven med hensynssone.

F:	Fredet kulturminne, automatisk fredet fornminne eldre enn 1537 og hus eldre enn 1650, eller kulturminne som er vedtaksfredet etter kulturminneloven.
H:	Hensynssone, regulert til bevaring gjennom Plan- og bygningsloven ved bruk av hensynssoner
1:	Kulturminne/landskapselement som er viktig i regional og delvis nasjonal sammenheng. Kan være fredningsverdig, og bør sikres gjennom regulering.
2:	Kulturminne/ landskapselement som er viktig i lokal og regional sammenheng. Bevaringsverdig, bør sikres gjennom regulering.
3:	Kulturminne/landskapselement av mer lokal karakter. Har verneverdi i bevaringssammenheng. Disse objektene bør sikres med formelt vern når det foretas områderegulering rundt objektene
4:	Kulturminne/landskapselement som er endret, men som del av et ellers verdifullt miljø, eller på annen måte har verneverdi. Disse verneverdige objektene er av en slik karakter at de ikke prioriteres gjennom formelt vern, men eiere av disse bør oppfordres til å bevare objektene og informeres om mulige økonomiske støtteordninger som kan delfinansiere vedlikehold/istandsetting.

KART SOM VISER DE ULIKE 28 DELOMRÅDENES PLASSERING I KOMMUNEN

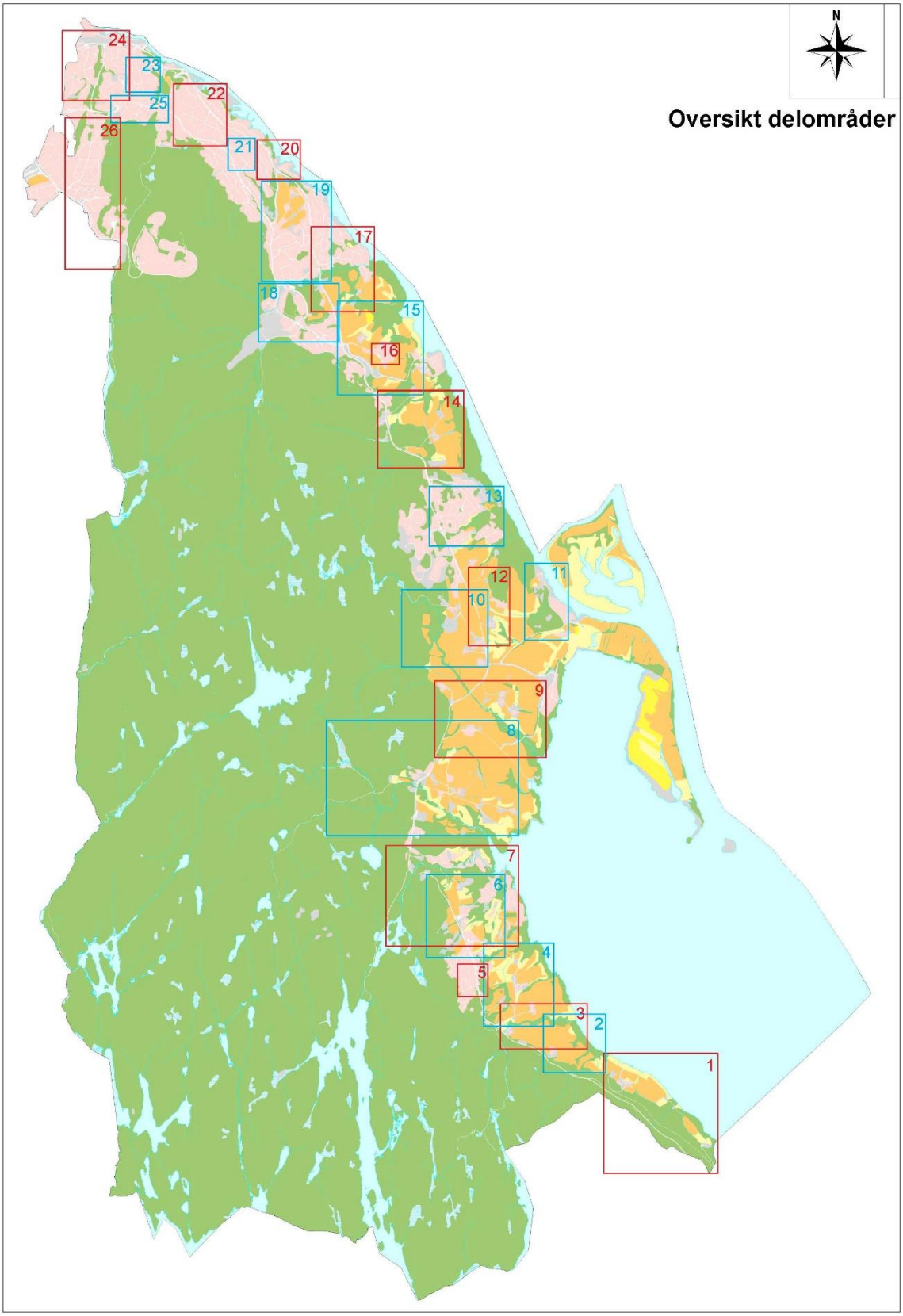

DELOMRÅDE 1

Sofiedal, Lønnestad, Teien og Bråten (Smellen). Gnr 76, 78 og 77

Våningshuset i Teien med middelalderveifaret i forgrunnen. Foto: T G Bengtson

LOKALISERING

Området ligger lengst syd i kommunen og grenser mot Enebakk både mot syd og vest.

FORMELL STATUS

Hele delområdet er LNF-område.

HISTORIKK

Det er trolig Lønnestad som er det eldste bostedet i området. Opprinnelig het gården Longelstad, og omfattet området der Sofiedal og Lønnestad ligger i dag. Gården oppsto trolig under vikingtiden men ble lagt øde under svartedauden. Først på 1600-tallet er det tegn til at det bor folk på gården igjen. Longelstad var i et par hundre år husmannsplass under gården Teien som ligger litt lenger nord. I 1828 ble Longelstad delt i tre bruk/plasser. De to lengst nord ble hetende Longelstad, mens det nye bruket lengst syd fikk navnet Sofiedal.

Teien ble trolig tidlig på 1600-tallet skilt ut fra nabogården Narvestad. På gården ble det rundt 1830 bygget på en skolestue til våningshuset. Her var det «fast omgangsskole» for Ytre Rælingen fram til Hesteløkka overtok som kommunens første faste skole på 1860-tallet. På 1880-tallet ble det gravd etter kull på stranda nedenfor Teien.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det gamle veifaret mellom Bråten (Smellen) og Lønnestad er et uavklart automatisk fredet kulturminne.

Nyere tids kulturminner
Sofiedal: Våningshus fra begynnelsen av 1900-tallet og ei bu fra etterkrigstiden.

Lønnestad: Rester etter grunnmuren til den gamle husmannsstua. Like ved står det et gammelt asketre som har blitt benyttet til lauing (styving – høsting av løv til dyrefôr)

Gamle veier: Fra Lønnestad og til Smellen går middelalderveien. Lenger opp i lia mot Fylkesveien går Gamleveien fra 1870-tallet fra Enebakk og til Narvestad.

Teien: Syd for dagens jordbruksarealer på Teien ligger det spor etter eldre dyrkningsflater. På tunet på Teien står et av kommunens eldste våningshus og en enhetslåve. Rundt tunet er det flere store asketrær. Det står også en arbeiderbolig fra plassen Granlund under Tomter på gården. Denne ble flytte til Teien for få år tilbake. Nede ved Øyeren ligger «Kølagruva» - en gruve fra 1880-tallet, og den gamle sommerveien langs stranda.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN

De ulike gamle veiene i området gir et godt innblikk i kommunikasjonshistorien i området gjennom de siste 1000 år. Gamleveien er godt bevart med stabbesteiner og forstøtningsmurer. Våningshuset i Teien, bygget 1731/1746, er et av de eldste og best bevarte husene i kommunen. Låven på gården er den siste enhetslåven som ble bygget i Rælingen (1957). Kølagruva er et sjeldent kulturminne som ligger godt synlig nede på stranda ved Øyeren.

FORSLAG TIL TILTAK

Det bør tilrettelegges for bevaring av veianleggene i området. Gamleveien kan knyttes til det eksisterende turveinettet på Kongevegen lenger opp i bygda. Kølagruva og våningshuset i Teien med asketrær bør bevares.

Den gamle styvingsasken ved Lønnestad bør stelles og beskjæres. Det bør videreføres med beitedyr på beiteområdene nede ved Øyeren.

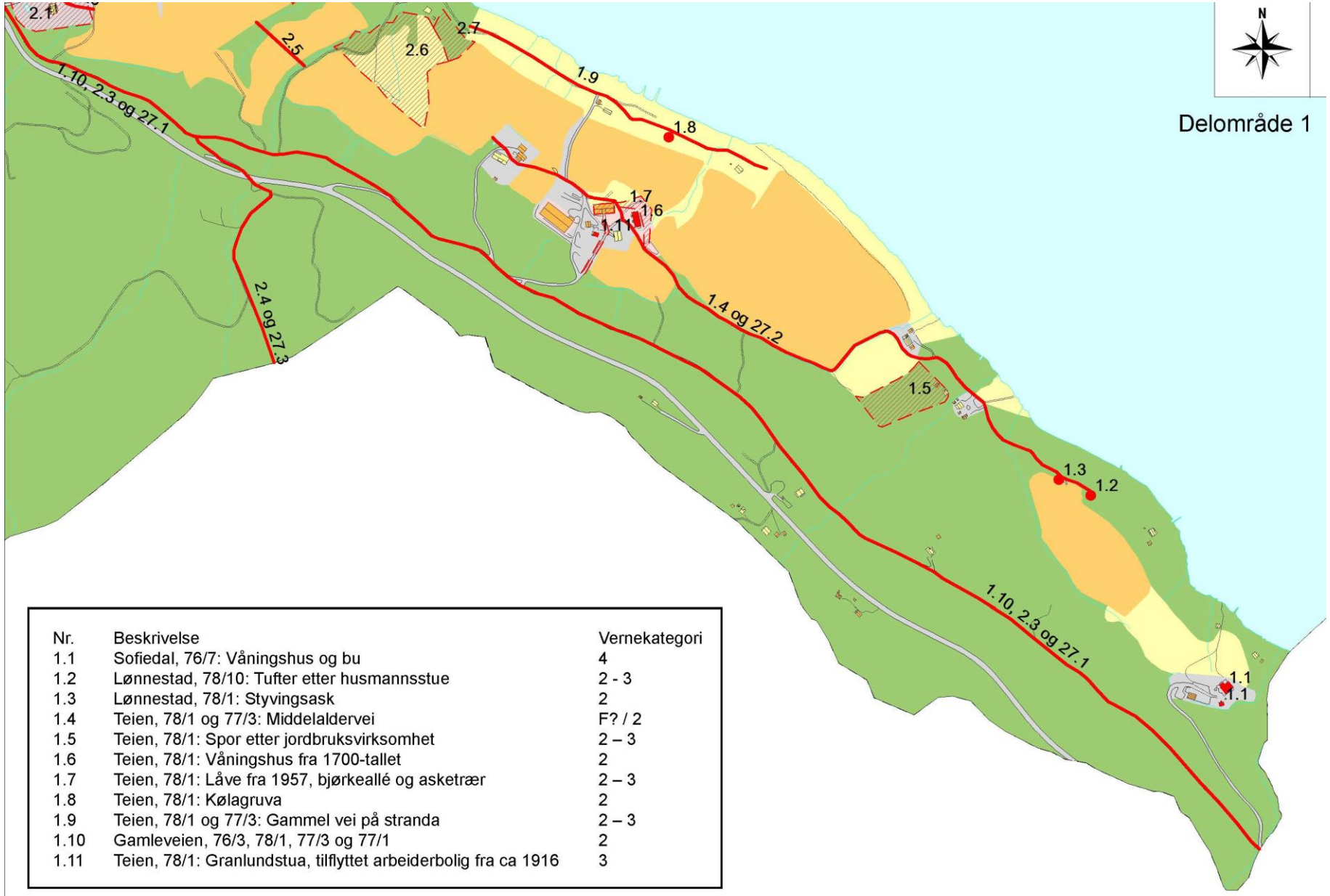

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
1.1	Sofiedal, 76/7: Våningshus og bu	4
1.2	Lønnestad, 78/10: Tufter etter husmannsstue	2 - 3
1.3	Lønnestad, 78/1: Styvingsask	2
1.4	Teien, 78/1 og 77/3: Middelaldervei	F? / 2
1.5	Teien, 78/1: Spor etter jordbruksvirksomhet	2 – 3
1.6	Teien, 78/1: Våningshus fra 1700-tallet	2
1.7	Teien, 78/1: Låve fra 1957, bjørkeallé og asketrær	2 – 3
1.8	Teien, 78/1: Kølagruva	2
1.9	Teien, 78/1 og 77/3: Gammel vei på stranda	2 – 3
1.10	Gamleveien, 76/3, 78/1, 77/3 og 77/1	2
1.11	Teien, 78/1: Granlundstua, tilflyttet arbeiderbolig fra ca 1916	3

Delområde 1: Sofiedal, Lønnestad, Teien og Bråten (Smellen). Gnr 76, 78 og 77

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Sofiedal, våningshus og bru	Middels	Lav	Lav	Lav	Middels	Middels	Lav	4
Lønnestad, tufter etter husmannsplass	Høy	Middels	Lav	Lav	Middels	Middels	Middels	2 – 3
Lønnestad, styvingsask	Høy	Høy	Middels	Lav	Høy	Middels	Høy	2
Teien, middelaldervei	Høy	Høy	Middels	Lav	Middels	Middels	Middels	F?/2
Teien, spor etter jordbruksvirksomhet	Middels	Middels	Middels	Lav	Middels	Middels	Lav	2 – 3
Teien, våningshus fra 1700-tallet	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Teien. Låve fra 1957, bjørkeallé og asketrær	Høy	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	2 – 3
Teien, kølagruva	Middels	Middels	Middels	Lav	Høy	Middels	Middels	2
Teien, gammel vei på stranda	Høy	Høy	Middels	Lav	Høy	Middels	Middels	2 – 3
Gamleveien	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	Høy	2
Teien, Granlundstua	Middels	Høy	Middels	Lav	Høy	Høy	Middels	3

DELOMRÅDE 2
Narvestad med Jamesberg. Gnr 77/1

Eldste del av våningshuset på Narvestad er trolig bygget midt på 1800-tallet, og ble bygget om og på 1920-tallet.

LOKALISERING
Området ligger på nedsiden av Fylkesveg 120 mellom Byåa og Bråten (Smellen).

FORMELL STATUS
Hele delområdet er LNF-område. Kongevegen er vist på kommuneplankartet, og skal bevares sammenhengende gjennom kommunen.

HISTORIKK
Narvestad skriver seg trolig fra vikingtiden og er en av fire stad-gårder i Rælingen fra samme tidsperiode. Gården ble lagt øde etter svartedauden, og ble trolig tatt i bruk igjen ut på 1500-tallet. I lange tider, helt fra 1600-tallet og fram til 1860 var det samme eier på Narvestad og nabogården By. Mellom disse to gårdene renner Byåa som i samme periode ga energi til en rekke sager og kverner spredt fra Fylkesvegen og ned til Øyeren.
Fra siste halvdel av 1700-tallet og fram til 1860 var det to bruk på Narvestad. Tunene på de to gårdene lå tett, og det ene het Nistua. Hva det andre bruket ble kalt er ikke kjent, men det er dette som utgjør tunet på gården i dag.
Det var tre plasser under Narvestad; Jamesberg, Frydenberg og Bråten (Smellen)

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det er ikke registrert bekreftede automatisk fredede kulturminner i delområdet. Kongevegen er et uavklart automatisk fredet kulturminne.

Nyere tids kulturminner
Bebyggelse og hage: Våningshuset på Narvestad er trolig bygget da Holst-familien flyttet til gården midt på 1800-tallet. Huset ble påbygd på 1920-tallet. Det er rester etter en gammel eplehage rundt våningshuset. Bua skriver seg fra siste halvdel av 1800-tallet mens låven og hønsehuset er bygget i begynnelsen av 1900-tallet. Langs gårdsvegen står det en garasje fra 1950-tallet. Under et nyere vognskjul er det en gammel jordkjeller. Det er sannsynlig at denne kan være kjelleren til det gamle huset på Nistua Narvestad som ble revet i siste halvdel av 1800-tallet.

Kulturminner i innmarka: Tuftene etter husmannsplassen Jamesberg er fremdeles tydelige, og viser konturene av stuebygningen, låven, potetkjelleren og hagen. I liene ned mot Øyeren er det en rekke rydningsrøyser fra tidlig jordbruksvirksomhet på stedet.

Gamle veier: Fra gårdsveien på Narvestad og videre sydover mot Enebakk gård den gamle riksveien fra 1870-tallet. Delvis parallelt med denne ligger også Kongevegen. Fra tunet og mot sydøst over jordene ligger rester etter den eldste veien i området fra middelalderen.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN

Gårdstunet på Narvestad er komprimert og helhetlig med bebyggelsen plassert i firkantstruktur, og med rester etter eldre frukthage i ytterkant. Bebyggelsen er et flott landemerke langs Fylkesveg 120, og består av flere eldre, verneverdige bygninger. Tuftene etter plassen Jamesberg er uvanlig godt bevarte, og det er fremdeles lett å se hvor de ulike bygningene har stått. I tillegg er landskapet rundt plassen urørt med bratte raviner.

FORSLAG TIL TILTAK

Tuftene etter husmannsplassen Jamesberg med omkringliggende kulturlandskap bør bevares. Beiteområdene ned mot Øyeren bør holdes åpne ved fortsatt beiting. Gamleveien bør bevares og Kongevegen og gamleveien bør tilrettelegges som turvei, og knyttes opp mot det eksisterende turveinettet på Kongevegen lenger nord i bygda.

Våningshuset, garasjen fra 1950-tallet, bua, hønsehuset og låven bør bevares. Det samme gjelder restene etter den gamle frukthagen på to sider av våningshuset. Spesielt bua og hønsehuset på Narvestad er to bygninger som det er få igjen av i bygda. Rettveggede buer som denne er det man gjerne kaller *de ekte Romeriksbuene*.

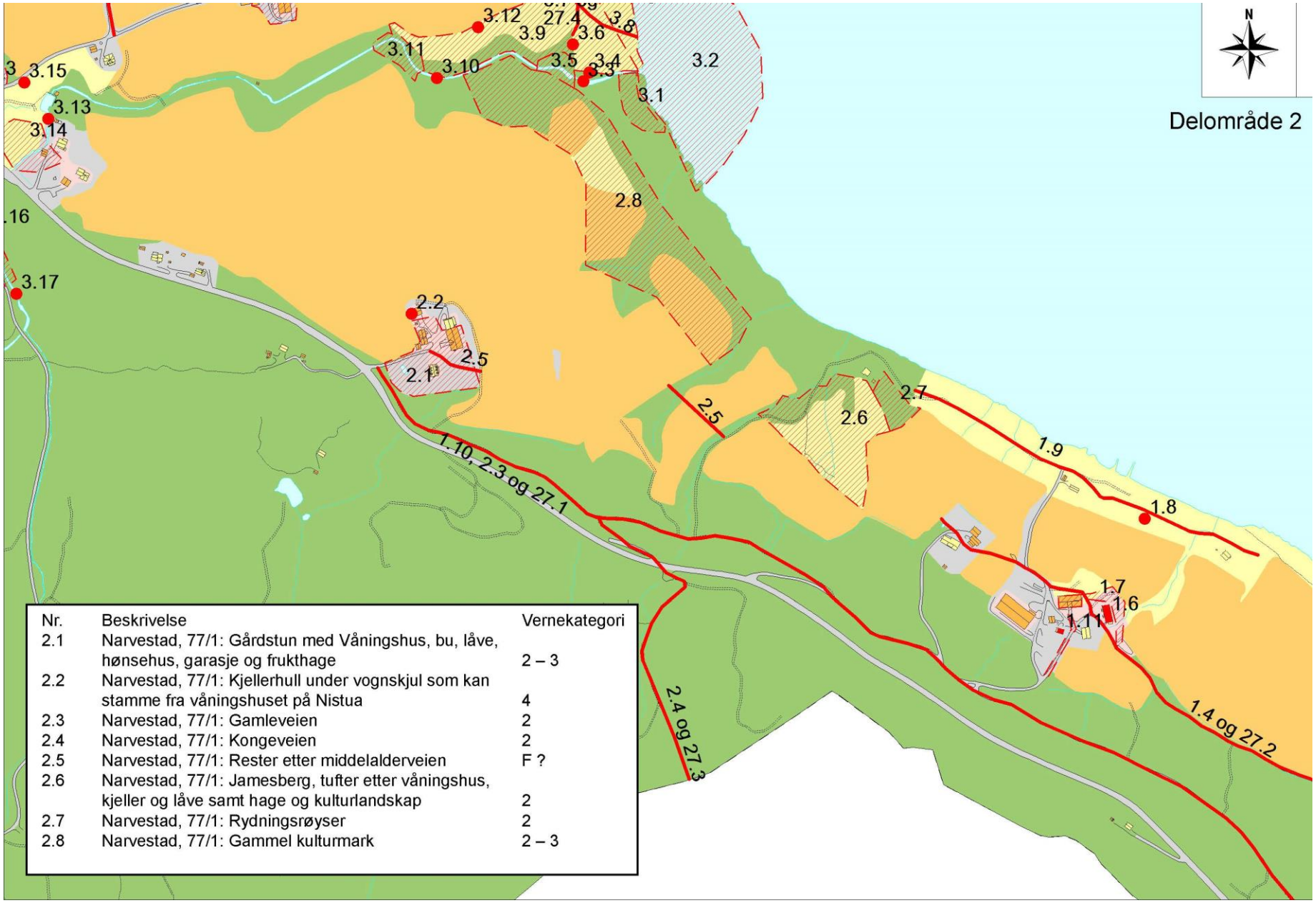

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
2.1	Narvestad, 77/1: Gårdstun med Våningshus, bu, låve, hønsehus, garasje og frukthage	2 – 3
2.2	Narvestad, 77/1: Kjellerhull under vognskjul som kan stamme fra våningshuset på Nistua	4
2.3	Narvestad, 77/1: Gamleveien	2
2.4	Narvestad, 77/1: Kongeveien	2
2.5	Narvestad, 77/1: Rester etter middelalderveien	F ?
2.6	Narvestad, 77/1: Jamesberg, tufter etter våningshus, kjeller og låve samt hage og kulturlandskap	2
2.7	Narvestad, 77/1: Rydningsrøyser	2
2.8	Narvestad, 77/1: Gammel kulturmark	2 – 3

Delområde 2 Narvestad med Jamesberg. Gnr 77/1

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Narvestad 77/1: Gårdstun med våningshus, bu, låve, hønsehus, garasje og frukthage	Middels	Middels	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2 – 3
Narvestad 77/1: Kjellerhull under vognskjul som kan stamme fra våningshuset på Nistua	Høy	Middels	Lav	Lav	Middels	Lav	Middels	4
Narvestad 77/1: Gamleveien	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	Høy	2
Narvestad 77/1: Kongeveien	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	2
Narvestad 77/1: rester etter middelalderveien	Høy	Høy	Middels	Lav	Høy	Høy	Middels	F?/2
Narvestad 77/1: Jamesberg, tufter etter våningshus, kjeller og låve samt hage og kulturlanskap	Høy	Høy	Høy	Lav	Høy	Høy	Høy	2
Narvestad 77/1: Rydningsrøyser	Høy	Høy	Middels	Lav	Høy	Høy	Middels	2
Narvestad 77/1: Gammel kulturmark	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	2 – 3

DELOMRÅDE 3
Byåa gnr 77 og 79

Den øverste av i alt tre bevarte sagmurer ved Byåa

LOKALISERING
Området ligger langs vassdraget Byåa fra Nedre Rælingsveg og ned til Øyeren.

FORMELL STATUS
LNF-område. Det er registrert røyser på stranda. Disse er uavklarte i forhold til eventuell automatisk fredning. Byåa med landskap på to sider er sikret gjennom en hensynssone

HISTORIKK
Byåa utgjør vassdraget mellom gårdene Narvestad og By. Trolig har vassdraget blitt nyttet til kvernfall helt tilbake til middelalderen, og fra 1500-tallet vet vi at det har vært sagbruksvirksomhet i åa. På det meste var det syv sager i vassdraget. Disse var lokalisert i tre områder. De øverste lå like nedenfor dagens fylkesvei, de neste rett på nedsiden av dagens fulldyrkede arealer på By og de nederste sagene lå nesten helt nede ved Øyeren, og disse var trolig i stor grad basert på innkjøpt tømmer som kom vannveien helt fra Hedmark.

Sagbruksvirksomheten i Byåa tok trolig slutt om kring 1860 eller noe senere. Som erstatning for vannsagene ble det bygget en dampsag på et område som i dag kalles «Bysaga». Dette ligger like ovenfor fylkesveien ca. 50 meter nordvest for Byåa.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det er ikke registrert automatisk fredede kulturminner i området. Syd for Byåa er det registrert rydningsrøyser med uavklart alder og opphav. Det er mulig dette er rester etter lensefester knyttet til fløting av tømmer til saga.

Nyere tids kulturminner
Det ligger flere lensefester helt eller delvis ute i vannet. Dette er trolig rester etter oppsamlingsanlegg for tømmer som ble kjøpt fra skoger lenger opp i Glommavassdraget. Lensene danner en halvmåne med radius fra åas utløp på ca. 100 meter. Mot syd ender lensene opp mot en fjellformasjon, mens mot nord går lensene over i en natursteinmur som går 30 – 40 meter inn på land. 60 meter opp i Byåa ligger de nederste sagmurene. Dette er ca. fire meter høye konstruksjoner som har dannet fundamenteringen for selve sagbygningen som har stått over. Murene er av stedegen naturstein som trolig er hentet fra et dagbrudd ved Jamesberget på Narvestad ca. 500 meter lenger syd. Like nord for sagmurene er det rester etter fundamentet til en annen bygning eller installasjon. Dette er holdsteiner som sammen danner et rektangulært fundament til enten en bygning eller lager for ferdige materialer. Rett ovenfor sagmurene er det rester etter et damanlegg. Videre nord for dette ligger grunnmuren til den gamle plassen Sagstua. Dette bostedet ble fraflyttet like etter 1860. Rett ovenfor Sagstua går det et gammelt veifar fra sagområdet og opp mot By. Dette er en hulvei, og den stammer trolig fra 1500-tallet eller tidligere. En nyere vei går fra jordet og ned til stranda ca. 20 meter lenger nord for hulveien.

De midtre sagmurene ligger ca. 200 meter opp fra Øyeren, like nedenfor en fylling etter bakkeplanering på 1970 og -80 tallet. Disse murene er mest skadet. Deler av steinen har blitt benyttet til grunnmurer på bedehuset Betel. På toppen av beiteravina ca. 75 meter nordøst for midtre sag, ligger rester etter grunnmuren til plassen Byenga. Plassen ble nedlagt kort tid etter 1880.

De øvre murene ligger ca. 80 meter nedenfor Nedre Rælingsveg, og disse er de best bevarte av de tre lokalitetene. Også her er det rester etter et damanlegg ca. 40 meter lenger opp i vassdraget. Like syd for Byevegen, ca. 60 meter nord for de øverste sagmurene, ligger kjellerhullet til den nedlagte plassen Matina. Plassen ble trolig nedlagt midt på 1800-tallet. Ca. 200 meter sydøst for øvre sagmur ligger husmannsplassen Nyborg. Dette er den eneste av husmannsstuene ved By som fremdeles står.

Videre opp i Byåa på oversiden av Fylkesveien, er det rester etter kvernhus. Enda litt lenger opp ligger Vesledammen, en gammel reguleringsdam for vannføringen som fremdeles er intakt som drikkevannskilde for eiendommene nedenfor.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN
Alle kulturminnene i området har høy verneverdi både lokalt, men også i en regional sammenheng. I perioden 1550 - 1860 var det tilsvarende sagbruksområder flere steder i bygda. I dag er det kun her ved Byåa at hele murkonstruksjoner med tilhørende damanlegg er bevart. I tillegg er rester etter infrastruktur som lenser og veier av ulike generasjoner fremdeles godt synlig. At tuftene etter tre husmannsplasser/sagarbeiderboliger er bevart i nær tilknytning til vassdraget og i et intakt ravinelandskap styrker verneverdien ytterligere.

FORSLAG TIL TILTAK

Det bør avklares med vernemyndighetene hvor vidt sagmurene er å regne som stående bygninger fra før 1650, og da automatisk fredet.

Det er viktig å se de ulike objektene i sammenheng, og tenke helhet der også landskapsverdier sikres. Videre er det også viktig å se Byåa i sammenheng med industriområdet rundt Nordby bruk. Sammen

dekker disse to områdene som ligger relativt nær hverandre, en meget bred del av kommunens industrihistorie fra 1500-tallet og fram til i dag. Kongevegen binder områdene sammen, og dette gjør områdene meget godt egnet i formidlingssammenheng.

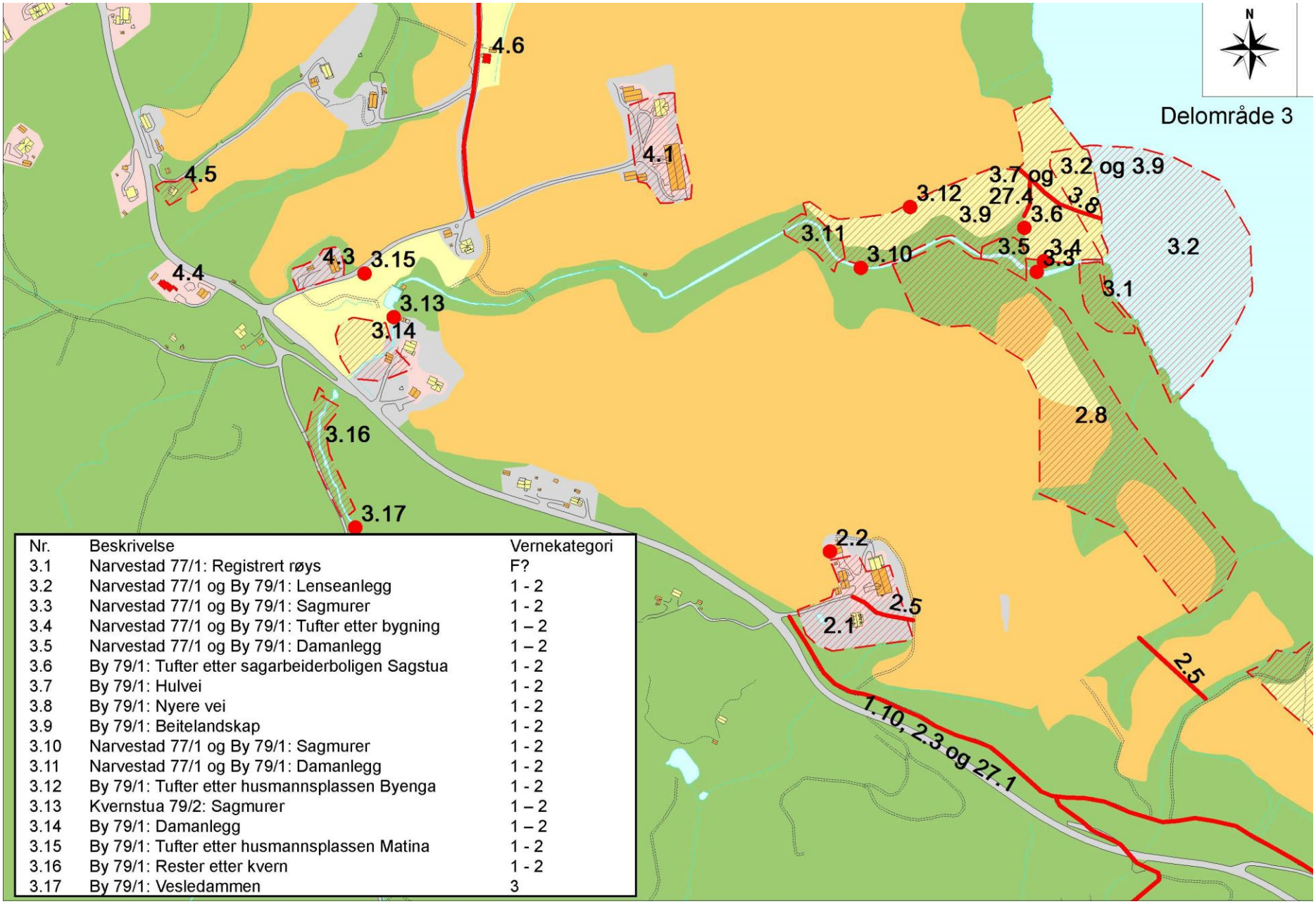

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
3.1	Narvestad 77/1: Registrert røys	F?
3.2	Narvestad 77/1 og By 79/1: Lenseanlegg	1 - 2
3.3	Narvestad 77/1 og By 79/1: Sagmurer	1 - 2
3.4	Narvestad 77/1 og By 79/1: Tufter etter bygning	1 – 2
3.5	Narvestad 77/1 og By 79/1: Damanlegg	1 – 2
3.6	By 79/1: Tufter etter sagarbeiderboligen Sagstua	1 - 2
3.7	By 79/1: Hulvei	1 - 2
3.8	By 79/1: Nyere vei	1 - 2
3.9	By 79/1: Beitelandskap	1 - 2
3.10	Narvestad 77/1 og By 79/1: Sagmurer	1 - 2
3.11	Narvestad 77/1 og By 79/1: Damanlegg	1 - 2
3.12	By 79/1: Tufter etter husmannsplassen Byenga	1 - 2
3.13	Kvernstua 79/2: Sagmurer	1 – 2
3.14	By 79/1: Damanlegg	1 – 2
3.15	By 79/1: Tufter etter husmannsplassen Matina	1 - 2
3.16	By 79/1: Rester etter kvern	1 - 2
3.17	By 79/1: Vesledammen	3

Delområde 3 Byåa gnr 77 og 79

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Narvestad 77/1: Registrert røys	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	F?/2
Narvestad 77/1 og By 79/1: Lenseanlegg	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	1 - 2
Narvestad 77/1 og By 79/1: Sagmurer	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	1 - 2

DELOMRÅDE 4
By, Uller og Karlstad. Gnr 79 og 80

Ravinelandskapet mot Øyeren ved Ner-Uller

LOKALISERING
Området ligger øst for Nedre Rælingsveg, mellom Byåa og Nordbydalen.

FORMELL STATUS
Det meste av arealet er LNF-område. Den bebygde stripa øst for Nedre Rælingsveg er reguler til boligformål, og Ulleråsen, vest for Nedre Rælingsveg og syd for Fjeldstadfeltet, er avsatt som fremtidig boligområde. Kongevegen går gjennom hele området og er registrert i databasen «Askeladden» som *uavklart arkeologisk minne.* Veien er også vist på kommuneplankartet, og skal bevares sammenhengende gjennom kommunen.

Det er registrert en haug ca. 75 meter nord for låven på Ner-Uller. Tradisjon sier at dette er en gravhaug, men nyere undersøkelser har avkreftet det, og haugen er ikke fredet.

HISTORIKK
Navnet By tilsier at dette er en meget gammel gård. Man mener at det opprinnelig kan ha vært to til tre primærgårder i bygda. Én ved Fjerdingby og én her ute ved By – Nordbyområdet, og kanskje én i nærheten av Hektner. Dagens By har etter det man kjenner til, aldri vært delt i flere bruk. By er en av de største gårdene i bygda, og det lå en rekke husmannsplasser under gården.

Uller har et navn som lett kan kobles mot den norrøne guden Ull, men mye tyder på at gården Uller kan ha fått navnet sitt fra et annet opphav (ref.: Bygdehistorie for Rælingen 1989 s 76). Uller utgjør i dag tre bruk: Sør-Uller, Ner-Uller og Karlstad. Mellom Sør- og Ner-Uller ligger fremdeles

hovedbygningen på Mellom-Uller. Jorda på denne gården ble lagt til naboeiendommen tidlig på 1900-tallet, men tunet eksisterer fremdeles og går under benevnelsen Stuetomta.

Frem til midten av 1800-tallet lå Ullergårdene meget sentralt til på rekke og rad langs Kongevegen som var hovedferdselsåra gjennom bygda fra middelalderen og fram til «Gamleveien» ble bygget i siste halvdel av 1800-tallet. Den tidligere antatte gravhaugen på Ner-Uller er blitt utsatt for «gravplyndring». Det er spor etter en sjakt som noen har gravet inn i haugen.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Kongeveien er et uavklart fredet kulturminne.

Nyere tids kulturminner
By: Gårdstunet med bebyggelse på By består av flere eldre og verneverdige bygninger.

Annen bebyggelse: Nesten oppe ved fylkesvegen ligger Betel, et bedehus fra tidlig på 1900-tallet. På den andre siden av fylkesveien ligger villaen Klippen, en modernistisk villa fra ca. 1970. På motsatt side av fylkesveien, ca. 100 meter lengre nord, ligger våningshuset på eiendommen Bråtan. Dette er en plass som i 1850 ble skilt ut fra Ner-Uller. På nedsiden av huset står tuftene etter uthuset til plassen. Følger man Kongevegen (Ullervegen) nordover fra Byevegen får man villaen Fredlund først på høyre side, en villa fra tiden rundt første verdenskrig.

Ullergårdene: Nord for Fredlund ligger Sør-Uller der det gamle våningshuset fremdeles står relativt uendret. I tillegg er det en låve fra tiåret etter andre verdenskrig og en nyere villa på eiendommen. Våningshuset på det nedlagte gårdsbruket Mellom-Uller (Stuetomta) ligger på vestsiden av Ullervegen før bakken ned til Ner-Uller. På Ner-Uller er det kun låven igjen av den gamle bebyggelsen.

Kulturlandskapet og Kongevegen: Kulturlandskapet på Ner-Uller og opp mot Karlstad er et relativt stort og urørt ravinelandskap. Dette landskapet fortsetter videre nordover på neste delområde på eiendommene Tomter, Solberg og Tomta. Gjennom det verneverdige landskapet bukter Kongevegen seg slik den trolig har gjort i over 1000 år.

Karlstad: Rett vest for tunet på Ner-Uller, på den andre siden av dalsøkket ligger Karlstad. Våningshuset på Karlstad er fra 1907 og låven er bygget på 1950-tallet, men fjøset er det gamle tømmerfjøset fra låven som sto der tidligere.

Fritidsbebyggelse: Nede mot Øyeren ligger det fem fritidsboliger som er bygget på Ullergårdenes grunn.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN

Gårdstunet på By er meget godt eksponert både fra offentlig vei og fra Øyeren. Bebyggelsen er stor i lokal målestokk, og tunet fremstår fremdeles som et åpent firkanttun fra tiden rundt år 1900. Betel er et enkelt bedehus fra tidlig på 1900-tallet, og stedet representerer en vesentlig del av kommunens religionshistorie. Steinen i grunnmuren til bedehuset ble tatt fra den mellomste saga i Byaå. Villaen på Klippen er en fremragende representant for etterkrigsmodernismen. Arkitekttegnede hus som dette var ikke vanlig i denne delen av bygda på 1960- og 70-tallet. Bråtan og Fredlund er representanter for henholdsvis mindre plasser og tidlig villabebyggelse i området. Gårdstunene på Ullergårdene og Karlstad har alle eldre låver som utgjør viktige landskapselementer i områdets kulturlandskap. Våningshuset på Karlstad er en god representant for sveitserstilens formspråk på tidlig 1900-tall. De tre midterste hyttene på Ullers grunn nede ved Øyeren er mer eller mindre urørte i eksteriøret, og fremstår slik de ble bygget på 1940- 50-tallet. Dette er en viktig del av vår moderne historie med mer fritid, og tilhørende bygging av fritidsboliger.

Kongevegen går gjennom området, og veien sett i sammenheng med landskapet og bebyggelsen gir By- og Ulleområdet en ekstra kvalitet.

FORSLAG TIL TILTAK

Den antatte gravhaugen på Ner-Uller bør sikres som et kulturminne som det er knyttet tro og tradisjon til.
Villaen på Klippen bør bevares. De best bevarte fritidseiendommene på Ullerstranda bør sikres.

Gårdstunet på By bør beholdes som et klart definert firkanttun der våningshuset, bua og låven utgjør en vesentlig del av tunet. Disse tre bygningene bør bevares og eksteriørene beholdes slik de står i dag eller eventuelt tilbakeføres til tidligere kjent utforming. Eventuell ny bebyggelse på tunet bør innordne seg den eksisterende tunstrukturen. Bebyggelsen langs Kongeveien bør bevares, og eventuelle nye bygninger bør bygges i tilknytning til de allerede etablerte tunene. Låvene på Ullergårdene og Karlstad bør bevares som viktige landskapselementer i det verneverdige kulturlandskapet. Beiteravinene i området bør sikres gjennom aktiv skjøtsel ved bruk av beitedyr, og kratt og skogsvegetasjon kan i tillegg med fordel tynnes og holdes nede mekanisk.

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
4.1	Bye, 79/1: Gårdstun med våningshus, bu og låve	2 – 3
4.2	Kongevegen	F/2
4.3	Betel , 79/9: Bedehus med uthus	3
4.4	Klippen, 79/11: Modernistisk villa fra begynnelsen av 1970-tallet	2
4.5	Bråtan, 80/9: Småbruk med våningshus og tufter etter uthus	4
4.6	Fredlund, 80/13: Villa fra tidlig på 1900-tallet	4
4.7	Sør-Uller, 80/4 mfl: Gammelt våningshus og låve, nyere våningshus	2 - 3
4.8	Stuetomta, 80/10: Våningshus	3 – 4
4.9	Ner-Uller, 80/1: Tun med låve	2 - 3
4.10	Ner-Uller, 80/1: «Gravhaug»	2
4.11	Ner-Uller, 80/1 og Karlstad 80/2: Beiteraviner	2
4.12	Karlstad, 80/2: Eldre våningshus og låve	2 - 3
4.13	Fritidsboliger, 80/127 og 80/44	2
4.14	Fritidsbolig, 80/45	4

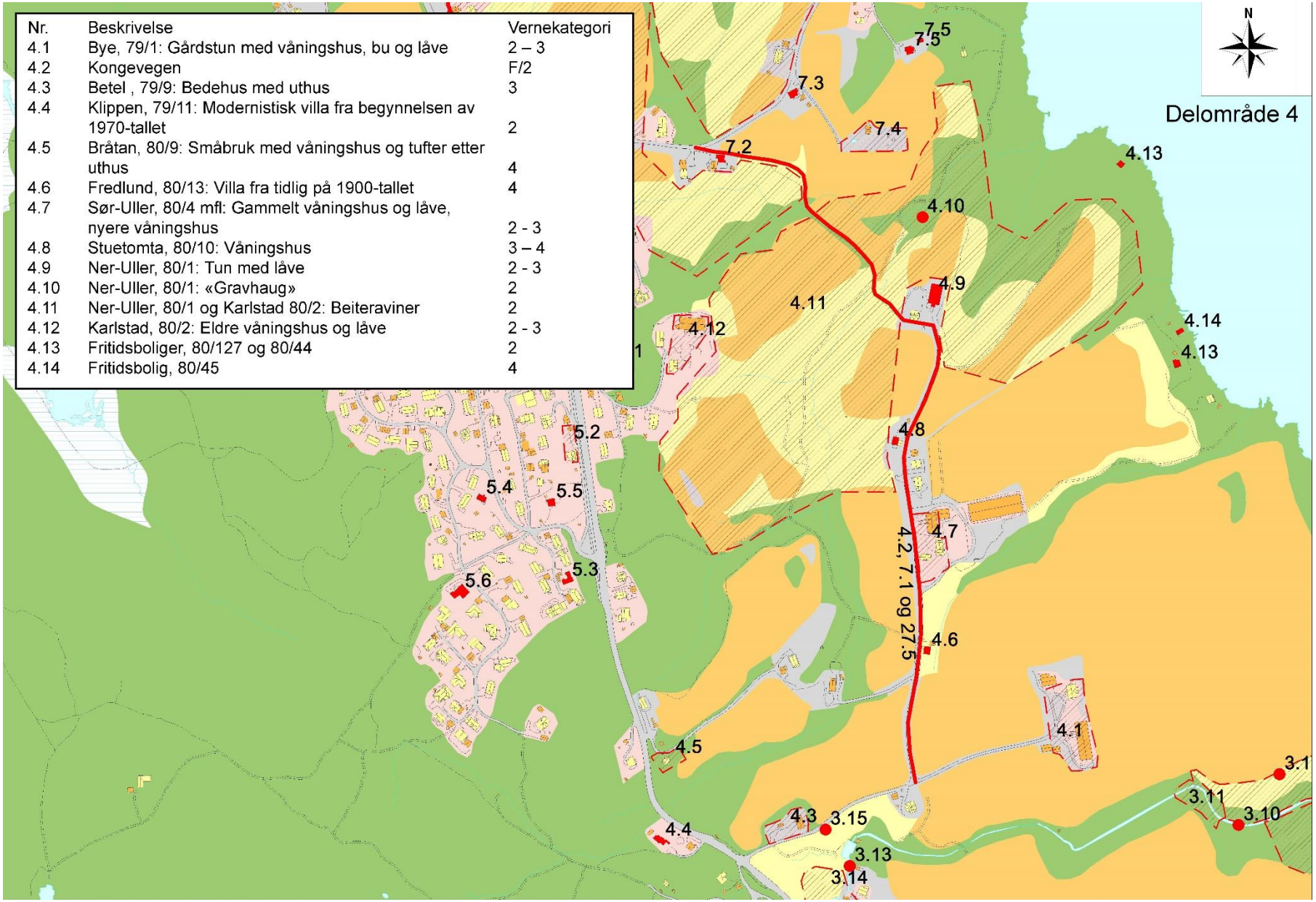

Delområde 4 By, Uller og Karlstad. Gnr 79 og 80

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Bye, 79/1: Gårdstun med våningshus, bu og låve	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2 – 3
Kongevegen	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	F?/2
Betel , 79/9: Bedehus med uthus	Middels	Høy	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	3
Klippen, 79/11: Modernistisk villa fra begynnelsen av 1970-tallet	Lav	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Bråtan, 80/9: Småbruk med våningshus og tufter etter uthus	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	4
Fredlund, 80/13: Villa fra tidlig på 1900-tallet	Middels	Lav	Middels	Middels	Lav	Middels	Middels	4
Sør-Uller, 80/4 mfl: Gammelt våningshus og låve, nyere våningshus	Middels	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	2 – 3
Stuetomta, 80/10: Våningshus	Middels	Middels	Høy	Høy	Lav	Middels	Middels	3 – 4
Ner-Uller, 80/1: Tun med låve	Middels	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	2 – 3
Ner-Uller, 80/1: «Gravhaug»	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Ner-Uller, 80/1 og Karlstad 80/2: Beiteraviner / kulturlandskap	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Karlstad, 80/2: Eldre våningshus og låve	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	2 – 3
Fritidsboliger, 80/127 og 80/44	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2
Fritidsbolig, 80/45	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	4

DELOMRÅDE 5
Fjellstadfeltet og Karlstadtoppen Gnr 80 og 81

Fjellstadvegen 12, en forhenværende hytte med funkispreg som tidlig ble bygget om til bolig

LOKALISERING
Området ligger hovedsakelig vest for Nedre Rælingsveg og omfatter hele Fjellstadfeltet samt bebyggelsen på to sider av Nedre Rælingsveg, fra Fjellstadvegen til Tomtervegen.

FORMELL STATUS
Hele delområdet er regulert til boligformål.

HISTORIKK
Store deler av området der Fjellstadfeltet nå ligger var tidligere jordveien til småbruket Løkka. Våningshuset på Løkka står fremdeles, men låven er revet til fordel for en villa. I årene etter andre verdenskrig ble det bygget noen villaer og hytter langs Fjellstadvegen og noen fritidsboliger i Fjellstadåsen. Rundt 1980 ble resten av området bebygd. Den eldste bebyggelsen langs Nedre Rælingsveg kom hovedsakelig i tiden rundt første verdenskrig. Dette var arbeiderboliger knyttet til virksomheten på Nordby bruk. Ingen av disse boligene står i området fremdeles, men en av dem (Svikebøl) er flyttet til gården By i Enebakk, og en annen (Granlund) står nå på gården Teien syd i bygda. På 1920-tallet ble stedet Fjellvang etablert. Dette ligger på «Karlstadtoppen» og går også under navnet Opp-Karlstad. Her skulle det etter hvert bli en omfattende aktivitet med både landhandel, kafé, pensjonat og bussgarasje. I dag er det store hovedhuset på Fjellvang seksjonert i flere leiligheter.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det er ikke registrert automatisk fredede kulturminner i området.

Nyere tids kulturminner
Fjellvang, N Rælingsveg 686: Hovedbygningen uthus og bussgarasje. Det eneste kulturminne etter rutebilvirksomhet i Rælingen. I tillegg er det fremdeles mulig å «lese» at hovedhuset har rommet en landhandel.

Fjellstadvegen 53: En relativt lite endret murvilla med garasje i underetasjen.

Stensrudbakken 6: Flott representant for nyere tids arkitektur.

Fjellstadvegen 12: Tidligere hytte som trolig på 1950-tallet ble påbygd til bolig. Huset er lite endret siden påbyggingen.

Svarttjernvegen 13: Teglsteinshus som representerer 1980-talltsarkitektur.

Løkka, Fjellstadvegen 3: Det gamle våningshuset på gården som solgte grunn til det meste av dagens byggefelt.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN
Fjellstadfeltet og Karlstadtoppen fremstår som et relativt ungt boligområde. Det er få spor etter primæreiendommene, kun våningshuset på Løkka og bebyggelsen på Fjellvang med hovedbygning, uthus og bussgarasje kan dateres til før andre verdenskrig. Kulturminnekvalitetene i området er hovedsakelig knyttet til det tverrsnittet av nyere boligarkitektur som man fremdeles kan lese i boligfeltet. For å kunne formidle områdets bolighistorie også til kommende generasjoner, bør enkeltbygninger bevares og det bør gis informasjon og veiledning til eierne.

FORSLAG TIL TILTAK

Fjellvang med hovedbygning, uthus og bussgarasje bør bevares. I tilknytting til dette bør man også vurdere bevaring av villaen og uthuset i Fjellstadvegen 53.

Det gamle våningshuset på Løkka og villaen i Fjellstadvegen 12 bør bevares for ettertiden som representanter for den tidlige bebyggelsen i området. Det bør være et uttalt mål å bevare representanter for 1980-tallsarkitekturen i boligfeltet. Eiere av lite endrede bygninger fra denne tiden bør rådes til å bevare husenes eksteriør.

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
5.1	Fjellvang, N Rælingsveg 686: Hovedbygning, uthus og bussgarasje	2
5.2	Fjellstadvegen 53: Murvilla med uthus	3
5.3	Stensrudbakken 6: Arkitektegnet villa fra 1980-tallet	2 - 3
5.4	Fjellstadvegen 12: Forhenværende hytte med funkispreg	2
5.5	Løkka, Fjellstadvegen 3: Våningshuset på det tidligere småbruket Løkka	3
5.6	Svarttjernvegen 13: Teglsteinsvilla fra 1980-tallet	2 - 3

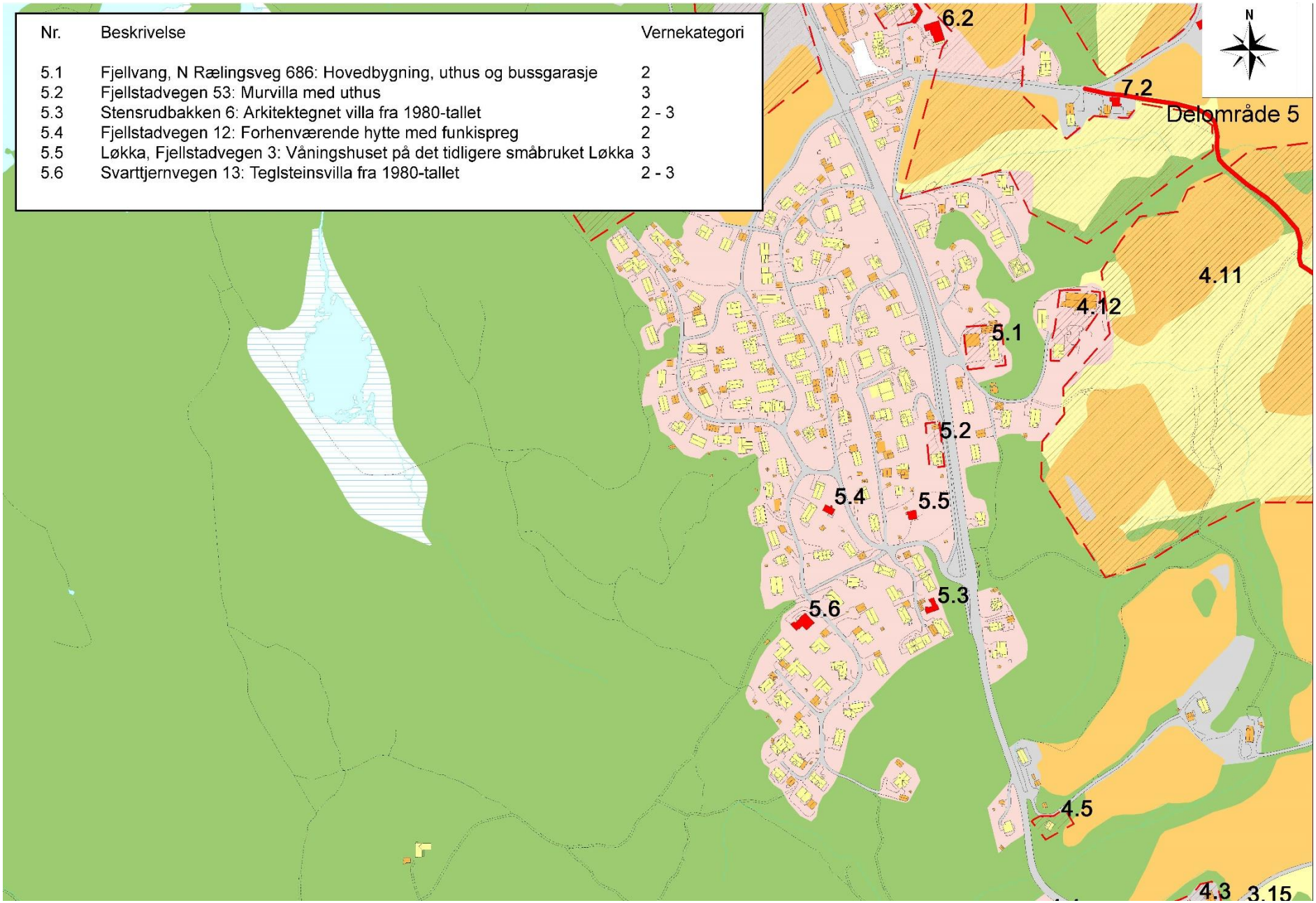

Delområde 5 Fjellstadfeltet og Karlstadtoppen Gnr 80 og 81

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Fjellvang, N Rælingsveg 686: Hovedbygning, uthus og bussgarasje	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	2
Fjellstadvegen 53: Murvilla med uthus	Lav	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	3
Stensrudbakken 6: Arkitekttegnet villa fra 1980-tallet	Lav	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	2 – 3
Fjellstadvegen 12: Forhenværende hytte med funkispreg	Middels	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	2
Løkka, Fjellstadvegen 3: Våningshuset på det tidligere småbruket Løkka	Middels	Høy	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	3
Svarttjernvegen 13: Teglsteinsvilla fra 1980-tallet	Lav	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	2 – 3

DELOMRÅDE 6
Tomter og Nordby Gnr 81 og 82

Småbrukslåven på Hagabråtan er meget godt bevart og helt unik i lokal målestokk.

LOKALISERING
Området ligger mellom Myrdammen og Nordbydalen, og avgrenses av Tomtervegen mot syd og Nordbyvegen mot nord.

FORMELL STATUS
Nordby skole, deler av jordet vest for skolen og Tomter barnehage er regulert til offentlig formål. Områdene med småhus syd for skolen og opp mot skogkanten i vest er regulert til boligformål. Lia mellom skolen og Enga er regulert til friområde. Det øvrige arealet har status som LNF-område.

HISTORIKK
Tomter kan være plasseringen til den opprinnelige gården By. Navnet Tomter henviser til noe større som har ligget på stedet tidligere, og kanskje kan dette ha vært urgården og den senere landsbyen By. Nord for Tomter ligger Nordby som da kanskje henviser til sin beliggenhet like nord for den antatte urgården. Gårdene Tomter og Nordby ble slått sammen til ett bruk i 1916. Fra 1600-tallet og fram til andre verdenskrig oppsto det mye ny industri i områdene nedenfor Tomter og Nordby. Næringsområdene ble tidlig adskilt fra gårdsdrifta og bøndene der. Det er fremdeles noe næringsvirksomhet på Nordby bruk.

I 1918 ble det bygget en skole på Nordby gårds grunn. Tidligere hadde skolen ligget nede i Nordbydalen, men fram til nå har skolen ligget mellom Tomter og Nordby gård. På slutten av 1980-

tallet ble den gamle skolen revet og erstattet med bygningene som danner skolen i dag. Tidligere var det landhandel både på Nordby og Tomter. Butikken på Nordby var i drift fra slutten av 1800-tallet og fram til 1924. På Tomter var det først landhandel på Vesle-Tomter, en mindre bygning sydøst for hovedbygningen. Da Nordby landhandel ble nedlagt i 1924 flyttet de denne butikken til hovedhuset på Tomter slik at denne overtok for Vesle-Tomter.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det var tidligere flere gravhauger i området. Flere av disse ble fjernet på 1800-tallet enten på grunn av jordbruksvirksomheten eller aktiviteten til teglverket i Nordbydalen. Under fjerning av en haug ble det funnet en såkalt riddergrav med blant annet sverd, spyd, øks og hesteutstyr i tillegg til en klebersteinsurne med brente menneskebein. Det er også funnet skår av kleberstein øst for tunet på Tomter. Det gamle veifaret gjennom området er uavklart fredet og følger dagens Tomtersti fra Tomter og til jordet nord for Nordby gård. Derfra krysser veifaret jordet og fortsetter ned til Hellerdammen. Det går en avstikker som delvis er hulvei fra Nordby og ned til Enga.

Nyere tids kulturminner
Tomter landhandel, Tomterstien 6, 8 og 10: Gammel landhandel med lagerbygg vest for butikken. Rundt hageanlegget er det en flott granhekk.

Vesle-Tomter, Tomterstien 1: Den eldste butikken i området, innbygd i dagens villa.

Kulturlandskap: Nord for Tomter går en sammenhengende beiteravine fra skogkanten mot vest og helt ned til bebyggelsen på Berget i Øst.

Hagabråtan, Tomterstien 19: Småbruk like syd for Nordby skole. Her finner vi den best bevarte småbrukslåven i bygda. Våningshuset er også gammelt, og det ble ombygget på ca. 1950-tallet.

Nordby gård: Det som kan være den eldste bua i kommunen. Denne kan være fra 1700-tallet eller tidligere. Toppetasjen på bua er fra 1900-tallet. I tillegg er det gamle hønsehuset på gården bevart.

Kikut: Gammelt lyststed Øst for Nordby gård. Dette var representasjonssted for Nordby bruk. Kun ei lita bu er igjen av den gamle bebyggelsen på Kikut, men forstøtningsmuren med steintrapp ned mot bruket og brygga er fremdeles intakt.

Inntaksdammen til kraftstasjoenen: Ca. 350 meter vest for fylkesveien ligger den gamle inntaksdemningen til Nordby elektrisitetsverk.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN

Tomter landhandel er sammen med Skjønberg og Østegården kommunens best bevarte butikkanlegget fra tidlig 1900-tall. I tillegg til hovedhuset er lagerbygget på Tomter intakt, og granhekken rundt hagen kompletterer anlegget ytterligere. Bebyggelsen på Hagabråtan gir et fint bilde av mindre boplasser på 1900-tallet, og låven på eiendommen er den best bevarte i hele kommunen. Bua på Nordby er trolig av de eldste bevarte i kommunen og er sammen med hønsehuset med på å gi gården identitet som en gammel gård. Plassen og hagen på Kikut kan fremdeles leses som et gammelt bosted og forstøtningsmuren med steintrapp ned mot bruket er et flott innslag i det vakre kulturlandskapet i området. Flere store, gamle eik- og asketrær står som flotte skulpturer i ravineområdet sydøst for Kikut. Kulturlandskapet rundt Tomter og Nordby gir de historiske områdene den nødvendige plassen de trenger for å kunne oppleves som gamle kultursteder. Inntaksdammen ved Myrdammen er sammen med restene etter rørgata et viktig minnesmerke over industrivirksomheten i området tidlig på 1900-tallet.

FORSLAG TIL TILTAK

Tomter landhandel med uthus og hage bør sikres for ettertiden og sees på i sammenheng med en større verneplan for hele Nordbydalsområdet. Inntaksdammen til elektrisitetsverket og låven på Hagabråtan bør også bevares.

Det åpne kulturlandskapet rundt Tomter, skolen og Nordby gård bør opprettholdes som jordbruksareal slik at de kulturhistoriske stedene fremdeles kan fremstå som landskapselementer i det ellers åpne slettelandskapet. Beiteravinene mellom Tomter og Nordby bør gjerdes inn, og det bør gå beitedyr der for å holde arealene åpne. Dette er både viktig fra et kulturvernståsted, men også som tiltak for bevaring av et biologisk mangfold. Muranlegget med steintrapp på Kikut bør bevares.

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
6.1	Tomter landhandel, Tomterstien 6, 8 og 10: Våningshus, lager og hageanlegg med granhekk	2
6.2	Vesle-Tomter, Tomterstien 1: Forhenværende landhandel	4
6.3	Hagabråtan, Tomterstien 19: Låve	2
6.4	Hagabråtan, Tomterstien 19: Våningshus	3
6.5	Nordby, Tomterstien 45: Bu og hønsehus	3
6.6	Kikut, Tomterstien 32: Kulturhistorisk viktig plass med hageanlegg med steinmur og trapp, flotte gamle trær og ei gammel bu	2 - 3
6.7	Damanlegg, gnr/bnr 82/49: Demning til Nordby elektrisitetsverk	2
6.8	Rørgate gnr/bnr 82/11: Rester etter rørgate til elektrisitetsverket	2
6.9	Siktlinjer mot Nordby skole og Nordby gård	2
6.10	Beiteraviner 81/1, 82/2, 82/4 og 82/14	2
6.11	Kongeveien	F
6.12	Hulvei mellom Kongeveien og Enga	F

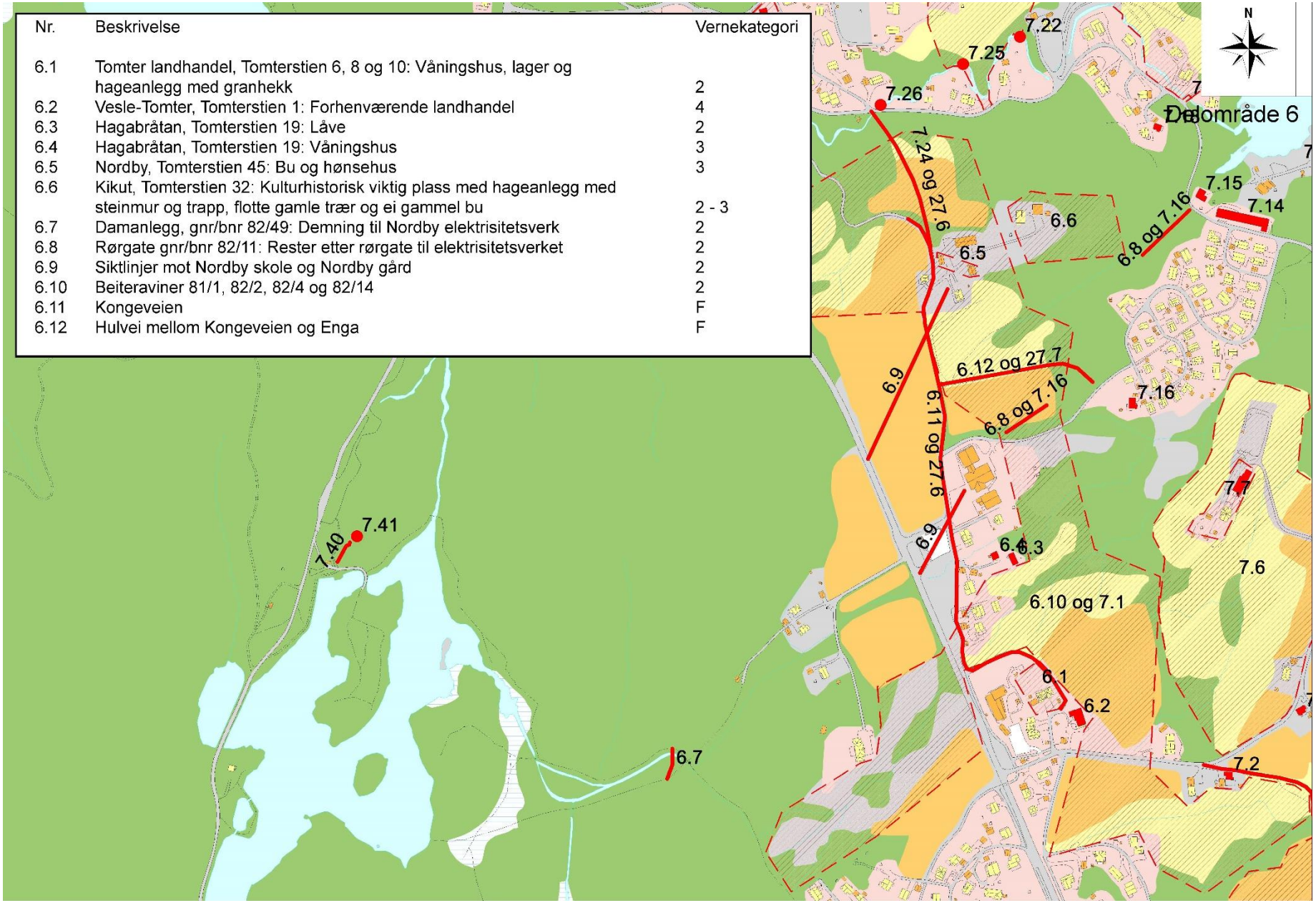

Delområde 6 Tomter og Nordby Gnr 81 og 82

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Tomter landhandel, Tomterstien 6, 8 og 10: Våningshus, lager og hageanlegg med granhekk	Middels	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	2
Vesle-Tomter, Tomterstien 1: Forhenværende landhandel	Høy	Høy	Middels	Høy	Midels	Lav	Lav	4
Hagabråtan, Tomterstien 19: Låve	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Hagabråtan, Tomterstien 19: Våningshus	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	3
Nordby, Tomterstien 45: Bu og hønsehus	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	3
Kikut, Tomterstien 32: Kulturhistorisk viktig plass med hageanlegg med steinmur og trapp, flotte gamle trær og ei gammel bu	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2 – 3
Damanlegg, gnr/bnr 82/49: Demning til Nordby elektrisitetsverk	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Rørgate gnr/bnr 82/11: Rester etter rørgate til elektrisitetsverket	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Siktlinjer mot Nordby skole og Nordby gård	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	2
Beiteraviner 81/1, 82/2, 82/4 og 82/14	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Kongeveien	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	F?/2
Hulvei mellom Kongeveien og Enga	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	F?/2

DELOMRÅDE 7
Nordbydalen Gnr 81, 82 og 83

Bildet til venstre: Hepa (Henriksens patent) Teglverk bygget under andre verdenskrig. Til høyre: Nordby elektrisitetsverk bygget 1914.

LOKALISERING
Området ligger mellom Øyeren i øst og Tomter og Nordby mot vest. I tillegg dekker området Nordbyåa opp til Myrdammen.

FORMELL STATUS
Eiendommene Flaen, Holen og Hesteløkka er sikret med hensynssone med formål bevaring. Bebyggelsen i Fiskebygda, Berget, Enga, langs Nordbyvegen ved Svingen og området ved Hellerdammen er regulert til boligformål. Området syd for eiendommen Berget, det nedre arealet mellom Enga og Berget og arealet mellom Lindmark og Kikut er avsatt som fremtidig boligområde. Det meste av arealene langs Nordbyvegens nordside er regulert til boligformål. Arealet rundt sagbruket og teglverket er regulert til «Erverv» og er sikret med hensynssone med formål bevaring. Området nordøst for elektrisitetsverket og arealet mellom Nordby skole og Enga er regulert som friområde. Et belte langs Nordbyåa fra Øyeren og opp til Myrdammen er sikret med hensynssone med formål bevaring. Resten av arealet ligger inne i gjeldende kommuneplan som LNF-områder.

HISTORIKK
Gjennom nærmere 400 år var Nordbydalen det viktigste industriområdet i bygda. Det startet med sagbruk flere steder langs Nordbyåa på 1500-tallet. På 1700-tallet etableres det teglverk på stranda ved gården Nes. Senere ble teglverksvirksomheten flyttet til Nordbybruket, og utover siste halvdel av 1800-tallet ble det etablert dampsag og adkomstbrygge for dampbåt nede ved Øyeren. Alt dette gav grobunn for en vesentlig befolkningsvekst i området, og Nordbydalen var på midten av 1800-tallet det tettest befolkede området i kommunen. Dette var årsaken til at den første faste skolen i Rælingen, Hesteløkka, nettopp ble bygget her. I 1914 ble det bygget elektrisitetsverk ved Nordby bruk, og under andre verdenskrig ble et nytt teglverk bygget like ved siden av kraftstasjonen.

Fra Nordby bruk og opp til Myrdammen ble det gjennom 1700-tallet etablert en rekke husmannsplasser og mindre bruk. I tillegg var det en egen arbeiderbolig med flere leiligheter, «Brakka» mellom elektrisitetsverket og stranda ved Dølahaugen. På 1970-tallet ble området ved Hellerdamsvegen bebygd med villaer, og på 1980-tallet startet utbyggingen av Enga og etter hvert også Berget.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det var tidligere flere gravhauger i området. Flere av disse ble fjernet på 1800-tallet enten på grunn av jordbruksvirksomheten eller aktiviteten til teglverket i Nordbydalen. Under fjerning av en haug ble det funnet en såkalt riddergrav med blant annet sverd, spyd, øks og hesteutstyr i tillegg til en klebersteinsurne med brente menneskebein. Det gamle veifaret gjennom området er uavklart fredet, og kommer over jordet på Nordby og går ned til Hellerdammen. Videre derfra følger den Hellerdamsvegen forbi Hesteløkka før den stuper ned skråningen videre nordover mot Haukebakk og Grini.

Nyere tids kulturminner
Gamle boplasser under Tomter: Nedenfor Tomter, der kongeveien fra Uller kommer inn på Tomtervegen, ligger den gamle plassen Solberg med et flott ravinelandskap langs Kongeveien. Noen meter lenger ned på samme vei finner vi plassen Tomt, og 100 meter østover ligger Østby. Ned bakken for Østby ligger boplassen Flaen. Lengre ned, på vestsiden av Tomtervegen ligger småbruket Tomta med låve og godt bevart beiteravinelandskap. På østsiden av Tomtervegen ligger hovedhuset på plassen Berget.

Fritidsbebyggelse: På Berget 6, ned mot Øyeren, ligger en fritidsbolig fra midten av 1900.tallet.

Nordby bruk: Nede på selve bruksområdet kommer man først til sagbruket med flere sagbruksbygninger og bestyrerboligen Tangen med våningshus og bu. Videre mot vannet kommer man til velferdsbygningen for arbeidere ved bruket før steinbrygga som var anløpssted for dampbåter som fraktet folk og materialer til og fra Nordbydalen.

Teglverket, «Hepa», ligger i enden av Nordbyvegen, Nordbyvegen nr. 121. Like nordvest for teglverket ligger Nordby elektrisitetsverk med turbinrør som fremdeles ligger godt synlig oppover lia mot Nordby skole.

Gamle boplasser og rester etter oppgangssager under Nordby og Nes: I Sagbakken 44 ligger våningshuset til den gamle plassen Enga. I Nordbyvegen 83 ligger våningshuset på den gamle plassen Lindemark, og på høyden på den andre siden av Nordbyvegen ligger plassen Dølahaugen, Nordbyvegen 84, fremdeles med deler av det gamle kulturlandskapet intakt. Like nedenfor brua over Nordbyåa til Dølahaugen ligger rester etter de nederste oppgangssagene i vassdraget. På toppen av en ravinerygg vest for eiendommen Dølahaugen, ligger det gamle og godt bevarte huset på Ner-Haugen, Hesteløkka 21. Ner-Haugen ligger i et fremdeles delvis urørt ravinelandskap som går sammenhengende videre nordover mot Neshagan og Nes. Nede i Nordbyåa syd for Ner-Haugen ligger det rester etter oppgangssager som har hatt tilknytning til damanlegget ovenfor ved Hellerdammen. Ved krysset Helledamsvegen/Nordbyvegen kommer Kongevegen ned fra jordet på Nordby. Rælingens eldste skolebygning, Hesteløkka, ligger i Hesteløkka nr. 3. Syd for skolestua ligger fremdeles det gamle uthuset, og rundt hovedbygningen står fremdeles noe av den gamle hagebeplantningen. I Hesteløkka nr. 5 ligger det gamle hovedhuset og uthuset på plassen Holen. Nord for Holen fortsetter Kongevegen videre nordover mot Grini. Langs Nordbyåa fra brua ved Tomterstien og helt opp til kulverten under fylkesvegen ligger det mange rester og spor etter sagbruksvirksomheten i vassdraget. Sydvest for Nordbyvegen 23, helt ned mot åa, ligger grunnmuren etter den gamle plassen Ner-Vestby. Dette huset ble allerede tidlig på 1900-tallet flyttet til Karlstad og satt opp som arbeiderboligen Svikebøl. Huset ble på slutten av 1990-tallet igjen flyttet, denne gangen til gården By i Enebakk. I åa videre oppover mot fylkesvegen er det flere rester av steinfundamenter og veifar. Disse kan gjenfinnes som sagbygninger på et fotografi fra ca. 1860 fra samme område. Helt oppe ved fylkesvegen ligger huset på Opp-Vestby. Dette ble flyttet dit det står nå i forbindelse med anleggelsen av den nye riksvegen i tiden rundt 1930. Tidligere sto bygningen lenger ned, på den lille flaten vis a vis avkjøringen til Myrdammen. Det er rester etter sagbruk og kverner videre opp fra

fylkesveien og til Myrdammen. Oppe ved Myrdammen ligger fremdeles den gamle demningen fra oppdemmingen til elektrisitetsverket delvis bevart. Ca. 15 meter nordøst for demningen ligger tuftene etter plassen Dammen.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN

Dette er et av de områdene i kommunen med tettest forekomst av verneverdige kulturminner. Det er vanskelig å vurdere enkeltminner separat da kvaliteten til området nettopp er mangfoldet og sammenhengene mellom de ulike objektene og kulturmiljøene. Det er av meget stor betydning at restene etter selve Nordby bruk blir bevart for ettertiden. I tillegg er det viktig å sikre et utvalg av de gamle boplassene i området da dette i sin tid var kommunens første tettsted.

Området er meget egnet i pedagogisk sammenheng både overfor skoleverket, men også for lokalbefolkningen og tilreisende.

FORSLAG TIL TILTAK

Det bør lages en helhetlig bevarings- og forvaltningsplan for området fra Uller og til og med Hesteløkka. I en slik plan bør bevaring, formidling og verdiskapning sees på i sammenheng. Videre bør aktiviteten som var i Byåa sees i sammenheng med Nordbydalen og den tidlige industrihistorien der.

Delområde 7
N
4.13
7.5
7.5
7.4
7.8
7.9
7.10
7.11
7.12
7.13
7.3
7.2
7.6
7.7
7.14
7.15
7.21
7.20
7.18
7.19
8.8
8.6
6.8 og 7.16
7.17
6.10 og 7.1
6.2
6.1
6.6
6.12 og 27.7
6.8 og 7.16
6.3
6.4
7.23
7.22
7.23
7.25
6.5
7.24 og 27.6
6.11 og 27.6
6.9
6.9
8.5
7.26
7.28
7.27
7.29, 8.3, 9
7.30
7.33
7.31
7.32
7.35
7.34
7.34
8.1
7.36
7.38
7.37
7.39
7.41
7.40
6.7

Delområde 7 Nordbydalen Gnr 81, 82 og 83

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Solberg, gnr/bnr 81/8: Kongeveg og ravinelandskap	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	F?/2
Solberg, Tomtervegen 23: Våningshus	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	2 – 3
Tomt, Tomtervegen 37: Våningshus	Middels	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	3
Østby, Tomtervegen 43: Gammel boplass med gammelt uthus	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	3
Flaen, Tomtervegen 69A: Våningshus og uthus	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	H/2
Tomta, gnr /bnr 81/9: Kulturlandskap, raviner	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Tomta, Tomtervegen 50: Låve og tunstruktur	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2 – 3
Berget, Tomtervegen 73: Våningshus	Middels	Høy	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	3
Nordbysaga, gnr/bnr 82/15: Sagbruksbygninger og mindre uthus	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	3
Tangen, gnr /bnr 82/46: Bestyrerbolig for bruket	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	3
Tangen, gnr/bnr 82/1/129: Bu tidligere tilhørende tangen	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	Høy	3
Velferdsbygningen, gnr/bnr 82/1: Kontor og velferdsbygning til teglverket	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Brygga, gnr/bnr 82/1: Steinbrygge tilhørende bruket og varetransporten	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	2
Hepa, gnr/bnr 82/17: Teglverk bygget på 1940-tallet	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Elektrisitetsverket gnr /bnr 82/1: Kraftstasjon fra 1914	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Rørgate gnr/bnr 82/5: Turbinrør fra Myrdammen og ned til elektrisitetsverket	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2

Enga, Sagbakken 44: Våningshus	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	Middels	3
Lindemark, Nordbyvegen 83: Våningshus	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	3
Dølahaugen, gnr/bnr 83/7: Kulturlandskap med tunstruktur	Høy	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2
Sag 1 og 2: Plassering av de to nederste oppgangssagene	Høys	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	2
Brakka: ruin etter arbeiderbolig	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Sag 3: Lokalisering av sag nr 3	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Ner-Haugen, gnr/bnr 83/8: Husmannsstue i ravinelandskap	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Kongevegen fra Hellerdammen og opp mot Nordby gård	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	F?/2
Sag 4: Lokalisering av sag nr 4	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	Lav	2
Hellerdammen, rester etter gammelt damanlegg.	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Lav	2
Hesteløkka, Hesteløkka 3: Rælingens første faste skole med uthus	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	H/2
Holen, Hesteløkka 5A og B: Våningshus og uthus	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	H/2
Kongevegen fra Holen og videre nordover	Høy	Høy	Høy	Lav	Høy	Høy	Middels	F?/2
Ner-Vestby, gnr/bnr 83/10: Grunnmur og gruefundament etter husmannsplass	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	2
Sag 5: Fundamenter etter sag nr 5	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Damanlegg til sag nr 5	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Veifar etter sagbruksvirksomheten	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Opp-Vestby, Nedre Rælingsveg 634: Kulturlandskap	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	3 – 4
Sag 6: Fundamenter etter sag nr 6	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Sag 7: Fundamenter etter sag nr 7	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Gammelt veifar fra Dokkebråtan og ned langs vestsiden av åa	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Rester etter flere kverner (kvernsteiner)	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2

Rester etter Dokka sag	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Damanlegg ved Myrdammen	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	2
Tufter etter plassen Dammen	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	2

DELOMRÅDE 8
Nes og Grini

Skjønberg landhandel i sine glansdager ca. 1960. Eiendommen er sikret med en hensynssone med formål bevaring.

LOKALISERING
Området ligger mellom Nordbyvegen og Hesteløkka i syd og grensa mot Jahr i nord.

FORMELL STATUS
Det meste av området mellom fylkesvegen og Øyeren fra Nordbyvegen og Hesteløkka i syd til gårdstunene på Grini og Nes er båndlagt som verneverdig landskapsområde. Skjønberg landhandel er sikret med hensynssone med formål bevaring. Boligområdet øst for Skjønberg er regulert til boligformål. Åsvang med fotballbane er regulert til idrettsanlegg. Det bebygde området ved Grinisvingen er regulert til boligformål. Det resterende av delområdets areal er LNF-områder.

Kongevegen går gjennom hele området og er registrert i databasen «Askeladden» som *uavklart arkeologisk minne.* Veien er også vist på kommuneplankartet, og skal bevares sammenhengende gjennom kommunen.

HISTORIKK
Nes er trolig den eldste eiendommen i dette området. I eldre jernalder oppstår trolig Grini som eget bruk i de gamle havneområdene til Nes. I tilknytning til den store sagbruksvirksomheten i Nordbyåa og delvis også i Gjellebekken, ble det etablert mange husmannsplasser under Nes. Mange av plassene lå i nærheten av Nordbyåa, og de fleste av disse er bebodde fremdeles. I tillegg lå det et par plasser i nærheten av Gjellebekken. Av disse er det kun hus på Neshagan i dag. Tunet på Nes lå frem til 1880-tallet noe lengre ned mot Øyeren enn det husene på Nordre Nes gjør i dag. Tunet ble flyttet i forbindelse med deling av gården i 1880-årene.

Grini ble tidlig, trolig i vikingtid, delt i de to brukene Søndre- og Nordre Grini. Senere ble *Sørgar´n* delt i to: *Sørgar´, og Oppistua. Nordgar´n* ble delt i tre: *Nordgar´n, Østtun* og *Øvregar´n*. I begynnelsen av 1900-tallet ble det bygget flere bosteder ved Griniområdet. Disse ligger hovedsakelig langs fylkesvegen og Grinisvingen. Dette var plasser med lite jord, der eierne hadde levebrød utenfor landbruket (landhandel, skomaker og liknende). Det var handelsvirksomhet både på Skjønberg og i huset på Vesle- Årnes. I tillegg var det postkontor på Skjønberg og telefonsentral på S Grini. I 1934 ble telefonsentralen automatisert og flyttet til en bygning som står oppe ved Fylkesveg 120. Det ble bygget ungdomshus på Åsvang i 1924. Dette ble på 1950-tallet erstattet av et nytt og større bygg da jaktslottet Huldreheim ved Ramstadsjøen ble revet og gjenbrukt på Åsvang.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Kongevegen er et uavklart fredet kulturminne. Ellers er det ikke registrert automatisk fredede kulturminner i området.

Nyere tids kulturminner
Skjønberg landhandel: Stedet ligger like ovenfor Nedre Rælingsveg ved avkjøringen til Åsvang samfunnshus. Skjønberg har fremdeles bevart hovedhuset med lagerfløy og et uthus/garasje.

Kulturminner langs Kongevegen: Følger man veifaret fra Åsvang og ned mot Øyeren kommer man fram til en åpen slette før terrenget begynner å helle ned mot vannet. Syd på denne flaten lå plassen Haukebakk, og like vest for plassen går Kongevegen ned skråningen i retning av Opp-Haugen i Nordbydalen. Nordover følger Kongevegen jordekanten og går som hulvei hele strekningen ned til Gjellebekken og opp til *Sørgar´n* Grini. Videre nordover mot Jahr er Kongevegen fremdeles i bruk som del av Nesvegen.

Neshagan: Ned lia for Haukebakk ligger plassen Neshagan. Nordenden av førsteetasje på Neshagan er trolig to tredjedeler av det forrige huset på plassen. Dette ble bygget om og på tidlig på 1900-tallet da huset fikk dagens utforming.

Gjellebekken: I Gjellebekken er det flere rester etter sagbruksvirksomhet. Helt nederst i vassdraget, før det siste større fallet på bekken, er det tydelige rester etter en steindam. Lengre opp i vassdraget er det rester etter steinfundamenter etter det som trolig er den andre saga i vassdraget.

Nes: Nede på stranda på eiendommen Nes er ruinen etter det gamle teglverket fra 1700-tallet fremdeles tydelig.

Våningshuset på Nordre Nes er bygget på 1880-tallet og ombygd midt på 1900-tallet til dagens form. Sidebygningen ble tatt med da gården ble flyttet fra «gamlehagen» litt lengre øst på 1870 – 80-tallet, og har trolig en kjerne fra tidlig 1800-tall eller før. Bua er fra tiden etter flyttingen av gården. Låven ble bygget på midten av 1950-tallet. På Søndre Nes er det bare hovedbygningen som fremdeles er bevart slik den ble bygget på 1880-tallet.
Grini: Det står fremdeles eldre våningshus på alle fem Grinigårdene. Huset på Søgar´n er mye om- og påbygd, og det samme gjelder huset på Nordgar´n. På Oppistua ligger det mest komplette gårdsanlegget i grenda med våningshus fra tidlig på 1900-tallet i sveitserstil, bu der første etasje trolig er fra første halvdel av 1800-tallet, påbygd ca. 1900. Låve fra 1870-tallet, påbygd 1930. På Østtun er våningshuset fra 1800-tallet, ombygd ca. 1975, veslebygning 1946, redskapshus 1929 og bu 1900. På Nordgar´n er det kun våningshuset som står, men dette ble kraftig ombygd på slutten av 1900-tallet. Øvregar´n har bevart våningshus fra 1916 som blir tilbakeført til opprinnelig utseende nå, bu fra 1945 og skjul fra 1943. I tillegg er brukaret etter den gamle låvebrua fra 1911 intakt.

Grinitajet og Grinisvingen: Våningshuset og låven på plassen Grinitajet, Grinisvingen 2 står godt bevart like ved Fylkesvegen. Rett over veien i Grinisvingen 1 står kommunens første automatiserte telefonsentral, bygget 1934. I Grinisvingen 51 ligger bostedet Vesleårnes (også kalt Sø-Årnes). Her er både våningshuset og et uthus bevart. I Gjellebekken der den går under fylkesveien er fremdeles de gamle brukarene fra den eldste veien fra 1877 bevart. Lengre opp mot skytterbanen, i Grinisvingen 41, ligger Åsheim. Stedet ble bebygd tidlig på 1900-tallet og består av våningshus, grisehus og skjul. Alle tre bygningene skriver seg fra opprinnelsen for plassen. Videre innover langs Grinisvingen ender man opp på skytterbanen. Denne ble etablert etter andre verdenskrig, og har senere blitt utvidet flere ganger.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN

Skjønberg landhandel var lenge det best bevarte butikkanlegget av sitt slag i Rælingen. Det er foretatt vesentlige utskiftinger på hovedbygningens fasader i den senere tid som har redusert anleggets autentisitet noe, men stedet er trolig fremdeles det mest intakte av sitt slag i kommunen. Åsvang samfunnshus er bygget av tømmer fra jaktslottet Huldreheim fra Ramstadsjøen. Huset har ikke bevart karakteren det hadde på sitt forrige sted, og er i dag i ferd med å miste sin funksjon.

Kongevegen er bevart mer eller mindre sammenhengende gjennom bygda. Fra delet mot Jahr og sydover er veien sammenhengende helt til gården By. På Grini ligger store deler av veien fremdeles som hulvei, noe som tyder på at veien har ligget der i flere hundre år, kanskje helt tilbake til middelalderen. Hvis veien kan påvises å være så gammel, er den automatisk fredet. Tuftene etter plassen Haukebakk, og huset på Neshagan er viktige kulturminner for å forstå livet på husmannsplassene på 17- og 1800-tallet. Viktige minnesmerker etter tidlig industri som restene etter oppgangssagene i Gjellebekken og ruinen etter teglverket på Nes er unike kulturminner i dette området, og har stor historisk verdi.

Bebyggelsen på Nordre Nes og kulturlandskapet rundt er et viktig landemerke som er godt synlig fra den søndre delen av bygda. Våningshuset på Søndre Nes er et godt bevart hus i sveitserstil. Det er fremdeles mulig å lese plasseringen til de fem gårdstunene på Grini, selv om Nordre Grini nå kun er et ombygd våningshus med nyere villabebyggelse rundt. Tunet på Oppistua er best bevart, og er den eneste av de tidligere fem gårdene der låven fremdeles står. Plassen Grinitajet er en godt bevart plass som er godt eksponert fra Fylkesveg 120. Telefonsentralen ved siden av Grinintajet er også et godt synlig landemerke og en lite endret bygning.

Bebyggelsen på Vesle-Årnes er eksempler på tidlig villabebyggelse i denne delen av kommunen og våningshuset har påkostet dekor fra ca. 1900 på verandaen. Brukaret ved fylkesveien er det siste bevarte av sitt slag i kommunen.
Bebyggelsen på Åsheim er lite endret og gir et godt bilde av slike små bosteders bygningsmasse i tiden etter 1900.

FORSLAG TIL TILTAK

Skjønberg er sikret med hensynssone med formål bevaring. Skjønberg bør samtidig sees i en større sammenheng med andre viktige kulturminner knyttet til all aktiviteten i Nordbydalen. Kongevegen bør knyttes sammen med den tilrettelagte delen lenger nord i bygda som en sammenhengende turvei gjennom kommunen. Hvis veien kan bevises å være eldre enn 1537, så er den automatisk fredet. Gjennom kulturminneloven. Tuftene etter plassen Haukebakk bør skiltes og gjøres tilgjengelig som en del av en turvei langs Kongevegen.

Ruinene etter teglverksvirksomheten på Nes bør registreres og sikres. Kulturminnet bør sees i nær sammenheng med teglverksvirksomheten ved Nordby bruk. Det bør utarbeides en verne- og

skjøtselsplan for kulturlandskapet mellom veiene Hesteløkka og Nesvegen. Ravinene syd for Nes og gårdsbebyggelsen på Nordre Nes samt våningshuset på S Nes bør bevares.

Tunet på Oppistua Grini bør bevares samtidig som det legges til rette for at det skal kunne drives et aktivt landbruk på eiendommen.

Husene på Grinitajet, telefonsentralen og eiendommen Åsheim bør bevares. Det ene vinduet fra telefonsentralen som nå sitter i garasjen på samme eiendom bør tilbakeføres til sentralen.

Restene etter oppgangssager i Gjellebekken bør registreres. Grunneier bør registrere sagene som del av sin miljøplan knyttet til jordbruksproduksjonen.

Tunene til de tidligere fem Grinigårdene er fremdeles lesbare og bør ikke utydeliggjøres ytterligere med spredt boligbygging. Nye bygningsvolumer på gårdene bør i hovedsak innordnes i eksisterende tunstruktur og ikke plasseres i de åpne jordbruksområdene rundt tunene. Våningshuset, bua og skjulet på Øvregården bør bevares, og det bør stimuleres til å gjenreise et tilsvarende bygningsvolum der låven har stått.

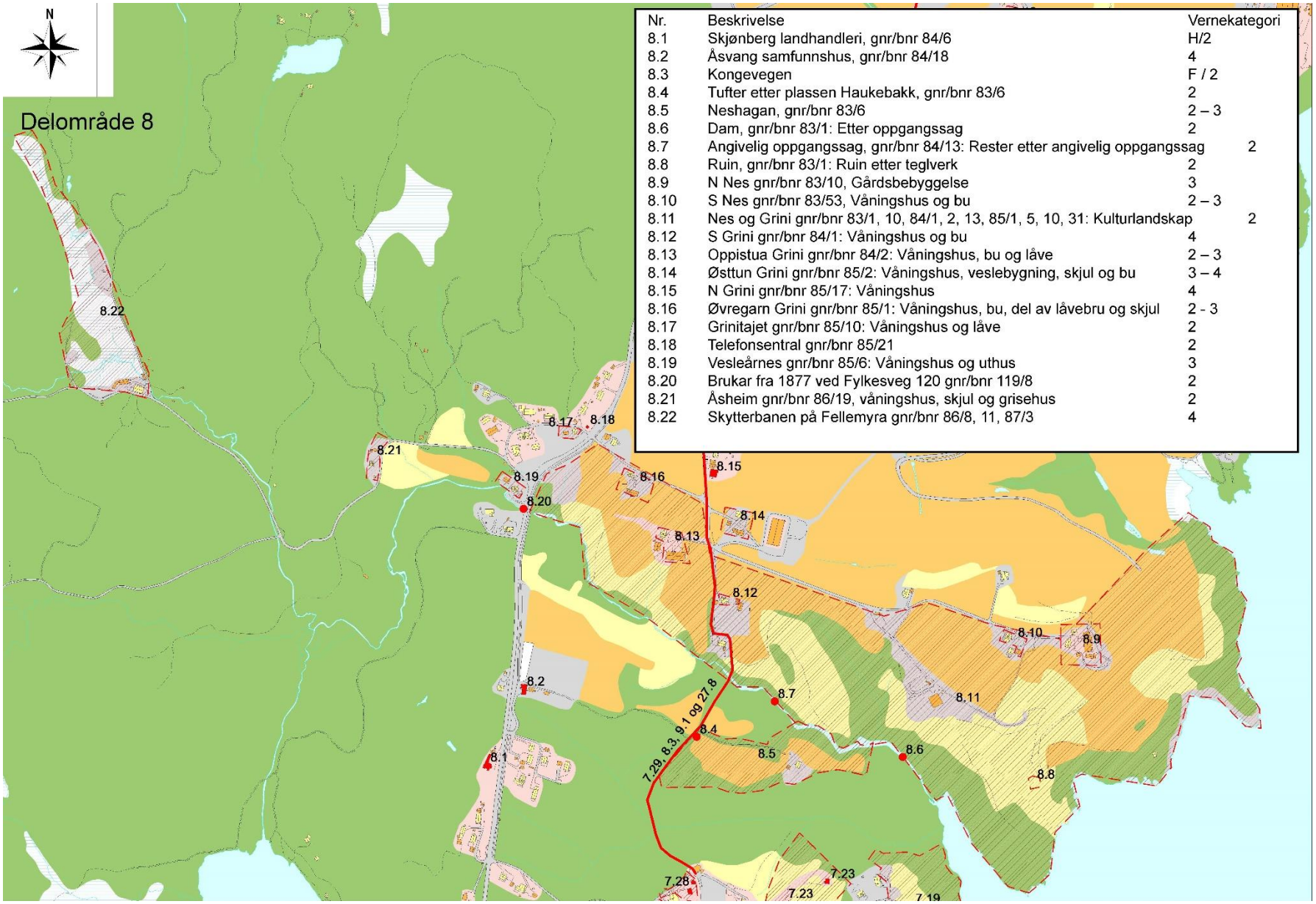

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
8.1	Skjønberg landhandleri, gnr/bnr 84/6	H/2
8.2	Åsvang samfunnshus, gnr/bnr 84/18	4
8.3	Kongevegen	F / 2
8.4	Tufter etter plassen Haukebakk, gnr/bnr 83/6	2
8.5	Neshagan, gnr/bnr 83/6	2 – 3
8.6	Dam, gnr/bnr 83/1: Etter oppgangssag	2
8.7	Angivelig oppgangssag, gnr/bnr 84/13: Rester etter angivelig oppgangssag	2
8.8	Ruin, gnr/bnr 83/1: Ruin etter teglverk	2
8.9	N Nes gnr/bnr 83/10, Gårdsbebyggelse	3
8.10	S Nes gnr/bnr 83/53, Våningshus og bu	2 – 3
8.11	Nes og Grini gnr/bnr 83/1, 10, 84/1, 2, 13, 85/1, 5, 10, 31: Kulturlandskap	2
8.12	S Grini gnr/bnr 84/1: Våningshus og bu	4
8.13	Oppistua Grini gnr/bnr 84/2: Våningshus, bu og låve	2 – 3
8.14	Østtun Grini gnr/bnr 85/2: Våningshus, veslebygning, skjul og bu	3 – 4
8.15	N Grini gnr/bnr 85/17: Våningshus	4
8.16	Øvregarn Grini gnr/bnr 85/1: Våningshus, bu, del av låvebru og skjul	2 - 3
8.17	Grinitajet gnr/bnr 85/10: Våningshus og låve	2
8.18	Telefonsentral gnr/bnr 85/21	2
8.19	Vesleårnes gnr/bnr 85/6: Våningshus og uthus	3
8.20	Brukar fra 1877 ved Fylkesveg 120 gnr/bnr 119/8	2
8.21	Åsheim gnr/bnr 86/19, våningshus, skjul og grisehus	2
8.22	Skytterbanen på Fellemyra gnr/bnr 86/8, 11, 87/3	4

Delområde 8 Nes og Grini

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Skjønberg landhandleri	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	H/2
Åsvang samfunnshus	Middels	Høy	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	4
Kongevegen	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	F?/2
Tufter etter plassen Haukebakk	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	2
Neshagan, Våningshus	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2 - 3
Dam etter oppgangssag	Høy	Høy	Middels	Lav	Høy	Høy	Lav	2
Rester etter angivelig oppgangssag	Høy	Høy	Middels	Lav	Høy	Høy	Lav	2
Ruin etter teglverk	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
N Nes, Gårdsbebyggelse	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	3
S Nes, Våningshus	Middels	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	2 – 3
Nes og Grini: Kulturlandskap	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
S Grini: Våningshus og bu	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	4
Oppistua Grini: Våningshus, bu og låve	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2 – 3
Østtun Grini: Våningshus, veslebygning, skjul og bu	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3 – 4
N Grini: Våningshus	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Lav	Lav	4
Øvregarn Grini: Våningshus, bu, del av og skjul	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	2 – 3
Grinitajet: Våningshus og låve	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	2
Telefonsentral	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Vesle-Årnes: Våningshus og uthus	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Brukar fra 1877 ved Fylkesveg 120	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Åsheim, våningshus, skjul og grisehus	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Skytterbanen på Fellemyra	Lav	Middels	Lav	Middels	Middels	Middels	Lav	4

DELOMRÅDE 9
Jahr, Ramstad og Tveiter. Gnr 86, 87, 88 og 89

Bebyggelsen på Jahr ligger, som navnet hentyder, på en kant - jare

LOKALISERING
Området ligger på to sider langs Mognebekken (Ramstadbekken) i dalsøkket syd for Hektnersletta og Årnes.

FORMELL STATUS
Området rundt Lecafabrikken er regulert til Industri, områdene sydøst for Jahr er regulert til masseuttak. Det øvrige av delområdet er avsatt som LNF-områder i gjeldende kommuneplan. De bevarte delene av Kongevegen er registrert i databasen «Askeladden» som *uavklart arkeologisk minne*- Veien er også vist på kommuneplankartet, og skal bevares sammenhengende gjennom kommunen.

HISTORIKK
Jahr er en av de eldre gårdene i bygda. Senere ble den delt opp i flere underbruk, men er i dag delt i tre: Nordstua, Sørstua og Jordet. Nordstua og Sørstua har lenge ligget nærmest som et klyngetun med stor grad av teigblanding på de dyrkede områdene rundt tunet. Nå er det foretatt utskifting slik at jorda ligger mer «riktig» i forhold til de to gårdenes bebyggelse.

Tveiter kan være den eldste gården i området. Tidligere skal det ha ligget flere gravhauger på eiendommen, men disse er i senere tid blitt fjernet. På tomta til den gamle husmannsplassen Tveiterhagan ligger Lecafabrikken i dag.

Ramstad ble trolig ryddet som eget bruk i vikingtiden. Det har kun vært én husmannsplass under gården, Solberg. Det er ikke kjent hvor denne plassen lå.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Vest for bebyggelsen på Jahr går det en rest av Kongevegen som ansees som automatisk fredet. Ellers er ingen kjente automatisk fredede kulturminner i området. Det skal ha vært gravhauger både på Tveiter og Ramstad tidligere, men disse er nå fjernet i forbindelse med oppdyrking/planering. Under gravearbeider på Sørstua Jahr ble det for noen år tilbake avdekket laftede veggkonstruksjoner langt nede i bakken. Det ble ikke tatt prøver av disse, men det er en viss mulighet for at dette var rester etter bebyggelse fra middelalderen.

Nyere tids kulturminner
Jahr: Det er fremdeles mulig å se de to Jahrgårdenes to tunstrukturer. Søstua Jahr er fremdeles intakt som gårdsbruk med den gamle hovedbygningen, drengestua/skjulet og låven bevart. På Nordstua står fremdeles våningshuset og bua.

Tveiter: På Nordgarden Tveiter står deler av låven, bua og det gamle våningshuset. Søstua Tveiter har låven, bua og et gammelt skjul bevart. I tillegg er det flere styvingsasker i lia syd for låven. På Nersøgarden Tveiter ligger et av bygdas eldre våningshus. I tillegg er låven og bua bevart.

Ramstad: Våningshuset, drengestua, bua og låven på Ramstad er alle fra før første verdenskrig.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN
For opplevelsen av landskapet i Ytre Rælingen er gårdenes karakteristiske beliggenhet på hvert sitt høydedrag vesentlig.

Både Jahr og Tveitergårdene har en markant plassering i landskapet og er godt synlig fra flere kanter. Styvingstrærne på Søgarden Tveiter med ravinen ned mot Mognebekken er godt eksponert fra fylkesveien når man kommer kjørende nordover. Drengestua på Ramstad er den best bevarte og trolig eldste av sitt slag i Rælingen.

I hele Mognebekk– og Ramstadbekkvassdraget er det rester etter kverner (7 – 8 stykker totalt). Det er ingen andre bekker i bygda hvor det ligger så mange kvernrester.

FORSLAG TIL TILTAK

Låvene på gårdene bør bevares. Det bør åpnes for endringer innvendig i driftsbygningene for å tilrettelegge for eventuell ny bruk, men eksteriørene bør ikke endres.

På Søstua Tveiter bør låven, skjulet og ravinen syd for gården med de gamle styvingstrærne som står i lia bevares. Det bør lages en skjøtselsplan for styvingstrærne, og eventuelt plantes flere for å videreføre tradisjonen og landskapsopplevelsen.

Jordbruksområdene rundt og mellom gårdstunene bør opprettholdes som åpent jordbruksland. Gårdsbebyggelsen bør videreføres på de eksisterende tunene, og ny spredt bygging i kulturlandskapet bør unngås. Eventuell ny bebyggelse på gårdene bør i hovedsak tilpasses den eksisterende bebyggelsen både i størrelse og form.

Restene etter kverner i Mognebekken bør registreres og eventuelt sikres.

Restene etter Kongeveien bør sikres, og det bør tilrettelegges slik at Kongeveien kan forlenges som en sammenhengende turvei fra Hektnersletta og videre sydover mot Enebakk.

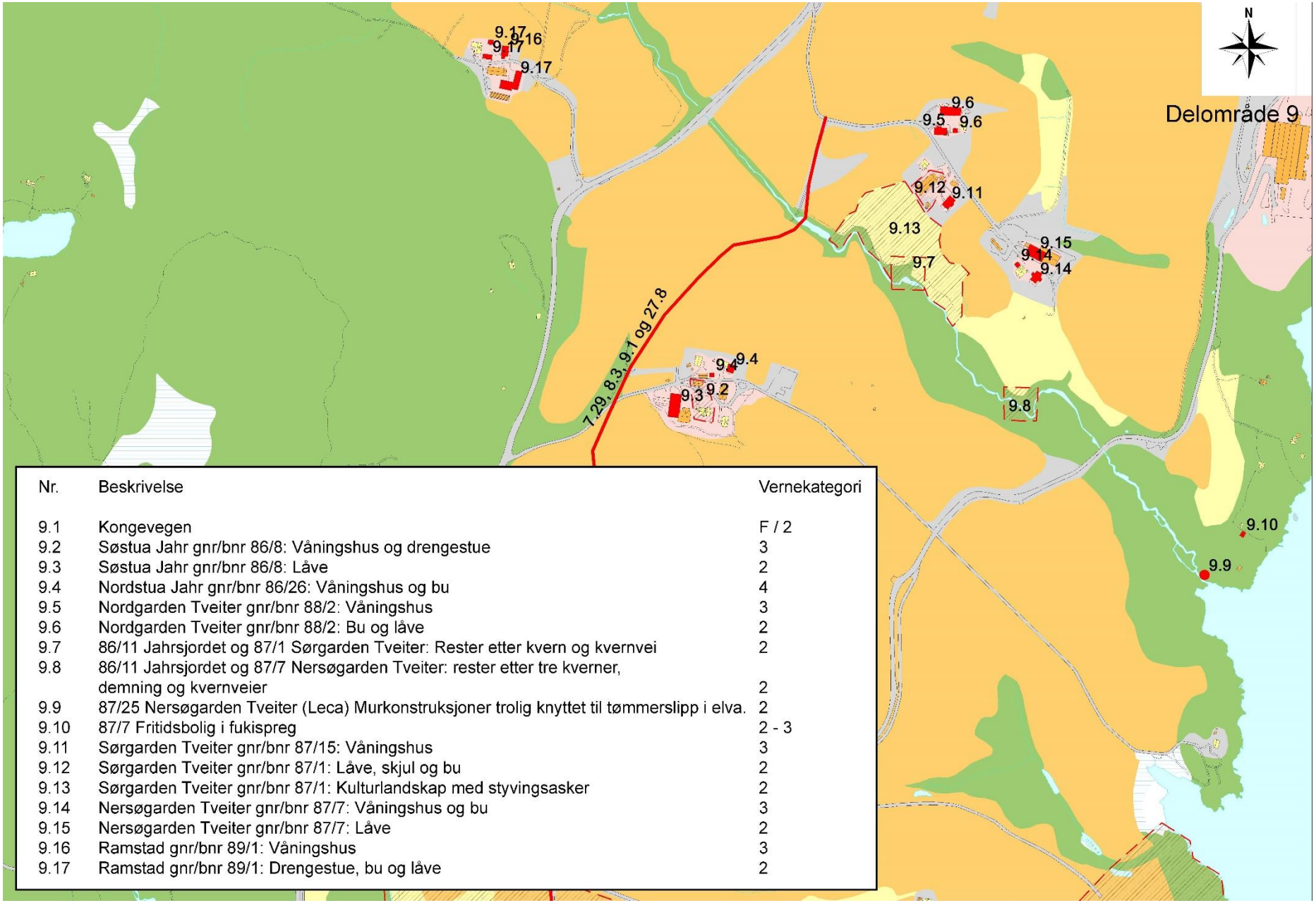

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
9.1	Kongevegen	F / 2
9.2	Søstua Jahr gnr/bnr 86/8: Våningshus og drengestue	3
9.3	Søstua Jahr gnr/bnr 86/8: Låve	2
9.4	Nordstua Jahr gnr/bnr 86/26: Våningshus og bu	4
9.5	Nordgarden Tveiter gnr/bnr 88/2: Våningshus	3
9.6	Nordgarden Tveiter gnr/bnr 88/2: Bu og låve	2
9.7	86/11 Jahrsjordet og 87/1 Sørgarden Tveiter: Rester etter kvern og kvernvei	2
9.8	86/11 Jahrsjordet og 87/7 Nersøgarden Tveiter: rester etter tre kverner, demning og kvernveier	2
9.9	87/25 Nersøgarden Tveiter (Leca) Murkonstruksjoner trolig knyttet til tømmerslipp i elva.	2
9.10	87/7 Fritidsbolig i fukispreg	2 - 3
9.11	Sørgarden Tveiter gnr/bnr 87/15: Våningshus	3
9.12	Sørgarden Tveiter gnr/bnr 87/1: Låve, skjul og bu	2
9.13	Sørgarden Tveiter gnr/bnr 87/1: Kulturlandskap med styvingsasker	2
9.14	Nersøgarden Tveiter gnr/bnr 87/7: Våningshus og bu	3
9.15	Nersøgarden Tveiter gnr/bnr 87/7: Låve	2
9.16	Ramstad gnr/bnr 89/1: Våningshus	3
9.17	Ramstad gnr/bnr 89/1: Drengestue, bu og låve	2

Delområde 9 Jahr, Ramstad og Tveiter. Gnr 86, 87, 88 og 89

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Kongevegen	Høy	Høy	Høy	Lav	Høy	Høy	Middels	F?/2
Søstua Jahr: Våningshus og drengestue	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Søstua Jahr: Låve	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2
Nordstua Jahr: Våningshus og bu	Middels	Middels	Høy	Middels	Lav	Middels	Middels	4
Nordgarden Tveiter: Våningshus	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Lav	3
Nordgarden Tveiter: Bu og låve	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2
86/11 Jahrsjordet og 87/1 Sørgarden Tveiter: Rester etter kvern og kvernvei	Høy	Høy	Høy	Lav	Høy	Høy	Middels	2
86/11 Jahrsjordet og 87/7 Nersøgarden Tveiter: rester etter tre kverner, demning og kvernveier	Høy	Høy	Høy	Lav	Høy	Høy	Middels	2
87/25 Nersøgarden Tveiter (Leca) Murkonstruksjoner trolig knyttet til tømmerslipp i elva.	Middels	Middels	Middels	Middels	Høy	Høy	Middels	2
87/7 Fritidsbolig i fukispreg	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	Høy	2 -3
Sørgarden Tveiter: Våningshus	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Lav	3
Sørgarden Tveiter: Låve, skjul og bu	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2
Sørgarden Tveiter: Kulturlandskap med styvingsasker	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Nersøgarden Tveiter: Våningshus og bu	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Lav	3
Nersøgarden Tveiter: Låve	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2
Ramstad: Våningshus	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Ramstad: Drengestue, bu og låve	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	Middels	2

DELOMRÅDE 10
Vestegården, Østegården, Solli og Flatby, Gnr 90, 91 og 92/2 – 90/6

Våningshuset på Vestegården er i disse dager under restaurering.

LOKALISERING
Området ligger mellom fylkesvegen mot øst og Skovholtdammen i vest, i området mellom Ramstadbekken og Hektneråsen.

FORMELL STATUS
Flatby er avsatt som «Boligområde». Det øvrige området er LNF-område.

HISTORIKK
Vestegården og Østegården har trolig hatt et navn i tillegg til himmelretningsbenevnelsen. Om det er Hektner som er opphavet til eiendommen, eller en annen gård der navnet har forsvunnet etter svartedauden vet vi ikke. Den opprinnelige gården har trolig ligget et annet sted enn dagens to gårder. På Østegården er det et område som kalles Tømte. Dette betyr «tomt» og kan henvise til den gamle tomta der gården opprinnelig lå.

Sett i forhold til gårdenes størrelse har det vært relativt få husmannsplasser under Østegården og Vestegården. Vestegården var i en tredveårsperiode fra ca. 1830 – 1860 delt i to bruk.

På Østegården var det landhandel i perioden 1928 til 1969. Butikkinnredningen er eldre. Den ble flyttet fra Nordre Hektner hvor det var landhandel fra slutten av 1800-tallet.

Solli ble skilt ut fra Vestegården som eget bruk i 1904. Alle bygningene på plassen skriver seg fra denne tiden.

Flatby er et lite bruk som ble skilt ut av nabobruket Slette, som igjen i sin tid var utskilt fra Nordre Hektner. Flatby lå opprinnelig nærmere Kvennhusveien, men ble flyttet til dagens plassering da konsul Duborg kjøpte eiendommen i 1913. Konsulen er mest kjent for festlighetene han arrangerte på jakthytta Huldreheim oppe ved Ramstadsjøen. Der tok han imot venner fra Kristiania, mange av dem kjente kunstnere. Nede ved Flatby lot han bygge et lite «festningsanlegg» der han hadde to kanoner. Med kanonene salutterte han med kongler når gjestene hans ankom.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det er ikke registrert automatisk fredede kulturminner i området.

Nyere tids kulturminner
Østegården: På Østegården er den gamle landhandelen fremdeles intakt inne i det gamle hovedhuset fra ca. 1880. Låven er fra slutten av 1800-tallet og bua er bygd i mellomkrigsårene. Garasjen er fra tiden etter andre verdenskrig.

Vestegården: Hele tunet på Vestegården er fra tiårene før og etter år 1900. Våningshuset er eldst (1870-80-tallet). Det samme er trolig første etasje av bua. Sidebygningen er fra rundt år 1900, mens låven er fra 1925 og fjøset i 1939.

Solli: Bebyggelsen på Solli består av våningshus, låve med fjøs og grisehus. I lia nedenfor våningshuset ligger en gammel hage.

Ca. 100 meter nord for Solli ligger en fritidseiendom med en godt bevart hytte i nasjonalromantisk stil.

Kverner og damanlegg; Det er rester etter kverner og damanlegg flere steder langs Ramstadbekken fra fylkesveien og opp til Skovholtdammen.

Flatby: På Flatby er det bevart låve, sidebygning/bryggerhus, bu og portstolper. I tillegg ligger festningsanlegget/saluttanlegget etter konsulen ved tunet.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN

Våningshuset på Østegården er relativt godt bevart. Huset inneholder kommunens eneste bevarte landhandel med komplett interiør. Hele tunet på Vestegården er lite endret, og fremstår som kommunens mest helhetlige firkanttun. Våningshuset på Vestegården er et av de flotteste sveitserstilhusene i Rælingen. Anlegget på Solli er trolig det best bevarte småbrukstunet i kommunen. Våningshuset fikk sin nåværende utforming på midten av 1900-tallet. De andre bygningene er fra tiden da plassen ble opprettet.

«Festningsanlegget» på Flatby er unikt i regional sammenheng, og gir historien til Huldreheim oppe ved Ramstadsjøen en ekstra kvalitet. Bua, sidebygningen og låven er fine eldre bygninger fra konsulens tid på eiendommen.

FORSLAG TIL TILTAK

Hele tunet på Vestegården bør bevares. Det bør åpnes for eventuell ny bruk i låven, men bygningenes eksteriør bør beholdes slik de er i dag eller kan dokumenteres at de har sett ut tidligere.

Bebyggelsen og hagen på Solli bør bevares. Våningshuset bør bevares slik det står med eternitkledning og funkisvinduer.

«Festningsanlegget» på Flatby bør sikres med hensynssone med formål bevaring og sees i nær tilknytning til Huldreheim og kulturminnene etter virksomheten der. Låven, sidebygningen og bua på eiendommen bør bevares.

Andre tiltak: Alle låvene i området bør bevares. Disse er viktige landskapselementer i kommunens kulturlandskap og er med på å gi gårdene identitet. Våningshuset på Østegården med butikkinnredningen bør sikres for ettertiden. Lokalene kan være egnet i en utrettet virksomhet som kafé eller mindre butikk, og bør ansees som en ressurs for eiendommen.

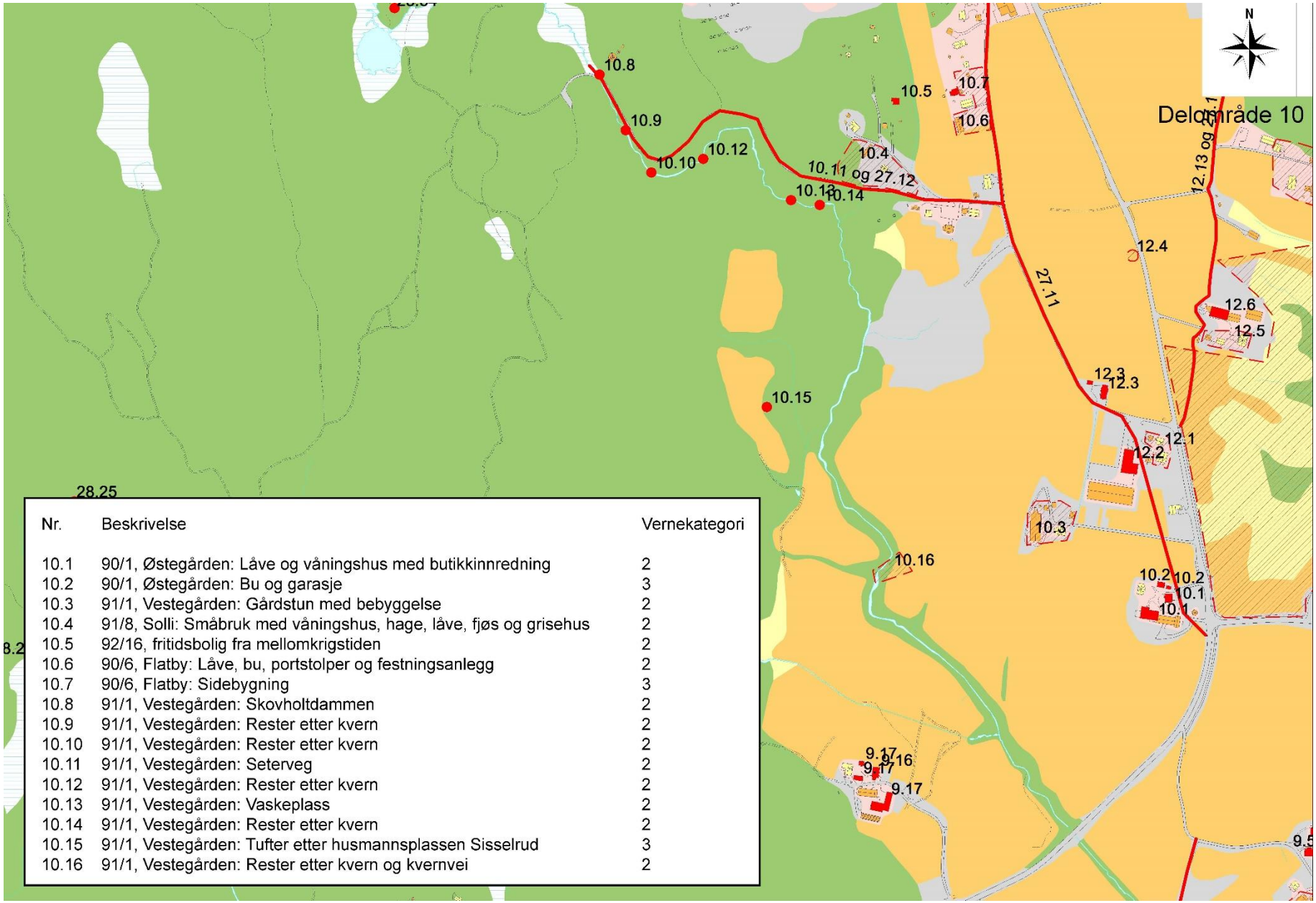

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
10.1	90/1, Østegården: Låve og våningshus med butikkinnredning	2
10.2	90/1, Østegården: Bu og garasje	3
10.3	91/1, Vestegården: Gårdstun med bebyggelse	2
10.4	91/8, Solli: Småbruk med våningshus, hage, låve, fjøs og grisehus	2
10.5	92/16, fritidsbolig fra mellomkrigstiden	2
10.6	90/6, Flatby: Låve, bu, portstolper og festningsanlegg	2
10.7	90/6, Flatby: Sidebygning	3
10.8	91/1, Vestegården: Skovholtdammen	2
10.9	91/1, Vestegården: Rester etter kvern	2
10.10	91/1, Vestegården: Rester etter kvern	2
10.11	91/1, Vestegården: Seterveg	2
10.12	91/1, Vestegården: Rester etter kvern	2
10.13	91/1, Vestegården: Vaskeplass	2
10.14	91/1, Vestegården: Rester etter kvern	2
10.15	91/1, Vestegården: Tufter etter husmannsplassen Sisselrud	3
10.16	91/1, Vestegården: Rester etter kvern og kvernvei	2

Delområde 10: Vestegården, Østegården, Solli og Flatby, Gnr 90, 91 og 92/2 – 90/6

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
90/1, Østegården: Låve og våningshus med butikkinnredning	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
90/1, Østegården: Bu og garasje	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	3
91/1, Vestegården: Gårdstun med bebyggelse	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
91/8, Solli: Småbruk med våningshus, hage, låve, fjøs og grisehus	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
92/16, fritidsbolig fra mellomkrigstiden	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	Høy	2
90/6, Flatby: Låve, bu, portstolper og festningsanlegg	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	Middels	2
90/6, Flatby: Sidebygning	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	3
91/1, Vestegården: Skovholtdammen	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	2
91/1, Vestegården: Rester etter kvern	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	Middels	2
91/1, Vestegården: Rester etter kvern	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	Middels	2
91/1, Vestegården: Seterveg	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	2
91/1, Vestegården: Rester etter kvern	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	Middels	2
91/1, Vestegården: Vaskeplass	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	Middels	2
91/1, Vestegården: Rester etter kvern	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	Middels	2
91/1, Vestegården: Tufter etter husmannsplassen Sisselrud	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	3
91/1, Vestegården: Rester etter kvern og kvernvei	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	Middels	2

DELOMRÅDE 11
Årnes, Buret og Nordhagan. Gnr 93 og 94

Kafébygningen på Nordhagan er for tiden under istandsetting.

LOKALISERING
Området ligger nede ved Øyeren/Nitelva der Nitelva og Glomma møtes.

FORMELL STATUS
Det meste av området har status som LNF-område i gjeldende kommuneplan. Den tettbebygde delen rundt Buret et regulert til boligformål. Rælingsøya og Fautøya er en del av Nordre Øyeren Naturreservat, og områdene der Leca-fabrikken ligger er avsatt som industri.

HISTORIKK
Årnes er en relativt gammel gård, trolig fra hedensk tid. Gården var delt i to i middelalderen og i en periode fra 1500-tallet og noen år fremover. Fra 1600-tallet var det tingstue på Årnes, og senere også gjestgiveri og skysstasjon. Gårdens beliggenhet var sentral så lenge vannveien var den viktigste kommunikasjonsåren gjennom kommunen. På den tørre årstiden og på vinteren når isen var kjørbar, gikk det en vei fra grensa mot Enebakk og over dagens Øyeren til Årnes. Dette var en snarvei som sparte de reisende for mange kilometer og motbakker. Etter reguleringen av Øyeren i 1860 ble denne sommerveien liggende under vann. Da kom dampskipet Strømmen som en erstatning. Båten korresponderte med tog fra Kristiania til Lillestrøm, og fraktet folk og gods videre syd helt til Sandstangen i Østfold. Første anløpsbrygge etter Lillestrøm var ved Årnes.

Det var et kirkested i området under middelalderen, Øyaseter. Tradisjonen sier at dette lå på Eiketoppen som nå er jevnet med jorden i forbindelse med masseuttak og planering.

Buret er en gammel plass under Årnes som til tider fungerte som kårsted for gården.

I Burhagan var det tidlig på 1900-tallet en egen «misjonsåker». Utkommet av denne jordlappen gikk til finansiering av misjonsarbeid i bygda.

Nordhagan er trolig opprinnelig en plass under Skovholt. I 1892 ble eiendommen solgt fra Skovholt som et selvstendig bruk. Tidlig på 1900-tallet startet eier av Nordhagan kafe i et lite hus nord på eiendommen. Noen år senere, i 1920-årene, ble det bygget et nytt, moderne kafebygg like nedenfor gården. Kundegrunnlaget var hovedsakelig båtfolk fra Lillestrømområdet.

Midt på 1900-tallet ble det bygget en rekke fritidsboliger i området mellom Årnes og Nordhagan.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det er ingen automatisk fredede kulturminner i delområdet

Nyere tids kulturminner
Årnes: Gårdstunet på Årnes med bygninger, hage, gutu ned mot Rælingsøya og rester etter ravinerygg mot vest. Beiteland på stranda mellom Rælingsøya og Industriområdet til Leca-fabrikken. I lia ned mot Årnesvegen, nordvest for låven på Årnes, ligger det en gammel stein med årstallet 1878 på. Dette kan være en stein som har markert veien til den gamle skysstasjonen på gården.

Buret: Gammel kulturmark i Burhagan hvor blant annet den gamle «Misjonsåkeren» ligger. Fra Burvegen og opp til de fulldyrkede arealene på Hektner ligger fremdeles veien til dampbåtbrygga. «Jensinehuset», Burvegen 23, er en villa fra mellomkrigstiden. Låven på Buret står helt oppe ved Burvegen.

Nordhagan: Flere verneverdige bygninger: Våningshus, bu, grisehus, hvilebu for fløtere, utedo og kafebygning. I tillegg ligger den eldste kafebygningen fremdeles som en fritidseiendom nord for gården.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN

Årnes er en markant gård slik den ligger på en høyde like ovenfor øyene og Øyeren. Bygningsmassen er helhetlig og relativt godt bevart, og rundt husene er det fremdeles bevart noe gammel kulturmark med beiteraviner, fegate, eplehage og beiteland ned mot Øyeren.

Jensinehuset er karakteristisk for villabebyggelse i mellomkrigsårene og var av de første frittstående villaene i Bur-området. Låven ved Buret er siste rest etter den gamle gården som tidligere kan ha vært Nordre Årnes. De gamle jordbruksområdene i Burhagan med Misjonsåkeren og dampskipsveien binder Årnes sammen med Nordhagan, og man finner et tverrsnitt av kommunens kommunikasjonshistorie i området. Burhagan må også sees i sammenheng med landskapsvernområdet på Skovholt.

Nordhagan er et godt eksempel på hvordan ulike næringsvirksomheter ble kombinert med et småbruk. Småbruket har flere verneverdige bygninger intakt i tillegg til kafebygget fra mellomkrigstiden. Huset etter den første kafeen er også bevart, nå som en fritidseiendom.

FORSLAG TIL TILTAK

Gårdstunet med omliggende kulturlandskap på Årnes bør bevares. Våningshuset, bua og skjulet bør bevares slik de står. Låven og sidebygningen bør bevares med den grunnform de har, men mindre endringer og tilpasninger til moderne jordbruksvirksomhet bør kunne kombineres med vern.

Kafebygningen med bensinpumpe, brygge og utedo på Norhagan og den gamle kulturmarken med dampskipsveien i Burhagan bør bevares. Det bør legge til rette for bruk av området og anleggene i næringssammenheng kombinert med vern. Det bør lages en skjøtselsplan for kulturlandskapet mellom Årnes og Nordhagan der det tas sikte på å åpne landskapet og gjeninnføre beitedyr i den gamle kulturmarken. Veien ned til den gamle dampskipsbrygga bør registreres og sikres for ettertiden. Veien kan kobles på Kongeveien og bli en del av denne kulturstien slik at øyene og Nordhagakafeen kan bli en naturlig del av stien.

De andre gamle husene på Nordhagan; våningshuset, bua, grisehuset og hvilebrakka fra lensene bør bevares.

Den eldste kafebygningen bør bevares.

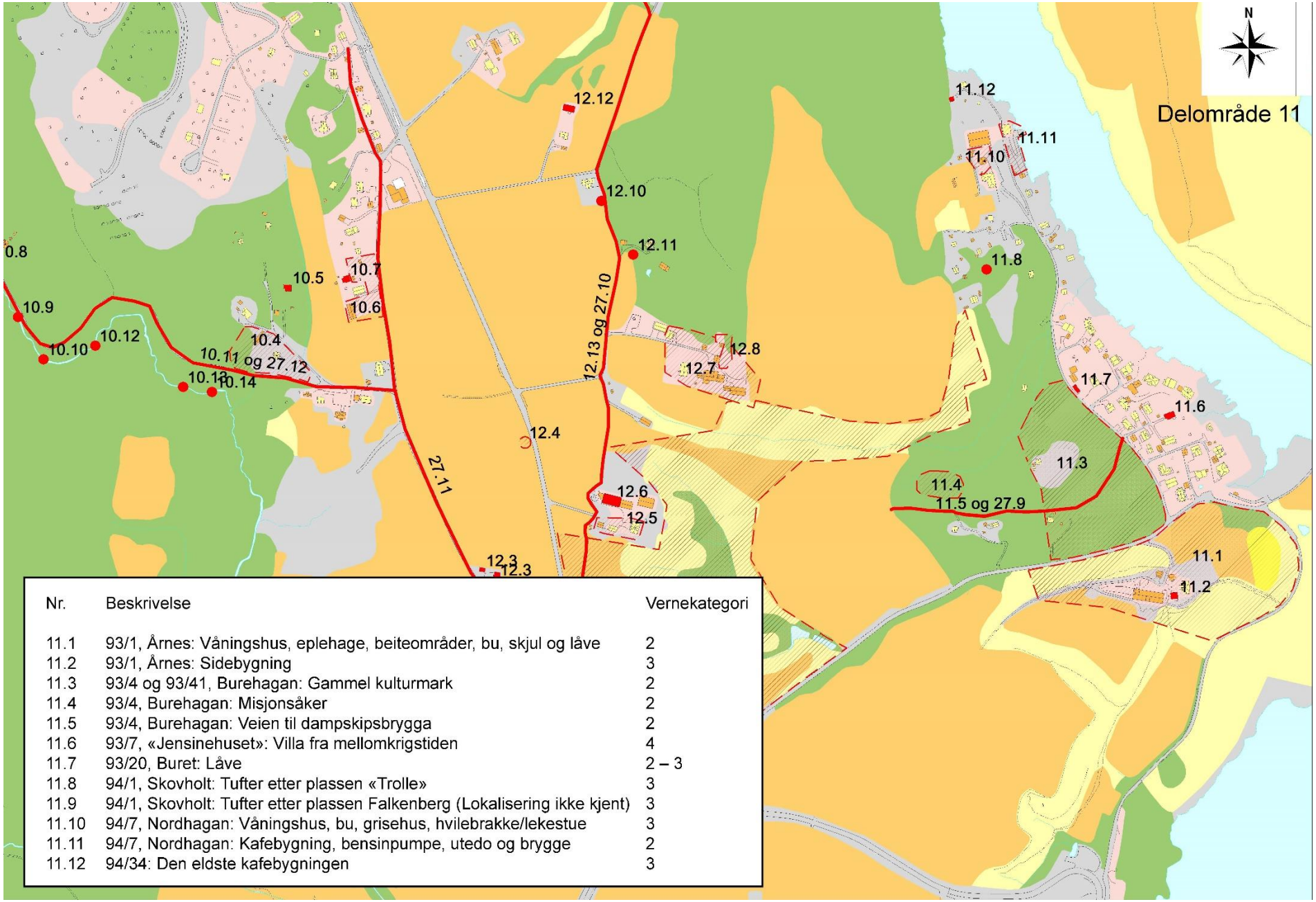

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
11.1	93/1, Årnes: Våningshus, eplehage, beiteområder, bu, skjul og låve	2
11.2	93/1, Årnes: Sidebygning	3
11.3	93/4 og 93/41, Burehagan: Gammel kulturmark	2
11.4	93/4, Burehagan: Misjonsåker	2
11.5	93/4, Burehagan: Veien til dampskipsbrygga	2
11.6	93/7, «Jensinehuset»: Villa fra mellomkrigstiden	4
11.7	93/20, Buret: Låve	2 – 3
11.8	94/1, Skovholt: Tufter etter plassen «Trolle»	3
11.9	94/1, Skovholt: Tufter etter plassen Falkenberg (Lokalisering ikke kjent)	3
11.10	94/7, Nordhagan: Våningshus, bu, grisehus, hvilebrakke/lekestue	3
11.11	94/7, Nordhagan: Kafebygning, bensinpumpe, utedo og brygge	2
11.12	94/34: Den eldste kafebygningen	3

Delomr 11 Årnes, Buret og Nordhagan. Gnr 93 og 94

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
93/1, Årnes: Våningshus, eplehage, beiteområder, bu, skjul og låve	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2
93/1, Årnes: Sidebygning	Middels	Middels	Middels	Middels	Lav	Lav	Lav	3
93/4 og 93/41, Burehagan: Gammel kulturmark	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	2
93/4, Burehagan: Misjonsåker	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	Middels	2
93/4, Burehagan: Veien til dampskipsbrygga	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
93/7, «Jensinehuset»: Villa fra mellomkrigstiden	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Lav	4
93/20, Buret: Låve	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Høy	Høy	2 – 3
94/1, Skovholt: Tufter etter plassen «Trolle»	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	3
94/1, Skovholt: Tufter etter plassen Falkenberg	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	3
94/7, Nordhagan: Våningshus, bu, grisehus, hvilebrakke/lekestue	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	3
94/7, Nordhagan: Kafebygning, bensinpumpe, utedo og brygge	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
94/34: Den eldste kafebygningen	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	3

DELOMRÅDE 12
Hektner og Skovholt

Bedehuset Filadefia ved Hektner er verneverdig i regional sammenheng.

LOKALISERING
Området ligger mellom Årnesvegen og Støtterudvegen.

FORMELL STATUS
Hele delområdet ligger i LNF-område

HISTORIKK
Hektner er en gammel gård. Gårdsnavnet betyr steingrunn, og må knyttes til området der husene på Søndre Hektner står. Gården ble delt i flere deler på slutten av 1700-tallet. Nordre Hektner ble da et eget bruk, og på kort tid ble denne igjen delt i flere mindre driftsenheter. I tillegg oppsto gården Tømte helt nord på sletta og Enger like vest for Skovholt. På 1860-tallet ble det etablert enda to nye bruk på Hektners grunn, Slette og Flatby. Tidlig på 1900-tallet ble ytterligere tre bosteder opprettet i området, Berg, Opsahl og Norum.

I 1924 ble Filadelfia bygget på Nordre Hektners grunn. Dette er forsamlingshus/bedehus for pinsemenigheten.

Skovholt er også en gammel gård i Rælingen. En jordteig lengst nord på eiendommen heter Norum, og det spekuleres i om dette var den opprinnelige plasseringen av husene på Skovholt. Gården ble delt i to bruk på 1820-tallet men begge brukerfamiliene bodde under samme tak fram til 1845 da dagens hovedbygning på *Nistua* ble bygget. En del av Oppistua ble flyttet og utgjør halve huset på Oppistua. En annen del av bygningen på Oppistua ble tidlig på 1900-tallet flyttet til Fjerdingby og brukt som ungdomshus. Den siste og eldste delen av Oppistua sto frem til etter andre verdenskrig. På begynnelsen av 1900-tallet ble det bygget et kårsted, Solbu, nordvest for gårdstunet.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Kongevegen går gjennom hele området og er registrert i databasen «Askeladden» som *uavklart arkeologisk minne.* Veien er også vist på kommuneplankartet, og skal bevares sammenhengende gjennom kommunen. Det er ikke registrert andre automatiske fredede kulturminner i området. Hektnereika fikk formelt vern gjennom trefredning i 1964.

Nyere tids kulturminner
Søndre Hektner: Våningshuset på Søndre Hektner er trolig at av bygdas eldste. Huset er om- og påbygd i flere omganger. Tømmeret i delen langs fylkesveien kan være fra 1700-tallet eller tidligere. Sidebygningen, bua og låven på gården er fra tiden rundt første verdenskrig.

Filadelfia: Nordvest for Søndre Hektner ligger Filadelfia med bedehus og uthus.

Nordre Hektner: På Nordre Hektner ligger det et firkanttun med våningshus, sidebygning, bu og låve. Alle husene er bygget rundt år 1900. På sletta oppe ved fylkesveien står Hektnereika, et gammelt og fredet eiketre.

Gamle veier: Gamleveien fra 1870-tallet går gjennom Sør–Hektner og fortsetter videre mot skogkanten til Slette og Opsal. Fra Skovholt går det en tverrforbindelse med betegnelsen Kvennhusveien, som krysser alle veiene og fortsetter inn i skogen som kvern-, seter- og tømmervei. Fra Enger går den gamle veien ned til dampskipsbrygga ved Årnes.

Skovholt: Øst for Kongeveien ligger Skovholt med Solbu øverst mot nordvest. Her er våningshuset og grisehuset bevart. Nede på hovedgården står det en rekke eldre, verneverdige bygninger; våningshus fra ca. 1835, bu, låve med stall og fjøs, ishus, vognskjul og ei tilflyttet husmannsstue. Midt på tunet ligger grunnmuren etter Oppistua som var den forrige hovedbygningen på gården. På fjellet nordøst for vognskjulet er det hugget inn inskripsjoner av slektninger som utvandret til Amerika. Litt lenger opp i samme fjell er det rester etter sølvskjerping som er datert 1730. Øst for Hektnergårdene ligger det godt bevarte beiteraviner med innslag av einer.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN
Hektnersletta er et relativt lite endret kulturlandskap med sin karakteristiske slette der gårdene ligger som firkanttun med jevne mellomrom. Det er fremdeles lite spredt bebyggelse mellom gårdstunene, og tunene oppleves som avgrensede landskapselementer i det ellers nakne landskapet. Filadelfia og Hektnereika er andre elementer som beriker opplevelsesverdien av å reise igjennom området. Ravinene øst for Hektner er flotte og intakte med kontinuerlig beitebruk. Våningshuset på Søndre Hektner er av de eldste husene i bygda. Det er relativt lite av de originale materialene bevart i huset, men tømmeret i veggene og himlinger er intakte. Den øvrige bebyggelsen på tunet gir et godt bilde på hvordan gårdstun i Rælingen så ut rundt år 1900. Filadelfia er blant regionens flotteste bedehus, og bygningen fremstår som lite endret.

Hele bebyggelsen på Skovholt er unik i lokal målestokk. Tunet består av en rekke bygninger som ellers ikke finnes igjen i bygda. Spesielt tømmerlåven med tilhørende stall er en sjelden perle. Andre hus som ishuset, vognskjulet, fjøset og den «nye» stallen gjør tunet komplett. I tillegg er det tufter etter tidligere tiders bebyggelse som fremdeles er godt lesbart i terrenget.

Veihistorikken i området er svært godt bevart. Her finner man alt fra de eldste farene mellom gårdstunene - Kongeveien, via den gamle riksveien fra 1870-tallet og fram til dagens fylkesvei fra 1930-tallet. I tillegg går den gamle dampskipsveien fremdeles ned til Glomma og den gamle kvernhusveien er bevart opp i skogen og videre mot setrene der.

FORSLAG TIL TILTAK

Filadelfia med uthus, Hektnereika, Kongevegen, gamleveien, dampskipsveien og gårdstunet på Skovholt bør bevares.

Generelt bør det være en restriktiv holdning i forhold til fortetting i det åpne slettelandskapet. Eventuelle nye bygninger bør tilpasses den eksisterende tunstrukturen både i form og farge. De åpne arealene mellom de ulike landskapselementene bør opprettholdes som åpent jordbruksareal slik at siktlinjene ivaretas. Den gamle veibelysningen langs fylkesveien bør beholdes med trestolper og lufttrukne kabler. Ravinen øst for Hektner bør bevares og det bør videreføres med beitedyr på områdene.

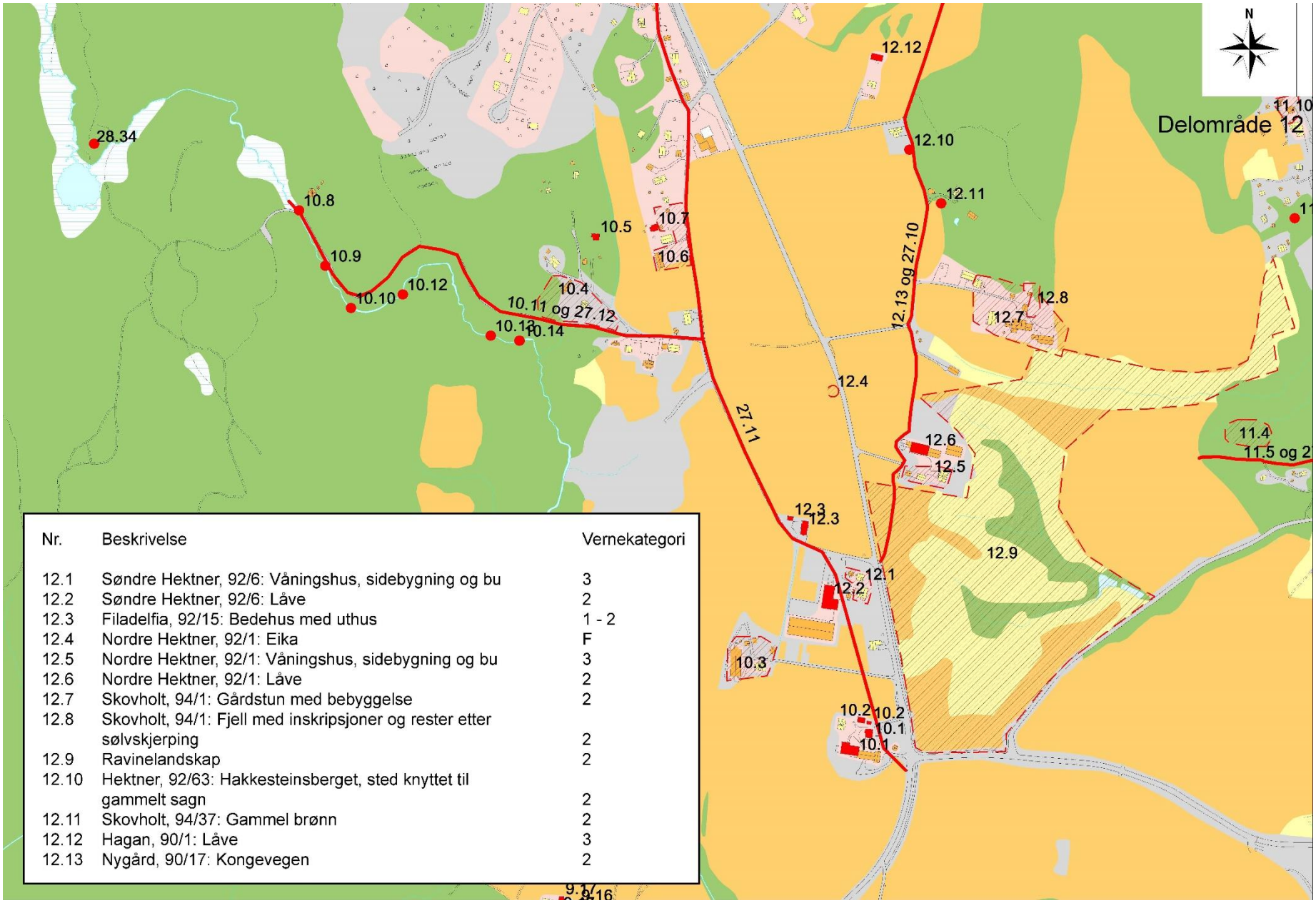

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
12.1	Søndre Hektner, 92/6: Våningshus, sidebygning og bu	3
12.2	Søndre Hektner, 92/6: Låve	2
12.3	Filadelfia, 92/15: Bedehus med uthus	1 - 2
12.4	Nordre Hektner, 92/1: Eika	F
12.5	Nordre Hektner, 92/1: Våningshus, sidebygning og bu	3
12.6	Nordre Hektner, 92/1: Låve	2
12.7	Skovholt, 94/1: Gårdstun med bebyggelse	2
12.8	Skovholt, 94/1: Fjell med inskripsjoner og rester etter sølvskjerping	2
12.9	Ravinelandskap	2
12.10	Hektner, 92/63: Hakkesteinsberget, sted knyttet til gammelt sagn	2
12.11	Skovholt, 94/37: Gammel brønn	2
12.12	Hagan, 90/1: Låve	3
12.13	Nygård, 90/17: Kongevegen	2

Delområde 12 Hektner og Skovholt

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Søndre Hektner, 92/6: Våningshus, sidebygning og bu	Høy	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Søndre Hektner, 92/6: Låve	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2
Filadelfia, 92/15: Bedehus med uthus	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	1 – 2
Nordre Hektner, 92/1: Eika	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	F
Nordre Hektner, 92/1: Våningshus, sidebygning og bu	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Nordre Hektner, 92/1: Låve	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2
Skovholt, 94/1: Gårdstun med bebyggelse	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Skovholt, 94/1: Fjell med inskripsjoner og rester etter sølvskjerping	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Ravinelandskap	Høy	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	2
Hektner, 92/63: Hakkesteinsberget, sted knyttet til gammelt sagn	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Skovholt, 94/37: Gammel brønn	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Hagan, 90/1: Låve	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Høy	3
Nygård, 90/17: Kongevegen	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2

DELOMRÅDE 13
Støtterud og Smestad. Gnr 95 og 96

Tuftene etter gamle Smestad skole er fremdeles godt synlig i terrenget. Skolen ble i sin tid nedlagt på grunn av sin usentrale beliggenhet. Nå ligger skoletomta midt inne i tettbebyggelsen.

LOKALISERING
Området ligger mellom Støtterudvegen og den dyrkede marka på gården Holt.

FORMELL STATUS
Det meste av delområdet med unntak av Støtterud er avsatt til boligformål i gjeldende kommuneplan. Området rundt Smestad skole har status som offentlig formål. Det er avsatt korridorer med friområder fra boligområdene og ut mot de omkringliggende LNF-områdene.

HISTORIKK
Støtterud ble trolig ryddet i senmiddelalderen, og har som navnet antyder (stutt rydning) aldri vært en spesielt stor gård. Gården lå øde etter svartedauden, og ble tatt i bruk igjen som eget bruk mot slutten av 1600-tallet. Da ble gården bebodd av en som drev med tredreiing, og gården fikk et nytt navn etter denne, Svarverud (svarve er et annet navn for å dreie). Det lå en plass under gården, Svenbekk, men denne ble senere lagt til plassen Støa under nabogården Smestad. På 1970-tallet ble det bygget et nytt gårdstun lenger syd på eiendommen, og i dag er det ikke hus igjen etter det gamle tunet på Støtterud, men tuntreet står fremdeles. Deler av jordveien på gården er i de senere år blitt utparsellert til boligtomter.

Smestad ble trolig ryddet i vikingtiden. Gården ble delt i to på slutten av 1700-tallet, Søndre og Nordre Smestad. Nede ved Nitelva ble det ca. 1860 skilt ut en eiendom som fikk navnet Støa. Stedet er der båtene pleide å ligge når de som fisket eller jobbet på elva ikke var utpå.

Like nedenfor Kongevegen ligger grunnmuren etter første Smestad skole. Denne ble bygget på slutten av 1860-tallet og var den midterste av kommunens tre faste skoler. I Ytre Rælingen hadde Hesteløkka blitt bygget og i Øvre Rælingen ble det bygget skole på Katteberget. I 1877 ble Kongevegen nedlagt som hovedvei gjennom bygda, og Smestad skole lå plutselig utenfor allfarvei. Derfor ble Smestad skole tatt ned og flyttet til Åmodt i 1882. 2010 ble det igjen åpnet en skole på Smestads grunn.

På 1950-tallet fikk Rælingen Musikklag bygget et klubbhus oppe ved Fylkesveien vest for Støtterud og Smestad. Musikkhytta Fjellklang ble navnet på huset som i tillegg til øvingslokale for musikklaget også fungerte som forsamlingshus og folkebad. Huset disponeres nå av Rælingen sanitetsforening.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det er ikke registrert automatisk fredede kulturminner i området. Deler av Kongeveien er et uavklart fredet kulturminne.

Nyere tids kulturminner
Smestad skole: Øst for Kongeveien rett nedenfor Smestad gård ligger ruinen etter Smestad skole.

Støa: Videre nedover, helt nede ved Nitelva ligger våningshuset, låven og fjøset til plassen Støa.

Musikkhytta og bebyggelse langs fylkesveien: Oppe ved Fylkesveg 120 står Musikkhytta, og på den andre siden av veien står fremdeles huset på det gamle bostedet Fjell. Videre nordover på samme side står det flere villaer med tidstypisk arkitektur fra 1950 – 60-tallet. Et av disse var opprinnelig eid av Rælingen Skogeierforening og fungerte i kort tid som møte sted for bøndene og skogeierne i bygda.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN
Det er lite igjen av det opprinnelige Støtterud og Smestad**.** All jordveien på Smestad er utbygd, og de gamle husene på gårdstunene er i stor grad borte. Det er derfor på bakgrunn av dette viktig å sikre de siste sporene etter de gamle gårdstunene. Skoleruinen og plassen Støa er elementer som gir stedet en historisk identitet som sier mer enn bare historien til de som har bodd på stedet. Dette er objekter som forteller om vesentlige endringer i samfunnet midt på 1800-tallet med bygging av fast skole og bygg og anlegg knyttet til fløting av tømmer på elva. Musikkhytta er et minnesmerke over vår nyere historie med foreningsliv og bygging av offentlige bad.

FORSLAG TIL TILTAK

Støa med bebyggelse og det gamle båtstedet, samt den gamle skoletomta bør bevares. Skoletomta bør settes i stand som en ruinpark, og fortsette å inngå som en naturlig del av kulturstien langs Kongeveien. Støa bør vurderes som en avstikker knyttet til dette turveinettet.

Musikkhytta, våningshuset på Fjell og villaen på Skoglund 96/19 bør bevares.

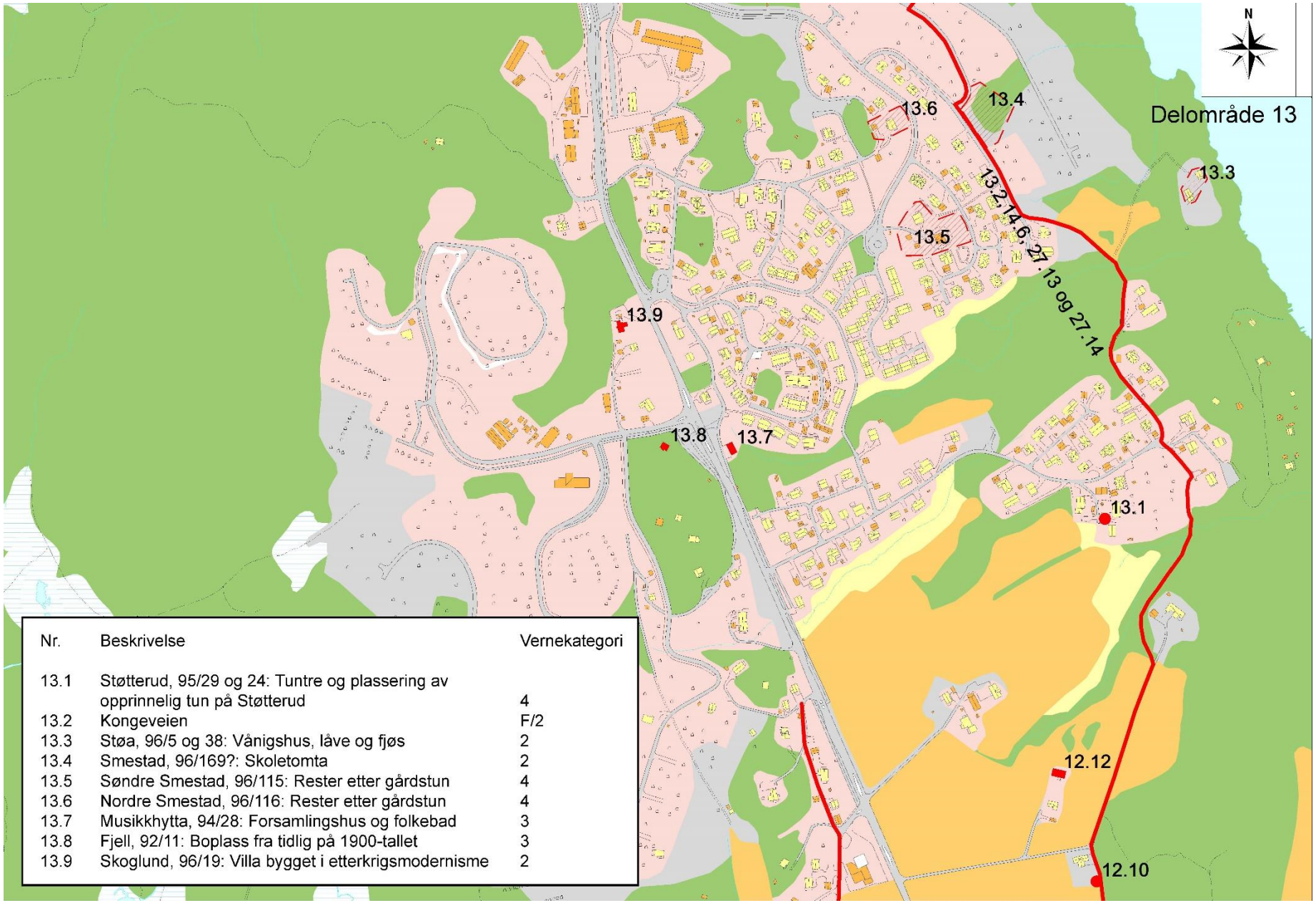

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
13.1	Støtterud, 95/29 og 24: Tuntre og plassering av opprinnelig tun på Støtterud	4
13.2	Kongeveien	F/2
13.3	Støa, 96/5 og 38: Vånigshus, låve og fjøs	2
13.4	Smestad, 96/169?: Skoletomta	2
13.5	Søndre Smestad, 96/115: Rester etter gårdstun	4
13.6	Nordre Smestad, 96/116: Rester etter gårdstun	4
13.7	Musikkhytta, 94/28: Forsamlingshus og folkebad	3
13.8	Fjell, 92/11: Boplass fra tidlig på 1900-tallet	3
13.9	Skoglund, 96/19: Villa bygget i etterkrigsmodernisme	2

Delområde 13 Støtterud og Smestad. Gnr 95 og 96

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Støtterud, 95/29 og 39: Tuntre og plassering av opprinnelig tun på Støtterud	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	Lav	Lav	4
Kongeveien	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Støa, 96/5 og 38: Vånigshus, låve og fjøs	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Smestad, 96/169?: Skoletomta	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Lav	2
Søndre Smestad, 95/115: Rester etter gårdstun	Høy	Middels	Middels	Middels	Lav	Middels	Lav	4
Nordre Smestad, 96/116: Rester etter gårdstun	Høy	Middels	Middels	Middels	Lav	Middels	Lav	4
Musikkhytta, 94/28: Forsamlingshus og folkebad	Middels	Høy	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	3
Fjell, 92/11: Boplass fra tidlig på 1900-tallet	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Skoglund, 96/19: Villa bygget i etterkrigsmodernisme	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	2

DELOMRÅDE 14
Holt, Haugen og Hammeren. Gnr 97 og 98

Holt skole er den eneste bevarte av andregenerasjonsskolene i kommunen. Opprinnelig var det tre slike skole-bygninger i kommunen: Nordby, Holt og Rud.

LOKALISERING
Området ligger mellom Smestad og Hammarsvegen.

FORMELL STATUS
Det meste av delområdet er LNF-områder. Holt skole er sikret med en hensynssone for bevaring. De bebygde arealene langs Kirkebyvegen, Nedre Rælingsveg og på Hammeren er regulert til boligformål. Noen mindre områder nede ved Nitelva er avsatt som friområder. Kongevegen går gjennom hele området og er registrert i databasen «Askeladden» som *uavklart arkeologisk minne.* Veien er også vist på kommuneplankartet, og skal bevares sammenhengende gjennom kommunen.

HISTORIKK
Holt er en av de eldre gårdene i Rælingen. Gården besto tidligere av en eiendom til, Trandum. Trandum ble lagt øde etter svartedauden, og det er ikke kjent at det bodde mennesker der siden. Det er ingen synlige spor etter bebyggelsen på Trandum i dag, men man tror gården må ha ligget nord på eiendommen på dagens Øvre Holt

Haugen eller Fjerdingbyhaugen som eiendommen også kalles, ligger mellom Holt og Søndre Fjerdingby. I middelalderen lå det en gård i dette området, Kirkerud. Denne ble lagt øde etter svartedauden, og det er mulig at Haugen er bygget på samme sted. Fjerdingbyhaugen var først en husmannsplass under Søndre Fjerdingby, men ble allerede i 1764 fradelt som eget bruk. I løpet av siste halvdel av 1800-tallet ble det skilt ut tre plasser fra Haugen. Dette var Nybakk, Sørli og Haug. Disse ligger alle oppe ved fylkesveien, og to av plassene eksisterer fremdeles. Haug ble revet i siste halvdel av 1900-tallet. På eiendommen Nybakk var det handelsvirksomhet og fryseri i en periode midt på 1900-tallet.

På Holt ble det i 1908 bygget et småbruk der husmannsplassen Holtbråten tidligere hadde ligget. Stedet fikk navnet Fagerholt. Noen år senere ble stedet tatt i bruk som Rælingens første syke- og aldershjem. Rett nedenfor Fagerholt ble Holt skole bygget i 1912. Denne overtok etter skolen ved

Nygård, oppe ved Marikollen, og var i bruk som skole for kretsen fram til 1966 da Fjerdingby skole sto ferdig.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Kongevegen er uavklart automatisk fredet.

Nyere tids kulturminner
Holt: Holt skole med omliggende hage og kulturlandskap, Øvre Holt med låve og bu. Nedre Holt med våningshus, hage, skjul, låve, fjøs og kulturlandskap.

Sørli og Sørlibekken: På Sørli står våningshuset og låven som begge trolig skriver seg fra 1860-tallet da eiendommen oppsto. I og langs Sørlibekken er det flere rester etter dammer, kverner, veifar og oppgangssag. Ca. 50 meter sydvest for Haugen går det noe som ser ut som en hulvei og i samme området er det rester etter et fundament.

Fjerdingbyhaugen: Fjerdingbyhaugen består av et godt bevart kulturlandskap med gammel bebyggelse. Våningshuset på gården er ett av kommunens eldste bolighus. Bua skriver seg fra siste del av 1800-tallet.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN

Holt skole med hage og kulturlandskapet rundt er et viktig minnesmerke i denne delen av bygda. Skolen er den siste av opprinnelig tre tilsvarende typer skoler som ble bygget i kommunen.

Gårdstunet på Øvre Holt fremstår som et åpent firkanttun med låve, bu og våningshus på hver sin side av tunet. Tunet på Nedre holt er sjeldent godt bevart, og fremstår nærmest uendret fra tiden da låven og våningshuset fikk dagens form på 1920-tallet.

Våningshuset på Fjerdingbyhaugen er et av kommunens eldste våningshus, og mye av interiørene er godt bevart. Sammen med bua danner fremdeles bebyggelsen på Haugen en tunvirkning.

Restene etter kverner, sager og veifar langs Sørlibekken ned mot Øyeren gjør området egnet til bruk i undervisningen på både Fjerdingby og Smestad skole.

Våningshuset og låven på Sørli er eksempler på småkårsbebyggelse fra siste del av 1800-tallet. Våningshuset på Nybakk fremstår fremdeles som en eldre boplass, og kulturlandskapet på den gamle plassen Haug gir området en fin karakter sett fra fylkesveien.

FORSLAG TIL TILTAK

Gårdstun med hage og kulturlandskap på Nedre Holt, våningshuset, bua og kulturlandskapet på Fjerdingbyhaugen og restene etter oppgangssaga i Sørlibekken bør bevares.

Låven på Øvre Holt, fritidsbebyggelsen langs Nitelva og våningshuset og låven på Sørli bør bevares.

Kulturlandskapet med raviner i Holt- og Fjerdingbyhaugen-området bør sikres og holdes i hevd med beitedyr.

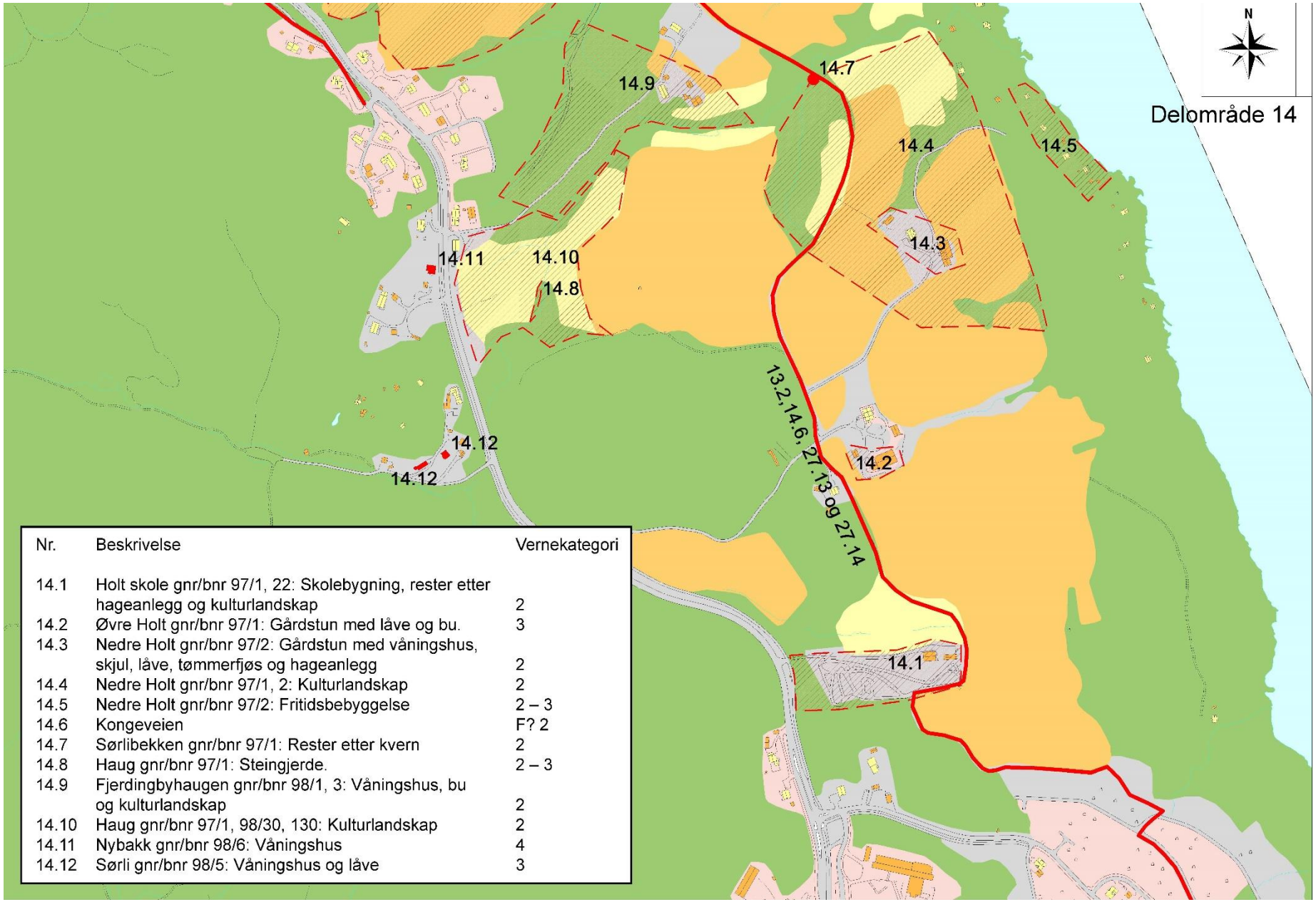

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
14.1	Holt skole gnr/bnr 97/1, 22: Skolebygning, rester etter hageanlegg og kulturlandskap	2
14.2	Øvre Holt gnr/bnr 97/1: Gårdstun med låve og bu.	3
14.3	Nedre Holt gnr/bnr 97/2: Gårdstun med våningshus, skjul, låve, tømmerfjøs og hageanlegg	2
14.4	Nedre Holt gnr/bnr 97/1, 2: Kulturlandskap	2
14.5	Nedre Holt gnr/bnr 97/2: Fritidsbebyggelse	2 – 3
14.6	Kongeveien	F? 2
14.7	Sørlibekken gnr/bnr 97/1: Rester etter kvern	2
14.8	Haug gnr/bnr 97/1: Steingjerde.	2 – 3
14.9	Fjerdingbyhaugen gnr/bnr 98/1, 3: Våningshus, bu og kulturlandskap	2
14.10	Haug gnr/bnr 97/1, 98/30, 130: Kulturlandskap	2
14.11	Nybakk gnr/bnr 98/6: Våningshus	4
14.12	Sørli gnr/bnr 98/5: Våningshus og låve	3

Delområde 14 Holt, Haugen og Hammeren. Gnr 97 og 98

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Holt skole: Skolebygning, rester etter hageanlegg og kulturlandskap	Mddels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Øvre Holt: Gårdstun med låve og bu.	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Nedre Holt: Gårdstun med våningshus, skjul, låve, tømmerfjøs og hageanlegg	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Nedre Holt: Kulturlandskap	Høy	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	2
Nedre Holt: Fritidsbebyggelse	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Høy	Middels	2 -3
Kongeveien	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Sørlibekken: Rester etter oppgangssag	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Sørlibekken: Steinfundamenter etter dammer, sager eller kverner.	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	2 – 3
Fjerdingbyhaugen: Våningshus, bu og kulturlandskap	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Haug: Kulturlandskap	Høy	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	2
Nybakk: Våningshus	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	4
Sørli: Våningshus og låve	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	3

DELOMRÅDE 15
Fjerdingby. Gårdsnummer 98 og 99

Kulturlandskapet rundt Fjerdingbygårdene er blant de best bevarte ravineområdene i kommunen. Kontinuerlig husdyrhold er en av årsakene til at landskapet fremdeles er åpent.

LOKALISERING
Området ligger rundt Rælingen kirke og strekker seg fra Nitelva i øst til skogkanten bak Kirkebyvegen i vest. Dette delområdet må sees i nær forbindelse med delområde 16 Kirken og kirkegården.

FORMELL STATUS
Hele delområdet er LNF-område med unntak av Rælingen bygdetun og kirkegården som er regulert til *offentlig formål.* Et mindre område nord for Hammarsvegen er regulert til *boligområde*. Det foreligger en reguleringsplan for området der ulike samfunnsområder som kultur- og naturvern, kommunikasjon og landbruk er ivaretatt. Trollheim er sikret med hensynssone med formål bevaring,

HISTORIKK
Navnet Fjerdingby tilsier at dette er en av de eldste gårdene i Rælingen. Navnendelsen *by* forteller at det for lang tid tilbake må ha vært en vesentlig bebyggelse i dette området. Det er også her vi finner en av de få kjente gravhaugene i bygda. Fjerdingby har trolig fra godt før vikingtiden hatt en vesentlig plass i bygdesamfunnet. Navnet Lund, like nord for Fjerdingbygårdene kan tyde på at det har vært et større kultsted i området der bygdefolket kan ha samla seg og utøvd en felles tro. På den andre siden av elva, i Fet finner vi tilsvarende rester etter tidlig religiøs virksomhet, og det er ikke tilfeldig at det var nettopp her kirkene i henholdsvis Fet og Rælingen ble lagt. Slik kultkontinuitet er vanlig mange steder i landet der vi ser de kristne kirkene er bygget like ved gravhauger fra norrøn tid.

På 1600-tallet var det tingstue i stua på Søndre Fjerdingby. Sammen med kirken og aktiviteten på kirkebakken, viser tingstua at Fjerdingby var et viktig område for de offentlige myndighetene i bygda.

På 1950-tallet ble det gamle våningshuset med hage på Søndre Fjerdingby kjøpt av Rælingen kommune. Formålet var å opprette et bygdetun der kommunen kunne vise hvordan man levde i Rælingen i eldre tid. I tillegg ønsket man seg et egnet selskapslokale for ulike markeringer.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Gravhaugen på Fjerdingby og middelalderkirkegården rundt kirken er automatisk fredet. Kirken og gravminner eldre enn 100 år er listeført (se delområde 16 Kirken og kirkegården). Kongevegen er et uavklart fredet kulturminne. Kongevegen går gjennom hele området og er registrert i databasen «Askeladden» som *uavklart arkeologisk minne.* Veien er også vist på kommuneplankartet, og skal bevares sammenhengende gjennom kommunen.

Nyere tids kulturminner
Søndre Fjerdingby og Bygdetunet: Gårdstunet på Søndre Fjerdingby ligger på høyden syd for Bygdetunet og består av låve og våningshus, begge bygget i tiåret etter andre verdenskrig. Rælingen bygdetun består av den tidligere hovedbygningen på Søndre Fjerdingby. I tillegg er bua fra gården bevart, men flyttet fra der parkeringsplassen er i dag til inn vedsiden av stuebygningen. I hjørnet mellom disse står en dobbel utedo som er flyttet fra Nordre Hektner. Nede mot kirkegården står den gamle husmannsstua fra Svingen i Nordbydalen. Begge de to siste bygningene ble flyttet til Bygdetunet på 2000-tallet. Bak hovedhuset på Bygdetunet, i veikanten, står en milestein som tidligere sto ved Fylkesvei 120 nedenfor Kirkeby. Denne ble flyttet til Bygdetunet i forbindelse med bygging av gangvei for å år tilbake. Tuntreet, asken bak Bygdetunet og de gamle frukttrærne er alle fra 1800-tallet eller tidligere.

På nedsiden av kirkegården står et almetre. Dette skal etter hva som har blitt fortalt, være et tre som ble benyttet til å hente almebark fra i uårene tidlig på 1800-tallet. Barken ble brukt for å drøye melet når man bakte brød. I senere tid har treet blitt styvet, kvistet for å sanke løv til dyrefôr.

Bårdse- og Taje-Fjerdingby: På Bårdsefjerdingby som ligger nord for Bygdetunet er det en gammel låve som har blitt om og påbygd i flere omganger. I tillegg er kjernen i våningshuset gammel. Rett nordvest for låven på Bårdsefjerdingby står uthusene på Taje-Fjerdingby. Låven er revet her, men deler av en sjyku (et tilbygg med skråtak) mot nord, og det gamle tømmerfjøset står fremdeles intakte. Mot Kirkevegen står ei bu fra første halvdel av 1900-tallet. Også her har våningshuset en gammel tømmerkjerne i første etasje. Sammen danner gårdsbebyggelsen på Bårdsefjerdingby og Taje et rekketun langs med Kirkeveien, noe som er enestående i Rælingen.

Nordre Fjerdingby: Dette er den av Fjerdingbygårdene som har flest bevarte gamle bygninger. Husene er organisert rundt et firkanttun. Alle bygningene er trolig fra tiden rundt år 1900, og består av våningshus, bu, drengestue/bryggerhus og låve med fjøs.

Kulturlandskapet rundt Fjerdingbygårdene er et karakteristisk ravinelandskap med bratte lier som fremdeles i stor grad er i aktiv bruk som beitemark for sau og storfé.

Trollheim: Ved Kirkebyvegen ligger den gamle fritidsboligen Trollheim. Hele anlegget med bolig og uthus er bygget i dragestil.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN

Fjerdingbyområdets markante plass i bygdas offentlige historie gjør området verneverdig i seg selv. I tillegg kommer de mange enkeltobjektene med høy verneverdi som finnes i området. Kirken,

gravhaugen og Bygdetunet er opplagte elementer som både gir stedet tidsdybde og estetiske kvaliteter. I tillegg kommer kulturlandskapet rundt med ravinene, gårdstunene med bebyggelse og det gamle veifaret, kongevegen, som går som en tråd gjennom landskapet. Nærheten som området har til både skoler, aldershjem og rådhuset gjør Fjerdingby til et viktig identitetsskapende kulturmiljø.

Bebyggelsen på Trollheim er unikt i Rælingen med sin flotte dragestil.

FORSLAG TIL TILTAK

Det bør utarbeides en egen skjøtselsplan for Fjerdingbyområdet der de ulike verneverdige elementene sees som en helhet sammen med landskapet. Opplevelsesverdien til området bør framheves både som egnet turområde, men også den viktige fjernvirkningen området med landskapet rundt har sett fra Fylkesveg 120 og fra Nitelva.

Hele området øst for Fylkesveg 120 har kulturminnekvaliteter som bør sikres sammen med et fortsatt aktivt jordbruk.

Bebyggelsen på Trollheim bør bevares.

Det bør gjenreises et bygningsvolum der låven på Taje tidligere sto, slik at rekketunet igjen blir komplett.

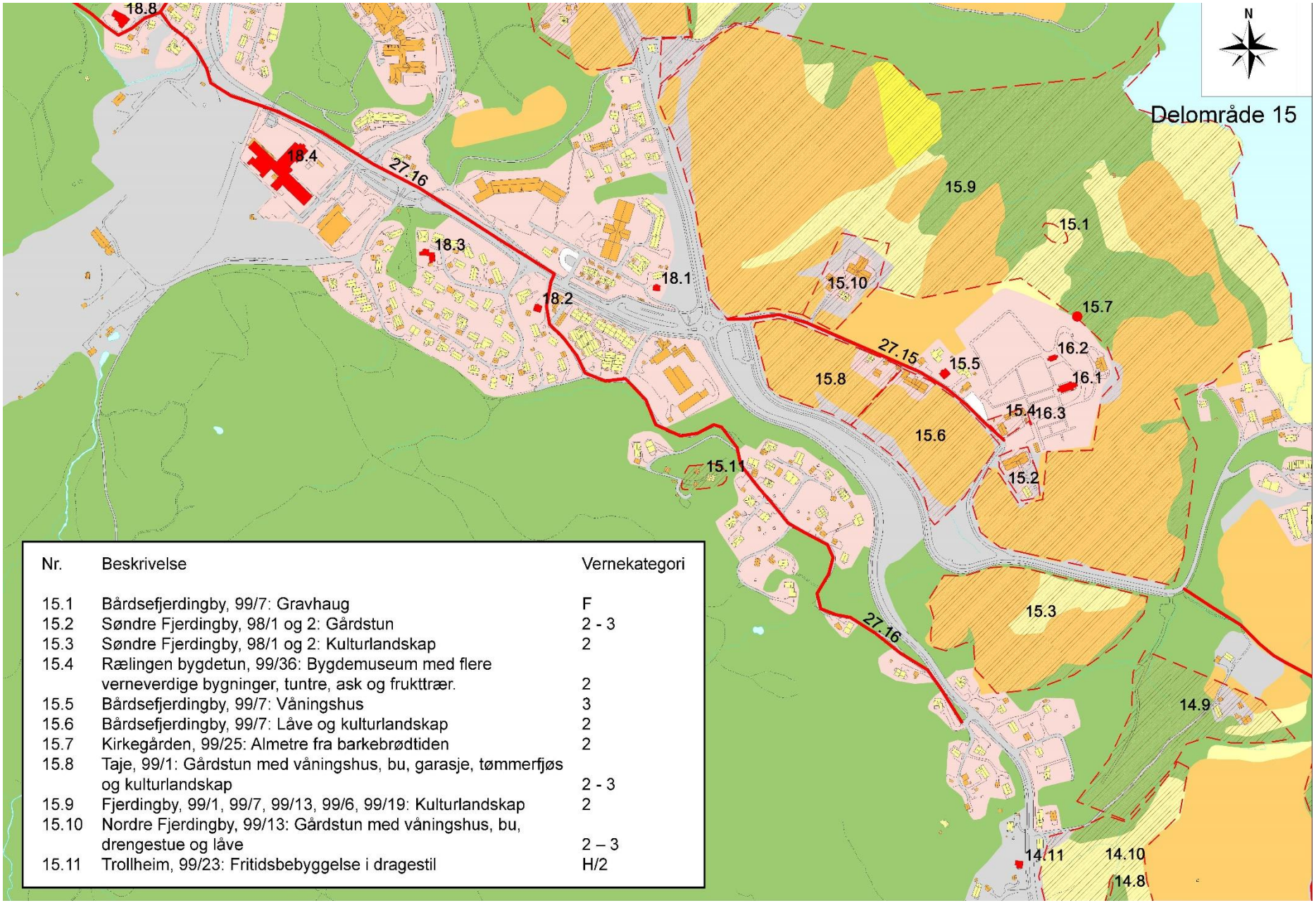

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
15.1	Bårdsefjerdingby, 99/7: Gravhaug	F
15.2	Søndre Fjerdingby, 98/1 og 2: Gårdstun	2 - 3
15.3	Søndre Fjerdingby, 98/1 og 2: Kulturlandskap	2
15.4	Rælingen bygdetun, 99/36: Bygdemuseum med flere verneverdige bygninger, tuntre, ask og frukttrær.	2
15.5	Bårdsefjerdingby, 99/7: Våningshus	3
15.6	Bårdsefjerdingby, 99/7: Låve og kulturlandskap	2
15.7	Kirkegården, 99/25: Almetre fra barkebrødtiden	2
15.8	Taje, 99/1: Gårdstun med våningshus, bu, garasje, tømmerfjøs og kulturlandskap	2 - 3
15.9	Fjerdingby, 99/1, 99/7, 99/13, 99/6, 99/19: Kulturlandskap	2
15.10	Nordre Fjerdingby, 99/13: Gårdstun med våningshus, bu, drengestue og låve	2 – 3
15.11	Trollheim, 99/23: Fritidsbebyggelse i dragestil	H/2

Delområde 15 Fjerdingby. Gårdsnummer 98 og 99

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Bårdsefjerdingby, 99/7: Gravhaug	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	F
Søndre Fjerdingby, 98/1 og 2: Gårdstun	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2 – 3
Søndre Fjerdingby, 98/1 og 2: Kulturlandskap	Høy	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	2
Rælingen bygdetun, 99/36: Bygdemuseum med flere verneverdige bygninger, tuntre, ask og frukttrær.	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	2
Bårdsefjerdingby, 99/7: Våningshus	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Lav	3
Bårdsefjerdingby, 99/7: Låve og kulturlandskap	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2
Kirkegården, 99/25: Almetre fra barkebrødtiden	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Taje, 99/1: Gårdstun med våningshus, bu, garasje og tømmerfjøs	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2 – 3
Fjerdingby, 99/1, 99/7, 99/13, 99/6, 99/19: Kulturlandskap	Høy	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	2
Nordre Fjerdingby, 99/13: Gårdstun med våningshus, bu, drengestue og låve	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2 – 3
Trollheim, 99/23: Fritidsbebyggelse i dragestil	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	H / 2

DELOMRÅDE 16
Kirken og kirkegården

LOKALISERING
Området ligger rundt og rett vest for Rælingen kirke og består av middelalderkirkegården, det midtre felt av kirkegården, og deler av sidefeltene.

FORMELL STATUS
De deler av kirkegården som er definert som middelalderkirkegård er fredet etter Kulturminnevernloven av 1978, § 4. Jfr. Kart i databasen «Askeladden» som definerer middelalderkirkegården. Enkeltgravminner eldre enn 100 år er listeført, og kan ikke fjernes uten nærmere vedtak.

Kirken og kirkegården ble sikret gjennom en egen verneplan i 2014. Her er det spesifisert hvordan de ulike delene av kirkegården og enkeltgravminner skal behandles.

HISTORIKK
Deler av kirkegården er middelalderkirkegård og middelalderkirkested. Det er meget sannsynlig at kirkens hovedgravfelt har ligget syd og vest for dagens kirke. Terrenget nord for kirken var ikke brukt til begravelser, og området syd for nåværende kirkebygg må ha vært for lite til å dekke hele behovet for gravplasser i bygda.

I 1823 ble gravfeltet utvidet mot vest, regulert og gjort mer hensiktsmessig og moderne. Hver gård fikk tildelt et stykke av kirkegården, og man fjernet de gamle jordhaugene som lå over begravelsene. På 1870-tallet ble steinmuren som omgav kirkegården solgt på auksjon og erstattet av et trestakitt.

Etter kirkens ombygging i 1887 ble gravfeltet opparbeidet til den form det har i dag, med tre gravfelt avgrenset fra hverandre ved grusganger. Rundt 1910 ble kirkegården og kirken omgitt med systematisk beplantning av trær. Samtidig ble trestakittet erstattet av granittstolper med ståltråd mellom.

Begravelsene foretatt etter utvidelsen i 1887 var markert med såkalte rammegraver. Dette betyr at gravminnet var innrammet av en mur sten eller støpejern – ofte et stenfundament med et jernstakitt over. Disse rammegravene var nær sagt enerådende i perioden 1900-1960. Selve gravminnene var gjerne høye støtter, obelisker, av ulik utforming. I tillegg forekom det en del liggende gravplater som dekket hele graven. Disse var enten av støpejern eller stein. De tydelige variantene på gravmonumentene gav kirkegården et svært enhetlig preg, markert av tidens stil og smak. Rammegravene ble, med unntak av to stykker, sanert i løpet av 1960-årene, på grunn av driftsmessige hensyn. Liggende gravplater er det bevart noen flere av.

I løpet av de siste 20 år er noen gravminner blitt flyttet fra sidefeltene inn på midtfeltet. Grunnen til dette har vært å bevare gravminnene, samtidig som man har frigitt gravplasser. Dette har bidratt til å forsterke det preg og den karakter midtfeltet har i dag.

Fram til ca. 1960 var det kirkestaller som sto syd for kirken. Gravkapellet ble bygget i 1927. På 1960-tallet ble det bygget et servicebygg for kirkegården og delvis for Bygdetunet. Menighetshuset sto ferdig i på begynnelsen av 2000-tallet.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Kirketomten med lovbestemt vernesone er registrert som middelalderkirkegård, jfr. Kulturminnevernloven av 1978, § 4. For avgrensing av dette området, se kart i databasen «Askeladden»

Nyere tids kulturminner
Kirkebygning og gravkapell

Portstolper og smijernsporter.

Gravminner fra 1870-årene frem til vår egen tid.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN

Rælingen kirke med omkringliggende områder har en markant plass i bygdas kulturlandskap, og er et markant landemerke som er synlig på god avstand. Kirkegården er fremdeles lesbar med de eldste bevarte feltene vest for kirkebygget, og de nyere feltene som logiske utvidelser både sydover, mot vest og mot nord. På de eldste gravfeltene er det bevart en rekke gamle gravminner som viser tidligere tiders gravminners formspråk.

FORSLAG TIL TILTAK

Det vises til verneplanen for Rælingen kirkegård med detaljbestemmelser for beplantning og de ulike gravminnene

Verneplanen har som utgangspunkt at kirkegården skal driftes på en forskriftsmessig og kostnadseffektiv måte, samtidig som man ivaretar kulturminneverdiene i området, og tar høyde for at deler av området er fredet i henhold til Kulturminnevernloven av 1978, § 4.

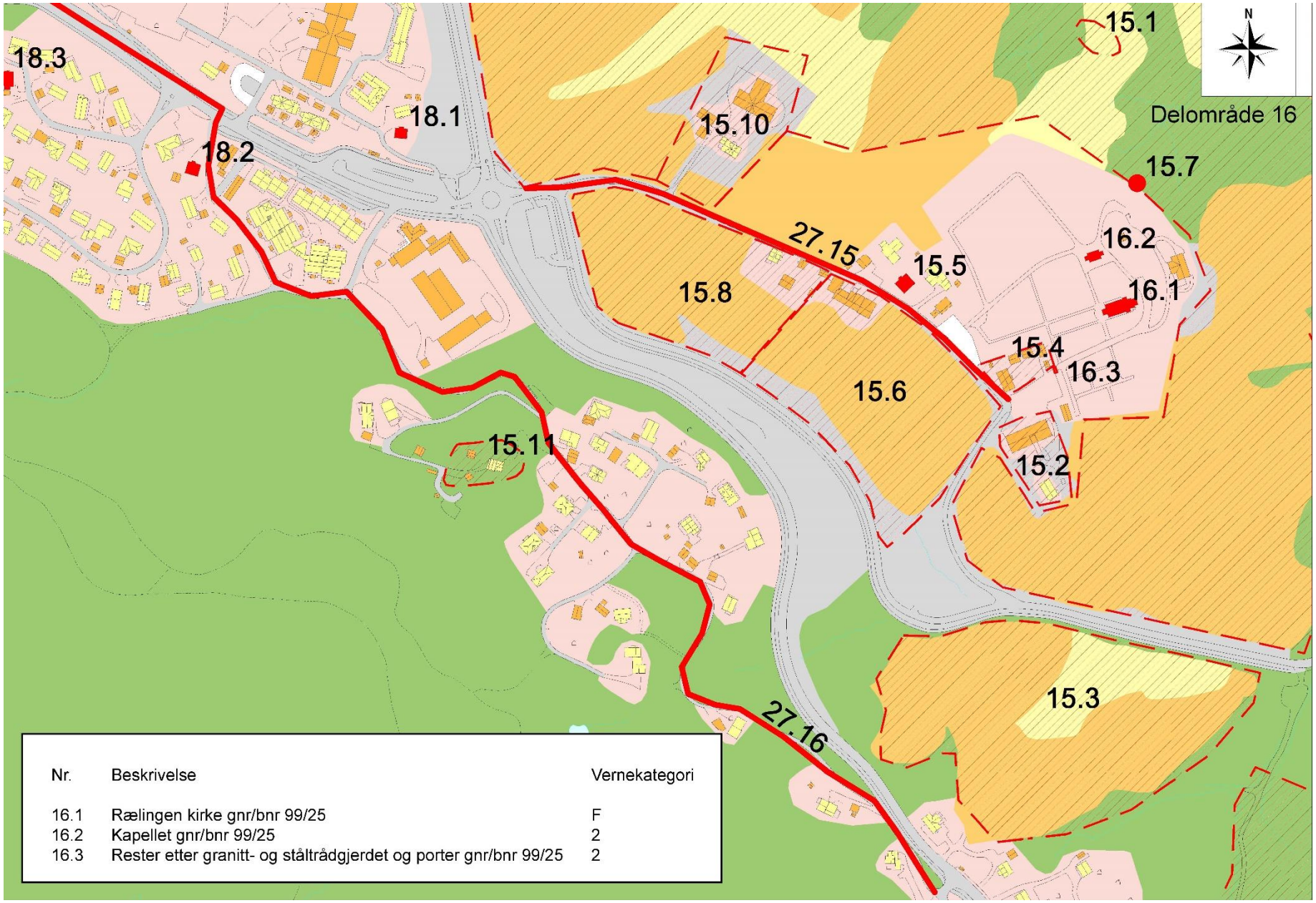

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
16.1	Rælingen kirke gnr/bnr 99/25	F
16.2	Kapellet gnr/bnr 99/25	2
16.3	Rester etter granitt- og ståltrådgjerdet og porter gnr/bnr 99/25	2

Delområde 16 Kirken og kirkegården

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Rælingen kirke	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	F
Kapellet	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Rester etter granitt- og ståltrådgjerdet og porter	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	2

DELOMRÅDE 17
Lund, Bjørnholt og Vestersund. Gnr 99,100 og 101

Boligområdet i Møllervegen er blant de beste representantene for helhetlig boligbygging på 1960 – 70-tallet.

LOKALISERING
Området ligger nord for Fjerdingby mellom Rådhuset og Nitelva. Området grenser mot delområde 19 mot nord.

FORMELL STATUS
Landbruksområdene øst for Fylkesvei 120 er LNF-områder. Landbruksområdene på Bjørnholt vest for fylkesveien er avsatt til *Senterområde.* De bebygde arealene nord og øst for Bjørnholt er regulert til boligformål. Mindre ubebygde arealer mellom Kvennhusvegen og Nylandsvegen og Nitelva er regulert til friområder.

HISTORIKK
Lund er opprinnelig en del av Fjerdingby. Navnet kan tyde på at stedet har vært knyttet til en religiøs kult i førkristen tid. Bjørnholt var presteenkesete for presten i Fet og Rælingen. Trolig var Bjørnholt prestegården i Rælingen i katolsk tid før kommunen ble slått sammen med Fet. Ved Vestersund var det gjennom flere hundre år fram til 1880 sundsted. Reisende som måtte passere Nitelva på vei til eller fra Christiania ble rodd på flåter over elva ved Vestersund. I Sundbekken var det både kverner og sager fra 1500-tallet og opp på 1800-tallet.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det er ikke registrert automatisk fredede kulturminner i området. To hauger på nedsiden av Opplund er uavklarte automatisk fredede kulturminner.

Nyere tids kulturminner
Bjørnholt: Våningshus, bu, skjul og fjøs.

Sundbekken: På nedsiden av Møllervegen er det et lite vannfall som trolig har gitt kraft til oppgangssager på 1600- 1800-tallet.

Småhusbebyggelse: Våningshuset på Vestersund ligger i Sundenga 4 og er bygget på 1920-tallet. Lengre ned, i Sundmannvegen 2 ligger et bygg som tidligere var tilknyttet Nedre Romerike vannverk, nå Rælingen kommune. I Møllervegen er det et sammenhengende, helhetlig trehusmiljø med villaer bygget på 1960-/70– tallet. Tunet på Lund bestående av våningshus, låve og bu.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN

Bjørnholt og Lund utgjør en del av det åpne jordbrukslandskapet rundt Rælingen kirke og Bygdetunet. Området er derfor sårbart i forhold til større inngrep i kulturlandskapet. I tillegg til den visuelle verdien er viktige deler av kommunens tidlige historie nært knyttet til dette området. I forbindelse med utvikling av et kommunesenter rundt Rådhuset blir kulturlandskapet rundt Bjørnholt og Lund enda mer viktig for å ivareta områdets tidsdybde. Kirken og presten utgjorde den høyeste myndigheten i bygdesamfunnet i tidligere tider. Det er derfor en kvalitet ved sentrumsområdet at Rådhuset ligger rygg mot rygg med den gamle prestegården Bjørnholt, og med utsikt til Rælingen kirke og Bygdetunet der bygdetingene i sin tid ble holdt.

Det gamle våningshuset på Vestersund er viktig som identitetsmerke i det ellers tettbygde området. Vannverkshuset nede ved elva er bygget i en særegen arkitektur som på mange måter har blitt et landemerke langs elva. Den helhetlige villabebyggelsen i Møllevegen 10A – 24B er tidstypisk for tiden rundt 1970, og har arkitektoniske kvaliteter.

Det er flere rester etter fundamenter langs Sundbekken. Dette kan være rester etter kverner og oppgangssag.

FORSLAG TIL TILTAK

Gårdstunene på Bjørnholt og Opplund bør bevares på en slik måte at det også innbefatter de åpne jordbruksområdene rundt tunene og i retning kirken. Den *grønne streken* bør justeres slik at langsiktig grense for framtidig boligbygging følger Sundbekken. Det bør opprettholdes/opprettes en vegetasjonssone mellom tunet på Bjørnholt og det fremtidige sentrumsområdet ved Rådhuset. Siktlinjene fra Fylkesvegen og mot tunet på Bjørnholt bør opprettholdes.

Våningshuset på Vestersund, «Vannverkshuset» og villaene i Møllervegen 10A- 24B med de arkitektoniske særpregene og enkelthusenes identitet bør bevares.

Sundbekken bør sikres med en vegetasjonssone langs bekken, og rester etter kverner, sag og eventuelt andre installasjoner bør registreres.

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
17.1	Bjørnholt, 100/1: Våningshus, skjul, bu, fjøs og jordbruksområdene rundt og øst for tunet.	2
17.2	Lund, 99/14: Våningshu, bu, låve og kulturlandskap	2
17.3	Vestersund Sundenga 4, 101/103: Våningshus	2
17.4	Sundmannvegen, 102/223: «Vannverkshus»	2
17.5	Møllervegen 10A -15D, 99/63 mfl: Helhetlig trehusbebyggelse	2
17.6	Sundbekken	2

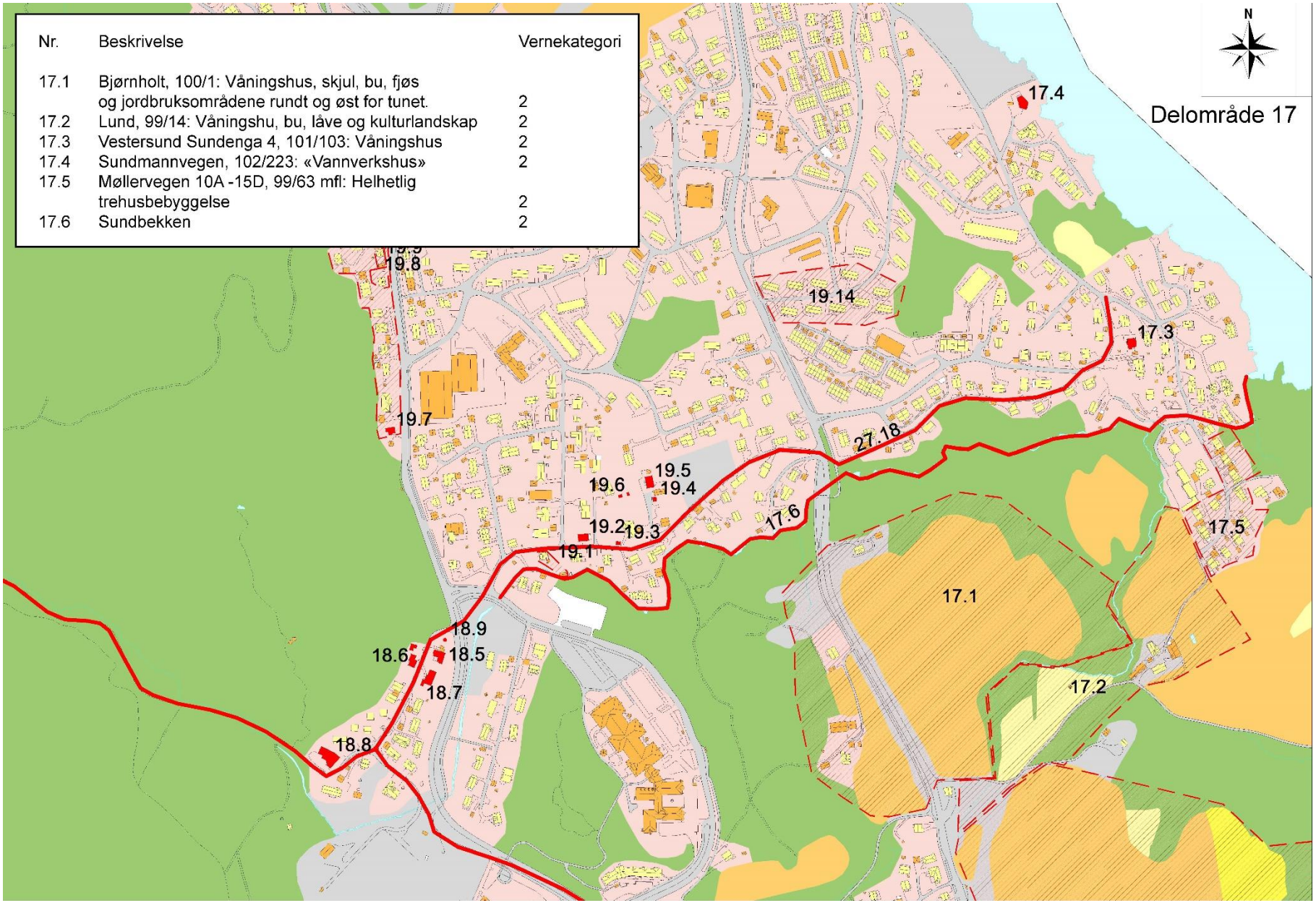

Delområde 17 Lund, Bjørnholt og Vestersund. Gnr 99,100 og 101

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Bjørnholt, 100/1: Våningshus, skjul, bu, fjøs og jordbruksområdene rundt og øst for tunet.	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2
Lund, 99/14: Våningshu, bu, låve og kulturlandskap	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2
Vestersund Sundenga 4, 101/103: Våningshus	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2
Sundmannvegen, 102/223: «Vannverkshus»	Middels	Middels	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	2
Møllervegen 10A -15D, 99/63 mfl: Helhetlig trehusbebyggelse	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Sundbekken	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	

DELOMRÅDE 18
Hauger, Taje, Sand, Korsvegen og Nygård Gnr: 99, 100 og 102

Villaen i Asbjørn Dørumsgards veg fra 1954, var den første modernistiske villaen av sitt slag i kommunen.

LOKALISERING
Området ligger vest for Fylkesveg 120 fra Fjerdingbykrysset og nord til Sundbekken.

FORMELL STATUS
Det meste av delområder er regulert til boligformål og offentlig formål. I tillegg er det noe friarealer og arealer til idrettsformål.

HISTORIKK
Denne delen av bygda var tidligere preget av småbruk og mindre plasser. Dette var plasser under gårdene Fjerdingby, Bjørnholt og Åmot.

På 1960-tallet begynte en ny tid for dette området. Fjerdingby barneskole sto ferdig i 1966, og i 1970 ble Marikollen ungdomsskole åpnet. Rundt 1980 åpnet Fjerdingby omsorgssenter og i 1989 sto Rådhuset og Rælingen videregående skole ferdig. Siste tilskudd av offentlige bygninger er Marikollhallen. I de senere årene har planarbeidet for en etablering av et sentrumsområde ved Rådhuset startet. I forbindelse med hoppbakken i Marikollen har det etter hvert blitt utviklet et stort idrettsanlegg i området mellom hoppbakken og ungdomsskolen. Gamle Smestad skole ble i 1882 flyttet til Nygård og var skole for Holt krets fram til 1912 da Holt skole sto ferdig. Kirkesanger og skolelærer på Nygård var Arnt Dørumsgard. Han var far til forfatter og ordfører Asbjørn Dørumsgard. Fjellet bedehus ble bygget på slutten av 1800-tallet. Kjernen i huset skal være den gamle stua fra plassen Bergerud som lå ved Fjerdingby skole.

REGSITRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det er ikke registrert automatisk fredede kulturminner i området, men Kongevegen over åsen er en del av middelalderveien videre sydover i bygda. Kongevegen går gjennom hele området og er registrert i databasen «Askeladden» som *uavklart arkeologisk minne.* Veien er også vist på kommuneplankartet, og skal bevares sammenhengende gjennom kommunen.

Nyere tids kulturminner
Hauger og Skoveng: Det eldre våningshuset på Hauger ligger godt eksponert på en høyde nordvest for Fjerdingbykrysset. Ca. 200 meter lenger vest, på den andre siden av Øvre Rælingsveg ligger våningshuset på småbruket Skoveng.

1900-tallsarkitektur: Følger man Bergerudvegen til enden ligger en modernistisk villa i nr. 10. Marikollen ungdomsskole ligger på flaten der plassen Sand tidligere lå. Villaen i Asbjørn Dørumsgards veg 4 er en særpreget ny-modernistisk villa fra 1954.

Lenger inn i samme veien, langs Kongevegen over til Løvenstad og Lørenskog ligger Fjellet bedehus.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN
Våningshuset på Hauger ligger meget godt eksponert fra Fylkeveg 120, og er et viktig landskapselement i dette kulturmiljøet mellom kirken og rådhuset. Våningshuset på Skåveng er lesbart som et eldre bolighus og gir området tidsdybde. Villaen i Bergerudvegen 10 er et godt eksempel på nyere villaarkitektur. Til tross for uheldige ombygginger og rivning av sykkelskurene er Marikollen ungdomsskole fremdeles en godt bevart skolebygning fra tidlig 1970-tall.

Villaen i Asbjørn Dørumsgardsveg 4 er av den fremste arkitekturen man finner i Rælingen. Huset er tegnet i 1954 og har et formspråk som lå 10 år forut for sin tid.

FORSLAG TIL TILTAK
Bautaen over A Dørumsgard, villaene med uthus i Asbjørn Dørumsgards veg nr. 2, 3 og 4 bør bevares, og det bør vurderes en fredning av både eksteriør og interiører i nr. 4.

Våningshuset på Hauger bør bevares og formspråk og størrelse bør opprettholdes eller tilbakeføres til tidligere kjent utforming. Våningshuset på Skoveng bør bevares i den form det har i dag eller eventuelt tilbakeføres til tidligere dokumentert utforming.

Fjellet bedehus bør bevares for ettertiden.

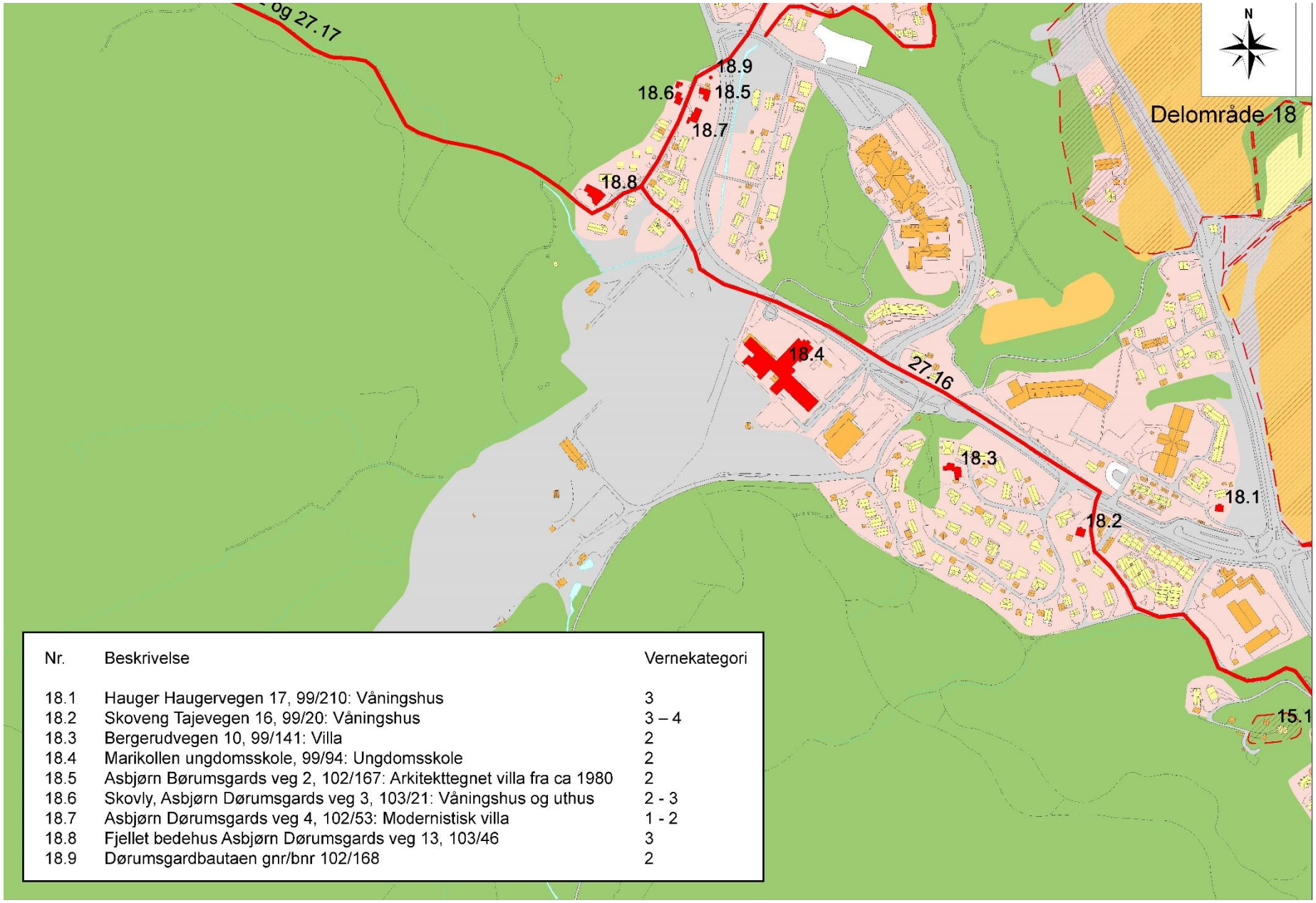

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
18.1	Hauger Haugervegen 17, 99/210: Våningshus	3
18.2	Skoveng Tajevegen 16, 99/20: Våningshus	3 – 4
18.3	Bergerudvegen 10, 99/141: Villa	2
18.4	Marikollen ungdomsskole, 99/94: Ungdomsskole	2
18.5	Asbjørn Børumsgards veg 2, 102/167: Arkitekttegnet villa fra ca 1980	2
18.6	Skovly, Asbjørn Dørumsgards veg 3, 103/21: Våningshus og uthus	2 - 3
18.7	Asbjørn Dørumsgards veg 4, 102/53: Modernistisk villa	1 - 2
18.8	Fjellet bedehus Asbjørn Dørumsgards veg 13, 103/46	3
18.9	Dørumsgardbautaen gnr/bnr 102/168	2

Delområde 18 Hauger, Taje, Sand, Korsvegen og Nygård Gnr: 99, 100 og 102

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Hauger Haugervegen 17, 99/210: Våningshus	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Skoveng Tajevegen 16, 99/20: Våningshus	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	3 – 4
Bergerudvegen 10, 99/141: Villa	Middels	Middel	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	2
Marikollen ungdomsskole, 99/94: Ungdomsskole	Middels	Høy	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	2
Asbjørn Dørumsgards veg 2, 102/?: Arkitekttegnet villa fra ca 1980	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Høy	2
Skovly, Asbjørn Dørumsgards veg 3, 103/21: Våningshus	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	2 - 3
Asbjørn Dørumsgards veg 4, 102/53: Modernistisk villa	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	1 – 2
Fjellet bedehus Asbjørn Dørumsgards veg 13, 103/46	Middels	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	3
Dørumsgardbautaen	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	2

DELOMRÅDE 19
Sundhagen og Øvre Åmot. Gnr: 101, 102 og 103

Plassen Grina er blant de best bevarte anleggene i området med våningshus og flere små uthus.

LOKALISERING
Området ligger langs og på nedsiden av Øvre Rælingsveg mellom Sundbekken i sør og Lognsdalen mot nord.

FORMELL STATUS
Hoveddelen av området er regulert til boligformål. Gamle Arnes Lavpris er avsatt til *Forretning*, og Dovregården er avsatt til *Erverv*. Sandum barnehage er *Offentlig formål*, og området rundt Kiwi (Lunds supermarked) er avsatt som *Senterområde*.

HISTORIKK
Sundhagen var tidligere en husmannsplass under gården Vestersund som ligger lenger nede mot Nitelva. Midt på 1800-tallet ble plassen delt i to, og i 1884 blir det hele tre bruk på Sundhagen. Litt lenger syd for Sundhagen ligger plassen Grina.

Åmot er av de eldste gårdene i kommunen. Trolig er de fleste andre nærmeste brukene øst og nord for dagens Åmot skilt ut fra denne urgården. Litt nord for dagens Åmot ligger Øgarden. Dette var trolig den gamle gården Oppsal som ble lagt øde under Svartedauden. I vikingtiden ble trolig Åmot delt i Nedre og Øvre. På slutten av 1600-tallet ble Øver Åmot delt i to, og det nye bruket fikk navnet Nistua. På slutten av 1700-tallet bygges det enda et nytt tun som kalles Nigarden. Langs Øvre Rælingsveg, som tidligere var hovedveien gjennom denne delen av bygda, lå det flere arbeiderboliger; Sannum, Årmo, Solheim, Granås, Sannerud, Stenerud, Berg, Taje, Norum og Nordli.

Etter andre verdenskrig har området gradvis blitt fortettet med både blokker, firemannsboliger og villabebyggelse. I 1978 flyttet Dovre fabrikker inn i Dovrebygget. Nå disponerer Rælingen kommune lokalene.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det er ingen registrerte fornminner i området.

Nyere tids kulturminner
Gamle bosteder: Husene på mange av de gamle plassene langs Øvre Rælingsveg eksisterer fremdeles. De best bevarte av dem er Sannum, Granås og Sannerud. Sistnevnte var opprinnelig et stabbur på Øvre Åmot som ble revet og bygget opp som våningshus på Sannerud ca. år 1900. Det var butikk i huset (Mathilde-butikken) i første halvdel av 1900-tallet.

På Grina står fremdeles det gamle huset og kjellerbua. Et uthus fra 1950-tallet står der den gamle låven tidligere sto. Det er fremdeles bevart en rekke bygninger fra det gamle Mellom Sundhagen. Dette er blant annet et uthus (liten låve), bu og våningshus.

Firemannsboligene: Firemannsboligene i Åmodtalléen er et av flere tidlige boligprosjekter fra etterkrigstiden.

Åmotgårdene: På Øvre Åmot ligger våningshuset fra midten av 1800-tallet sammen med bua og to uthus. Nigarden Åmot består av våningshus, tømmerlåve og bu. Langs nedre Rælingsveg er det to villaer som ble bygget i mellomkrigstiden.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN
Kulturminneverdiene i dette området er først og fremst knyttet til sporene etter gårdsbrukene, de gamle bostedene langs Øvre Rælingsveg og firemannsboligene. Gårdstunene på Øvre- og Nigarden Åmot er godt synlige i det åpne kulturlandskapet og gir området tidsdybde som gammelt bosted. Når man står på tunene på Åmotgårdene ser man godt ned til der elvene Nitelva og Leira møtes, elvemøtet som har gitt eiendommene navn. Våningshuset på Øvre Åmot er relativt godt bevart og utgjør et kulturmiljø sammen med bua og uthusene. Våningshuset på Nigarden er på- og ombygget flere ganger, men er fremdeles lesbart som et gammelt hus. Tunet på Nigarden er meget viktig både estetisk og historisk. Låven er trolig en av de eldste, og én av kun to bevarte tømmerlåver i bygda. Låven, bua, garasjen og våningshuset danner sammen et godt balansert bygningsvolum som utgjør et viktig landskapselement i denne delen av kommunen. Villaene på nedsiden av Nigarden er eksempler på tidlig villabebyggelse.

Restene etter gårdsbebyggelsen på Sundhagen gir dette området identitet som gammelt jordbruksområde. Selv om låven er revet har de øvrige uthusene og våningshuset bevaringsverdi.

Eiendommen Grina fremstår som en hyggelig og godt bevart plass. Det samme gjelder bolighusene på Sannum og Granås. Bolighuset på Sannerud er noe mer endret, men historien om at tømmeret i veggene opprinnelig var ei bu på Øvre Åmot gir huset en ekstra verdi.

Firemannsboligene i Åmodtalléen er gode eksempler på den storstilte boligveksten etter andre verdenskrig

FORSLAG TIL TILTAK

Gårdstunene og jordbrukslandskapet på Øvre og Nigarden Åmot bør bevares. Jordbruksområdene bør holdes i hevd som fulldyrket mark, og den gamle bygningsmassen bør bevares eller eventuelt tilbakeføres til tidligere dokumentert utforming. Nye bygningsvolum bør bygges i tilknytning til de eksisterende tunene, og tilpasses og underordnes den gamle tunstrukturen.
Plassen Grina og de gamle bygningene på Mellom Sundhagen bør bevares.

Bolighuset på Sannum og Granås bør bevares slik de står i dag, mens for den øvrige bebyggelsen kan det i visse tilfeller anbefales en tilbakeføring til tidligere dokumentert utforming.

Firemannsboligene i Åmodt alleen bør sikres med hensynssone med formål bevaring slik at minnene etter den tidlige tettbebyggelsen blir ivaretatt, og bebyggelsen i området fremdeles fremstår som helhetlig.

Andre tiltak: Det bør utarbeides informasjonsplakater eller annet informasjonsmateriell som presenterer de ulike kulturminnene langs Øvre Rælingsveg og tilgrensede veier.

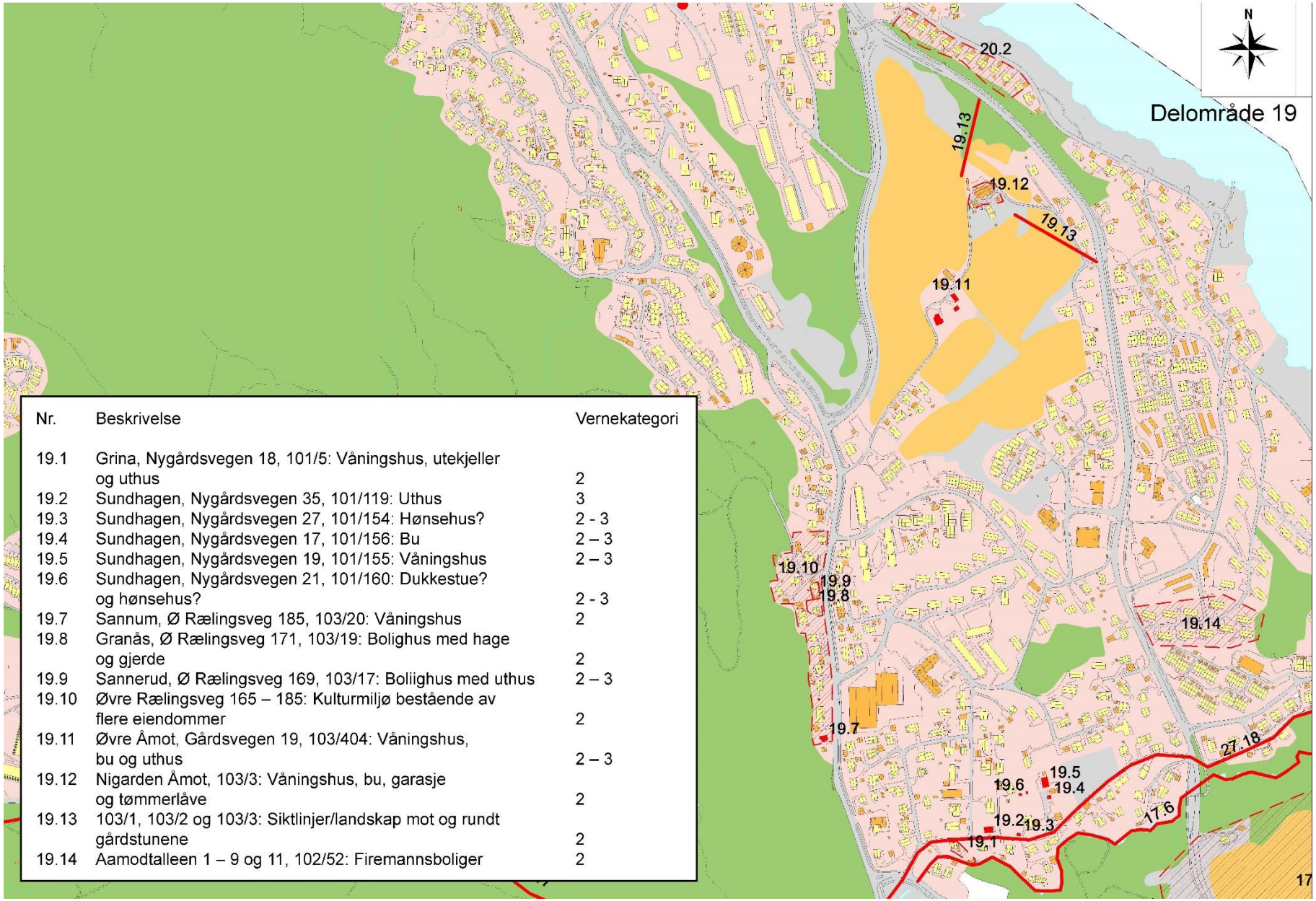

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
19.1	Grina, Nygårdsvegen 18, 101/5: Våningshus, utekjeller og uthus	2
19.2	Sundhagen, Nygårdsvegen 35, 101/119: Uthus	3
19.3	Sundhagen, Nygårdsvegen 27, 101/154: Hønsehus?	2 - 3
19.4	Sundhagen, Nygårdsvegen 17, 101/156: Bu	2 – 3
19.5	Sundhagen, Nygårdsvegen 19, 101/155: Våningshus	2 – 3
19.6	Sundhagen, Nygårdsvegen 21, 101/160: Dukkestue? og hønsehus?	2 - 3
19.7	Sannum, Ø Rælingsveg 185, 103/20: Våningshus	2
19.8	Granås, Ø Rælingsveg 171, 103/19: Bolighus med hage og gjerde	2
19.9	Sannerud, Ø Rælingsveg 169, 103/17: Boliighus med uthus	2 – 3
19.10	Øvre Rælingsveg 165 – 185: Kulturmiljø bestående av flere eiendommer	2
19.11	Øvre Åmot, Gårdsvegen 19, 103/404: Våningshus, bu og uthus	2 – 3
19.12	Nigarden Åmot, 103/3: Våningshus, bu, garasje og tømmerlåve	2
19.13	103/1, 103/2 og 103/3: Siktlinjer/landskap mot og rundt gårdstunene	2
19.14	Aamodtalleen 1 – 9 og 11, 102/52: Firemannsboliger	2

Delområde 19: **Sundhagen og Øvre Åmot. Gnr: 101, 102 og 103**

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Grina, Nygårdsvegen 18, 101/5: Våningshus, utekjeller og uthus	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2
Sundhagen, Nygårdsvegen 35, 101/119: Uthus	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	3
Sundhagen, Nygårdsvegen 27, 101/154: Hønsehus?	Middels	Middels	Middels	Middels	Høy	Høy	Høy	2 – 3
Sundhagen, Nygårdsvegen 17, 101/156: Bu	Middels	Middels	Middels	Middels	Høy	Høy	Høy	2 – 3
Sundhagen, Nygårdsvegen 19, 101/155: Våningshus	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	2 – 3
Sundhagen, Nygårdsvegen 21, 101/160: Dukkestue?og hønsehus?	Middels	Middels	Middels	Middels	Høy	Høy	Høy	2 – 3
Sannum, Ø Rælingsveg 185, 101/20: Våningshus	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2
Granås, Ø Rælingsveg 171, 103/19: Bolighus med hage og gjerde	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Sannerud, Ø Rælingsveg 169, 103/17: Boliighus med uthus	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	Middels	2
Øvre Rælingsveg 165 – 185: Kulturmiljø bestående av flere eiendommer	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2
Øvre Åmot, Gårdsvegen 19, 103/404: Våningshus, bu og uthus	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2 – 3
Nigarden Åmot, 103/3: Våningshus, bu, garasje og tømmerlåve	Middels	Høy	Møy	Middels	Høy	Middels	Middels	2
103/1, 103/2 og 103/3: Siktlinjer/landskap mot og rundt gårdstunene	Middels	Høy	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	

DELOMRÅDE 20
Nedre Åmot, Nyland og Berg. Gnr: 102 og 103

LOKALISERING
Området ligger langs Nedre Rælingsveg og går ned til Nitelva. I syd grenser området mot Sundbekken og i nord mot Lognsdalen.

FORMELL STATUS
Det meste av delområdet er regulert til boligformål med mindre friområder innimellom. Ungdomshuset og Tangen barnehage er avsatt som *Bygninger med særskilt angitt allmennyttig formål*.

HISTORIKK
Området var tidligere innmark til gården Nedre Åmot med plassene/småbrukene Tangen og Nyland. På Katteberget eller Berg som eiendommen også kalles, ble den første fast skolen i Øvre Rælingen bygget på slutten av 1860-tallet.

På 1950-tallet startet en forsiktig utbygging av området med noen villaer langs Nedre Rælingsveg og firemannsboliger lengst syd i området. På 1970-tallet ble det bygget villaer langs Nylandsvegen, og på 1980-tallet ble resten av området fortettet med rekkehus og tomannsboliger.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det er ikke registrert fornminner i området.

Nyere tids kulturminner
Nyland: På Nyland ligger fremdeles våningshuset og potetkjelleren til den gamle plassen. Villabebyggelsen langs Nylandsvegen 28 til 46 ligger som helhetlig boligområde.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN
Våningshuset og potetkjelleren på Nyland er de eneste kulturminnene fra 1800-tallet som er synlig i delområdet. Nyland gir stedet identitet og tidsdybde i tillegg til at plassen er godt eksponert fra Nitelva. Villabebyggelsen på oversiden av Nylandsvegen fra nr. 28 til 46, er et godt eksempel på helhetlig boligbygging fra 1970-tallet.

FORSLAG TIL TILTAK

Plassen Nyland bør bevares med sine lesbare historiske spor som potetkjelleren og grunnformen på våningshuset.

Husrekka i Nylandsvegen 28 til 46 bør bevares med det helhetlige formspråket med gesimshøyder, volum og koblingen mellom bolighus og garasje.

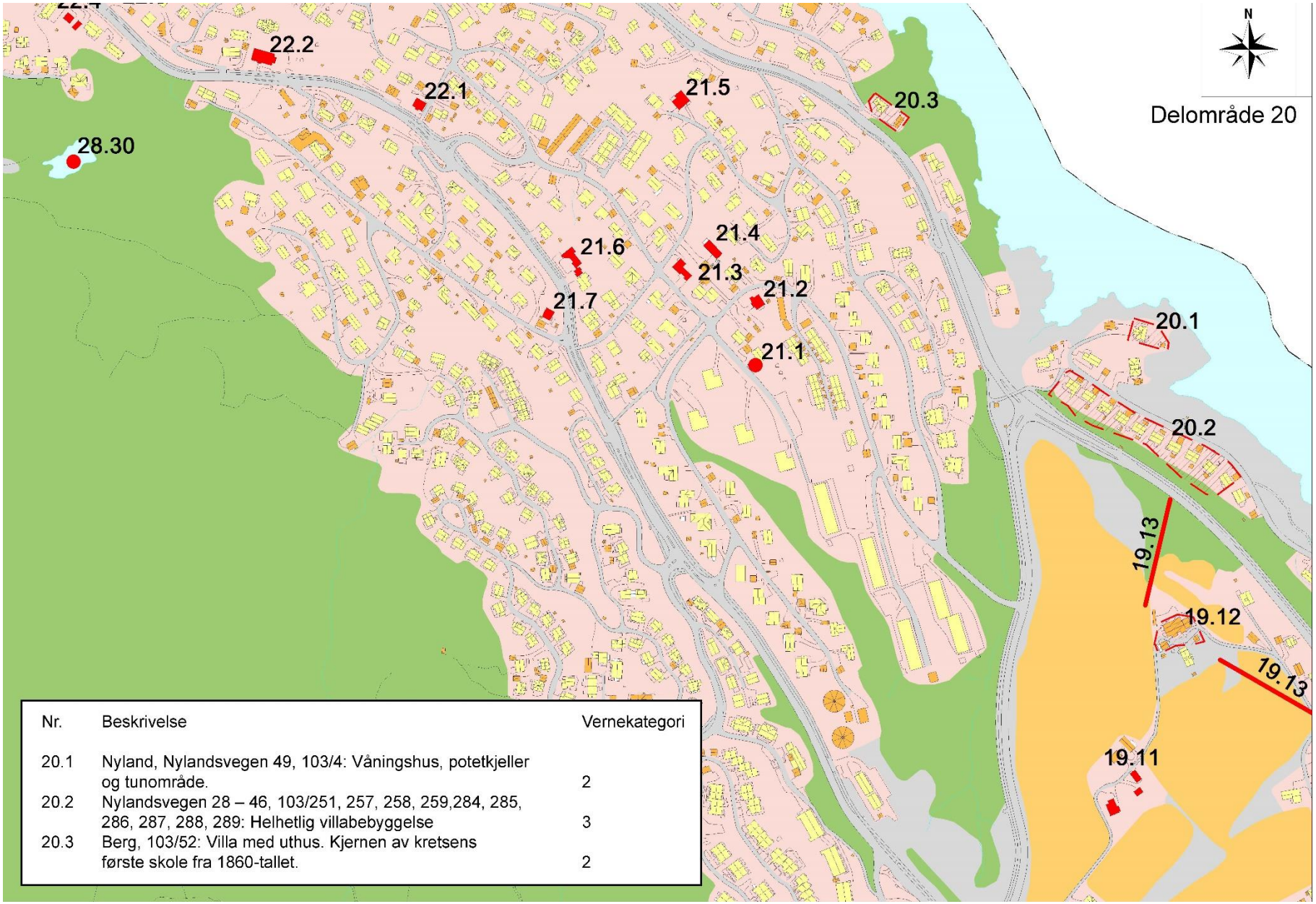

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
20.1	Nyland, Nylandsvegen 49, 103/4: Våningshus, potetkjeller og tunområde.	2
20.2	Nylandsvegen 28 – 46, 103/251, 257, 258, 259,284, 285, 286, 287, 288, 289: Helhetlig villabebyggelse	3
20.3	Berg, 103/52: Villa med uthus. Kjernen av kretsens første skole fra 1860-tallet.	2

Delområde 20 Nedre Åmot, Nyland og Berg. Gnr: 102 og 103

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Nyland, Nylandsvegen 49, 103/4: Våningshus, potetkjeller og tunområde.	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2
Nylandsvegen 28 – 46, 103/251, 257, 258, 259,284, 285, 286, 287, 288, 289: Helhetlig villabebyggelse	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Høy	Høy	3
Berg, 103/28: Villa med uthus. Kjernen av kretsens første skole fra 1860-tallet.	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	Høy	2

DELOMRÅDE 21
Øgarden Åmot. Gnr 103

Det gamle våningshuset på den tidligere gården Øgarden.

LOKALISERING
Området ligger mellom Longsdalen og Hagastubakken/Knattenvegen.

FORMELL STATUS
Nesten hele området er avsatt som boligområde i gjeldende kommuneplan. Området rundt vanntankene innerst i Blomstervegen er avsatt som kommunalteknisk formål

HISTORIKK
Øgarden het opprinnelig Opsal, et navn som kan føre gården tilbake til Vikingetiden. Øgardsnavnet fikk eiendommen først etter svartedauden da den ble liggende øde i en periode. Senere ble den en del av Åmot. Først på slutten av 1700-tallet ble Øgarden igjen et eget og selvstendig bruk. På 1960-tallet begynte en utparsellering av eiendommen til boligformål, og i dag er kun våningshuset igjen av den gamle landbrukseiendommen Øgarden.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det er ikke registrert automatisk fredede kulturminner på Øgarden. I Prost Refsumsveg 26 er det registrert en mulig gravhaug, men denne er ikke avklart. Frem til den eventuelt blir avkreftet som gravhaug skal objektet behandles som om det er fredet.

Nyere tids kulturminner
Øgarden: Våningshuset på Øgarden ligger fremdeles bevart i Blomstervegen nr. 21.

1900-tallsarkitektur: Litt nord for Øgarden, i Prost Refsumsveg 20, ligger en villa i etterkrigsmodernisme. Like nedenfor dette, i Smievegen 6, ligger et flott hus av samme type. Enda lenger ned, i Skåbomvegen 7, ligger nok en av disse modernistiske villaene. Det flotteste eksemplaret av denne bygningstypen er å finne i Øvre Rælingsveg 106. Rett over veien for dette ligger Bjørklund, der plassens gamle stue fremdeles er å finne inne i det nyromantiske huset som står der nå.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN
Våningshuset på Øgarden er viktig som siste rest etter gården som har gitt store deler av området både byggearealer og navn. I tillegg er huset relativt godt bevart og lesbart som et eldre våningshus blant den øvrige bebyggelsen fra 1960- og 70-tallet.

Villaene som er bygget i etterkrigsmodernisme i dette området er spennende hus som skiller seg ut fra både eldre og nyere villabebyggelse i Rælingen. Det fenomenet at det finnes flere eksemplarer innenfor et relativt begrenset geografisk område gjør husene enda mer interessante.

Bjørklundstua er et av ytterst få bevarte småkårshusene i denne delen av kommunen. Selv om huset er kraftig om- og påbygget har det fremdeles kulturhistorisk verdi.

FORSLAG TIL TILTAK

Våningshuset på Øgarden og villaene i Øvre Rælingsveg 106, Skåbomvegen 7 og Smievegen 6 bør bevares.Det bør ikke gjøres endringer på husenes fasader som ikke er tilbakeføringer til tidligere dokumentert utforming. De åpne og relativt romslige tomtene rundt husene bør ikke fortettes. For Øvre Rælingsveg 106 sitt vedkommende bør det også vurderes en fredning gjennom kulturminneloven § 15.

Øvre Rælingsveg 106 er blant de flotteste eksemplene på nyere tids arkitektur i Rælingen.

Det bør være restriktive føringer for hva som kan godkjennes av endringer på villaen i Prost Refsumsveg 20, og stuebygningen på Bjørklund bør ikke ombygges ytterligere.

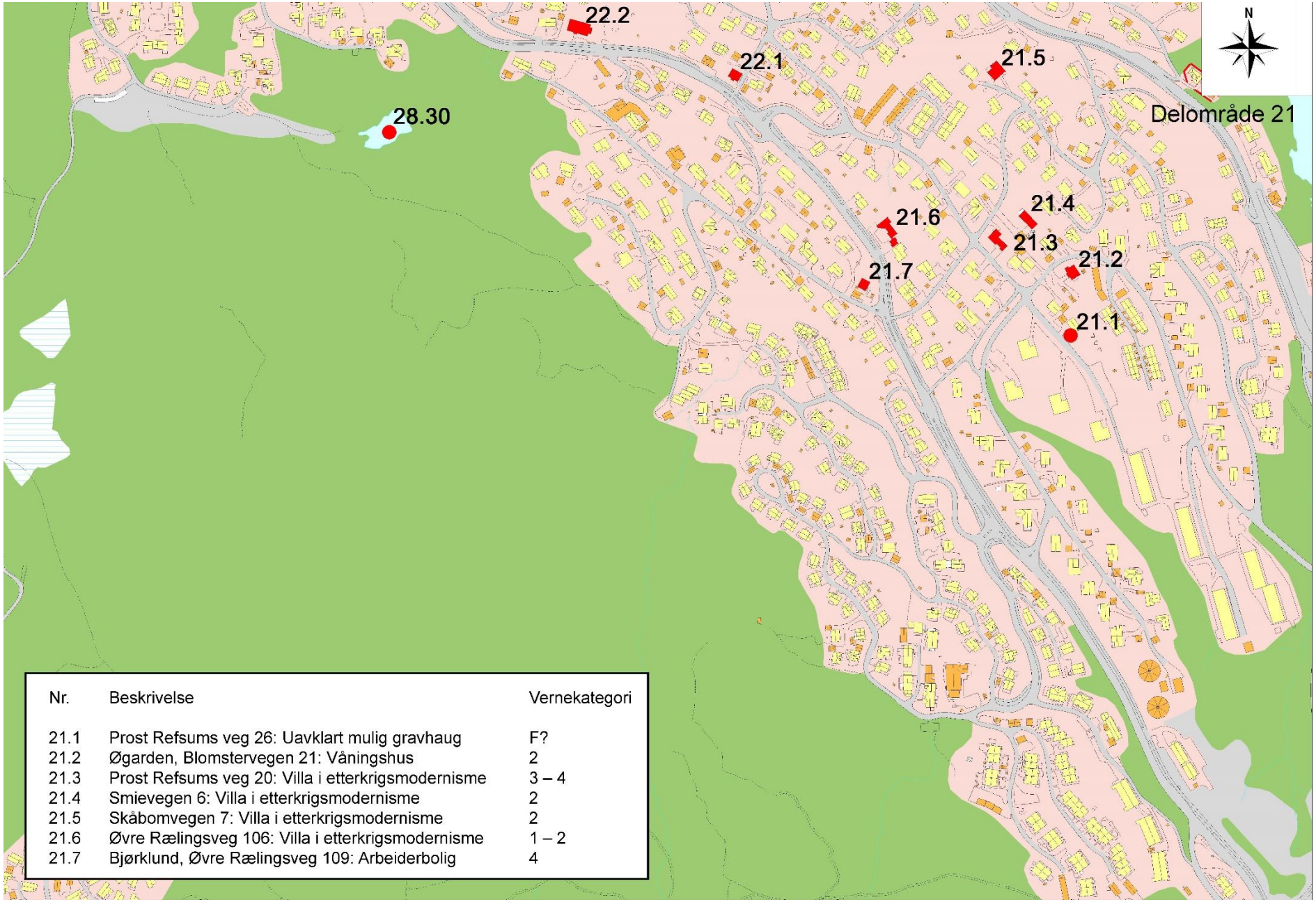

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
21.1	Prost Refsums veg 26: Uavklart mulig gravhaug	F?
21.2	Øgarden, Blomstervegen 21: Våningshus	2
21.3	Prost Refsums veg 20: Villa i etterkrigsmodernisme	3 – 4
21.4	Smievegen 6: Villa i etterkrigsmodernisme	2
21.5	Skåbomvegen 7: Villa i etterkrigsmodernisme	2
21.6	Øvre Rælingsveg 106: Villa i etterkrigsmodernisme	1 – 2
21.7	Bjørklund, Øvre Rælingsveg 109: Arbeiderbolig	4

Delområde 21 Øgarden Åmot. Gnr 103

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Prost Refsums veg 26: Uavklart mulig gravhaug	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	F?
Øgarden, Blomstervegen 21: Våningshus	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2
Prost Refsums veg 20: Villa i etterkrigsmodernisme	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3 - 4
Smievegen 6: Villa i etterkrigsmodernisme	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	2
Skåbomvegen 7: Villa i etterkrigsmodernisme	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	2
Øvre Rælingsveg 106: Villa i etterkrigsmodernisme	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	1 – 2
Bjørklund, Øvre Rælingsveg 109: Arbeiderbolig	Middels	Middels	Lav	Middels	Middels	Lav	Lav	4

DELOMRÅDE 22
Rud. Gnr 104

Parti fra Hagastubakken der den gamle bygningsstrukturen fremdeles er ivaretatt. Eierne i dette området bør stimuleres til å bevare boligområdets opprinnelige preg.

LOKALISERING
Området ligger mellom Hagastubakken/Knattenvegen og Rudsberghaugen.

FORMELL STATUS
Nesten hele området er avsatt som boligområde i gjeldende kommuneplan. Området rundt det gamle kommunehuset (Øvre Rælingsveg 82A) er avsatt til «erverv» og arealene rundt Rud skole er regulert til offentlig formål.

HISTORIKK
Ut fra navnet å dømme må vi tro at gården Rud er noe eldre enn nabobrukene Åmot og Strøm. Rudnavnet knyttes gjerne til tiden mellom år 1000 og 1349 da vårt område hadde en kraftig befolkningsvekst, og behovet for nye rydninger (som navnet Rud betyr) resulterte i en rekke steder med rud i navnet.

Trolig lå det opprinnelige Rud i området nær Rud skole, men rundt 1740 ble tunet flyttet ned til Nitelva der plassen Rudsberget lå. Grunnen til flyttingen finner vi i at den nye eieren av gården var fogden på Nedre Romerike, og han ønsket å plassere gården mer sentralt nede ved elva som var hovedferdselsåra den gang. En av de tidligste fogdene på Rudsberget plantet rundt 1730 en rekke eiketrær rundt på eiendommen. Dette ble ifølge historien gjort på kongelig befaling fra Danmark da kongen hadde behov for eiketømmer til skipsbygging. Da trærne et par-tre hundre år senere ble store nok, hadde for lengst stål overtatt som byggemateriale, og trærne har blitt stående fram til vår tid.

Fremdeles finnes det noen trær igjen oppe i liene ovenfor Rudsberget. Rudsberget var fogdegård fram til 1802 da den ble solgt til selveiende bønder. I 1914 ble plassen Rudsberghaugen kjøpt til Rudsberget, og senere ble gårdsdriften flyttet opp til Rudsberghaugen.

Utover siste halvdel av 1800-tallet og helt fram til i dag har Rudområdet blitt stadig mer bebygd og fortettet. Først med husmannsplasser, så arbeider- og funksjonærboliger og senere mot vår tid med villaer, rekkehus og blokkbebyggelse. Tidlig på 1900-tallet ble det utarbeidet en reguleringsplan for Rudområdet. Dette var kommunenes første helhetlige plan for boligbygging. I dag er det ikke noe igjen av den gamle gårdsbebyggelsen på Rudsberget og Rudsberghaugen.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det er ikke registrert automatisk fredede kulturminner i området.

Nyere tids kulturminner
Thorbjørnsenbutikken: Der Hagastubakken kommer opp til Øvre Rælingsveg ligger Thorbjørnsenbutikken, Øvre Rælingsveg 92.

Kommunehuset: Ca. 150 meter lenger nordvest ligger det gamle kommunehuset.

Knattenvegen 2: Våningshuset og bua til den gamle plassen Nedre Knatten.

Eldre villabebyggelse: I nedre del av Hagastubakken ligger et lite helhetlig bygningsmiljø med bebyggelse som i stor grad skriver seg fra begynnelsen av 1900-tallet.

Skolevegen og naboveier: En rekke verneverdige villaer: Nr. 4A, 8B, 12B, 15, 16B og 18A. Rud skole og villaen i Rudvegen 21 har verneverdi. Litt lenger nord ligger et annet helhetlig bygningsmiljø der spesielt adressene Rud terrasse nr. 1, 2, 3A, 4, 5A, 7B, Hanna Ruuds veg 4 og Nedre Rælingsveg 141D, 142A og 145A. Ei bu etter plassen Sørli ved Nedre Rælingsveg 138B. I tillegg er eiendommene Øvre Rælingsveg 68 og 69 verneverdige.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN

Rudområdet er det eldste villaområdet i kommunen, og bebyggelsen viser fremdeles et bredt tverrsnitt av ulike tiders byggeskikk gjennom de siste 150 år. Gamle opprinnelige husmannsstuer er fremdeles å finne innimellom villaer fra forrige århundreskiftet og nyere tid. Det er både en kvalitet i lesbarheten der de ulike bygge-epokene kommer til syne, og de områdene der bebyggelsen har en mer helhetlig utforming fra et gitt tidsrom. Spesielt Skolevegen er interessant med flere bygninger med opprinnelig formspråk i behold. Men også bebyggelsen i randsonen i adressene som er nevnt i avsnittet over er flotte eksemplarer fra kommunens bygningshistorie. Områdets beliggenhet i tilknytning til Rud skole, som i seg selv er et viktig kulturminne, styrker verneverdien ytterligere.

FORSLAG TIL TILTAK

Det bør lages en egen plan for ønsket utvikling av bygningsmiljøene i området. Visse områder bør ha strenge restriksjoner for utforming av bygninger, mens andre steder tåler større endringer om disse gjøres på en måte som hensynstar den eldre bygningsmassen. Eiendommene i området som er sikret med hensynssoner med formål bevaring (Skolevegen 8, 12B, 15 og 18 og Hanna Ruuds veg 4). Retningslinjene bør bli tydeligere i forhold til bevaring av originale vinduer og utvendig kledning. I tillegg bør kvalitetene til bebyggelsen i Rud Terrasse og nedre del av Hagastubakken bevares. I disse områdene bør det åpnes for tilbakeføring av enkeltbygninger til tidligere dokumentert utforming. Thorbjørnsenbutikken i Øvre Rælingsveg 92 bør bevares.

Det gamle kommunehuset i Øvre Rælingsveg 82A, bolighuset i nr. 68 og bolig og uthus i nr. 69 bør bevares.

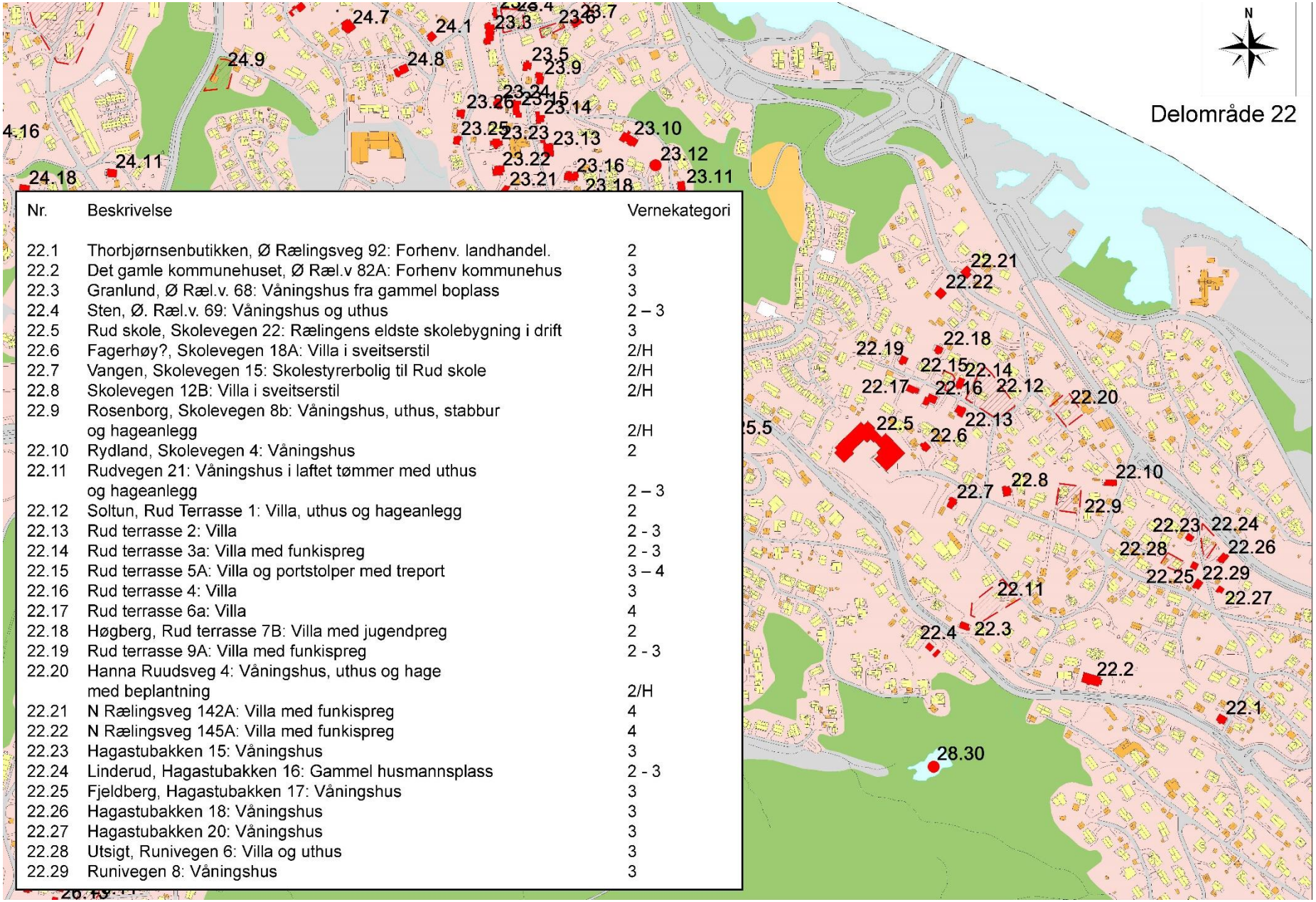

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
22.1	Thorbjørnsenbutikken, Ø Rælingsveg 92: Forhenv. landhandel.	2
22.2	Det gamle kommunehuset, Ø Ræl.v 82A: Forhenv kommunehus	3
22.3	Granlund, Ø Ræl.v. 68: Våningshus fra gammel boplass	3
22.4	Sten, Ø. Ræl.v. 69: Våningshus og uthus	2 – 3
22.5	Rud skole, Skolevegen 22: Rælingens eldste skolebygning i drift	3
22.6	Fagerhøy?, Skolevegen 18A: Villa i sveitserstil	2/H
22.7	Vangen, Skolevegen 15: Skolestyrerbolig til Rud skole	2/H
22.8	Skolevegen 12B: Villa i sveitserstil	2/H
22.9	Rosenborg, Skolevegen 8b: Våningshus, uthus, stabbur og hageanlegg	2/H
22.10	Rydland, Skolevegen 4: Våningshus	2
22.11	Rudvegen 21: Våningshus i laftet tømmer med uthus og hageanlegg	2 – 3
22.12	Soltun, Rud Terrasse 1: Villa, uthus og hageanlegg	2
22.13	Rud terrasse 2: Villa	2 - 3
22.14	Rud terrasse 3a: Villa med funkispreg	2 - 3
22.15	Rud terrasse 5A: Villa og portstolper med treport	3 – 4
22.16	Rud terrasse 4: Villa	3
22.17	Rud terrasse 6a: Villa	4
22.18	Høgberg, Rud terrasse 7B: Villa med jugendpreg	2
22.19	Rud terrasse 9A: Villa med funkispreg	2 - 3
22.20	Hanna Ruudsveg 4: Våningshus, uthus og hage med beplantning	2/H
22.21	N Rælingsveg 142A: Villa med funkispreg	4
22.22	N Rælingsveg 145A: Villa med funkispreg	4
22.23	Hagastubakken 15: Våningshus	3
22.24	Linderud, Hagastubakken 16: Gammel husmannsplass	2 - 3
22.25	Fjeldberg, Hagastubakken 17: Våningshus	3
22.26	Hagastubakken 18: Våningshus	3
22.27	Hagastubakken 20: Våningshus	3
22.28	Utsigt, Runivegen 6: Villa og uthus	3
22.29	Runivegen 8: Våningshus	3

Delområde 22 **Rud. Gnr 104**

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Thorbjørnsenbutikken, Ø Rælingsveg 92: Forhenv. landhandel.	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Det gamle kommunehuset, Ø Ræl.v 82A: Forhenv kommunehus	Middels	Høy	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	3
Granlund, Ø Ræl.v. 68: Våningshus fra gammel boplass	Middels	Middels	Høy	Middels	Høy	Middels	Middels	3
Sten, Ø. Ræl.v. 69: Våningshus og uthus	Middels	Middels	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2 – 3
Rud skole, Skolevegen 22: Rælingens eldste skolebygning i drift	Middels	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	3
Fagerhøy?, Skolevegen 18A: Villa i sveitserstil	Middels	Middels	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2/H
Vangen, Skolevegen 15: Skolestyrerbolig til Rud skole	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2/H
Skolevegen 12B: Villa i sveitserstil	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2/H
Rosenborg, Skolevegen 8: Våningshus, uthus, stabbur og hageanlegg	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2/H
Rydland, Skolevegen 4: Våningshus	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2/H
Rudvegen 21: Våningshus i laftet tømmer med uthus og hageanlegg	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2 – 3
Soltun, Rud Terrasse 1: Villa, uthus og hageanlegg	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Rud terrasse 2: Villa	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Rud terrasse 3: Villa med funkispreg	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2 – 3
Rud terrasse 5A: Villa og portstolper med treport	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3 - 4
Rud terrasse 4: Villa	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Rud terrasse 6: Villa	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Lav	4

Høgberg, Rud terrasse 7B: Villa med jugendpreg	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Rud terrasse 9A: Villa med funkispreg	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2 - 3
Hanna Ruudsveg 4: Våningshus, uthus og hage med beplantning	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2 /H
N Rælingsveg 142A: Villa med funkispreg	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Høy	Middels	4
N Rælingsveg 145A: Villa med funkispreg	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Høy	Middels	4
Sørli, N Rælingsveg 138: Bu	Middels	Høy	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	3
Hagastubakken 15: Våningshus	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Linderud, Hagastubakken 16: Gammel husmannsplass	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2 - 3
Fjeldberg, Hagastubakken 17: Våningshus	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Hagastubakken 18: Våningshus	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Hagastubakken 20: Våningshus	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Utsigt, Runivegen 6: Stuebygning og uthus	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Runivegen 8: Våningshus	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3

DELOMRÅDE 23
Lille Strøm. Gnr 104

I veien Strømsborg er den gamle gatebelysningen bevart. Denne bør sikres med en hensynssone med formål bevaring.

LOKALISERING
Området ligger mellom Rud og Strømsdalen nord for Østre Strøm.

FORMELL STATUS
Nesten hele området er avsatt som boligområde i gjeldende kommuneplan. Området rundt NAF-bygget er avsatt til «Erverv». Arealene rundt Heimen og Lilleborg barnehage er regulert til offentlig formål.

HISTORIKK
Lille Strøm er den søndre delen av den gamle opphavsgården Strøm. Hvor den første strømgården lå er usikkert, men rundt vikingtid ble gården delt i Store- og Lille Strøm. Tunet til Lille Strøm lå helt nede ved Nitelva der NAF har et verksted i dag. Gården fikk stor betydning for tømmertransporten fra deler av Romerike og inn til Christiania. Det var her tømmer ble samlet før det ble transportert videre over åsen mot byen. Det snakkes om 150 mann som oppholdt seg på eiendommen samtidig i forbindelse med den største perioden i trelasthandelen.

Da jernbane kom var det naturlig å legge en stasjon ved Lille Strøm. På andre siden av elva lå den fuktige og flomutsatte Sørumsmosen som fram til 1860 ble ansett som ufruktbart brakkland. Med reguleringen av Øyeren i 1860 ble det mulig å bygge på Sørumsmosen, og ved utvidelse av jernbanen med Kongsvinger banen i 1862 ble stasjonen flyttet fra Lille Strøm og Rælingen og over elva til Skedsmo. Stasjonsnavnet var godt innarbeidet og ble med på flyttelasset. Senere har hele mosen på skedsmosiden tatt navnet Lillestrøm.

I 1865 ble det oppført en kårbolig til gården. Denne fikk navnet Top, og ligger i lien ovenfor gårdstunet. Etter 1900 ble store deler av Lillestrøms jorder utparsellert til villatomter, og i veiene Chr. Tomters veg og Sorenskriveren er det en rekke bygninger i jugendstil fra denne perioden.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det er ikke registrert automatisk fredede kulturminner i området.

Nyere tids kulturminner
Lillestrøm gård: Det ligger igjen noen granittblokker etter forstøtningsmuren som tidligere var rundt tunet på Lille Strøm gård.

Funksjonærbebyggelse fra tiden rundt første verdenskrig: Helhetlig bygningsstruktur bestående av villaer i Sorenskrivervegen, Chr. Tomters veg, Eikelivegen, Topvegen med flere.

Rester etter eiketrær som ble plantet av fogd Dedecam på slutten av 1700-tallet.

Gatestruktur med eldre lysarmatur i veien Strømsborg.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN

Lille Strøm gård har vist seg å være viktig for navnevalget for Nedre Romerikes største kommunikasjonsknutepunkt, Lillestrøm by. Kårboligen til Lille Strøm, Top, er et flott eksempel på mindre bolighus med bu fra midten av 1800-tallet.

Bebyggelsen i lia mellom Lille Strøm og Øvre Rælingen kirke er fremdeles helhetlig med en rekke hus med inspirasjon fra jugendstilens korte men intense periode tidlig på 1900-tallet. Slike helhetlige og godt bevarte villaområder med så gammel bebyggelse er det ikke andre steder i kommunen.

FORSLAG TIL TILTAK

Hele området fra Lille Strøm gård og opp til Øvre Rælingen kirke bør bevares. Det bør ikke tillates rivning eller ombygging av den eldre bygningsmassen, og fortetting bør som hovedregel unngås. Allerede ombygde hus kan tillates tilbakeført til tidligere dokumentert utforming. Lysarmaturen i Strømsborg bør bevares, og eier av belysningen varsles om verneverdien. Kårboligen Topp med hage og bu bør sikres bevares.

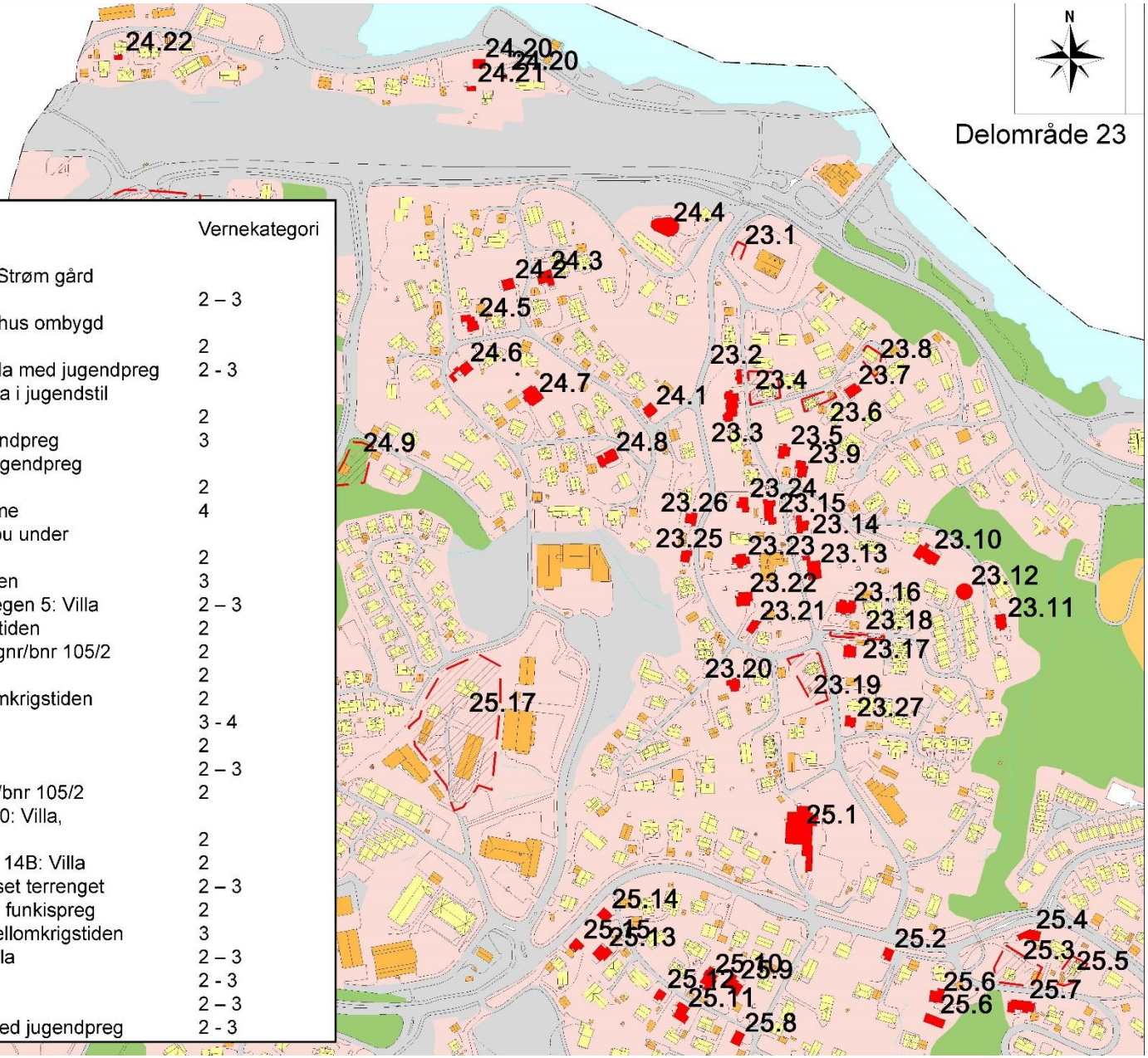

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
23.1	Rester etter granittmuren på Lille Strøm gård gnr/bnr 105/314	2 – 3
23.2	Karlshøy, Chr. Tomters veg 13: Uthus ombygd til leilighet	2
23.3	Karlshøy, Chr. Tomters veg 11: Villa med jugendpreg	2 - 3
23.4	Strømsli, Chr. Tomters veg 10: Villa i jugendstil med gjerde og port	2
23.5	Chr Tomters veg 8: Villa med jugendpreg	3
23.6	Fagerli, Toppvegen 3: Villa med jugendpreg og gammel garasje	2
23.7	Toppvegen 7: Etterkrigsmodernisme	4
23.8	Top, Toppvegen 9: Kårbolig med bu under Lille Strøm gård	2
23.9	Liavegen 2A: Villa fra etterkrigstiden	3
23.10	Damhaug (Henriksenhuset), Liavegen 5: Villa	2 – 3
23.11	Liavegen 10: Villa fra mellomkrigstiden	2
23.12	Eiketre plantet av fogd Dedecam gnr/bnr 105/2	2
23.13	Chr Tomters veg 4: Villa	2
23.14	Chr Tomters veg 6: Villa fra mellomkrigstiden	2
23.15	Chr Tomters veg 5: Murvilla	3 - 4
23.16	Lilleby, Chr Tomters veg 2: Villa	2
23.17	Sorenskrivervegen 13: Villa	2 – 3
23.18	Lysarmatur langs Strømsborg gnr/bnr 105/2	2
23.19	Gunnaborg, Sorenskriver vegen 10: Villa, dukkehus og hage	2
23.20	Villa Kveldsro, Sorenskrivervegen 14B: Villa	2
23.21	Sorenskrivervegen 17: Villa tilpasset terrenget	2 – 3
23.22	Sorenskrivervegen 19A: Villa med funkispreg	2
23.23	Sorenskrivervegen 21: Villa fra mellomkrigstiden	3
23.24	Borglia, Sorenskrivervegen 23: Villa	2 – 3
23.25	Sorenskrivervegen 18: Villa	2 - 3
23.26	Sorenskrivervegen 20: Villa	2 – 3
23.27	Bakkerud, Madseberget 2: Villa med jugendpreg	2 - 3

Delområde 23 **Lille Strøm. Gnr 104**

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Rester etter granittmuren på Lille Strøm gård	Middels	Høy	Middels	Høy	Middels	Middels	Lav	2 – 3
Karlshøy, Chr. Tomters veg 13: Uthus ombygd til leilighet	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	Middels	2
Karlshøy, Chr. Tomters veg 11: Villa med jugendpreg	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2 – 3
Strømsli, Chr. Tomters veg 10: Villa i jugendstil med gjerde og port	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	Middels	2
Chr Tomters veg 8: Villa med jugendpreg	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Fagerli, Topvegen 3: Villa med jugendpreg og gammel garasje	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	Middels	2
Topvegen 7: Etterkrigsmodernisme	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	4
Top, Topvegen 9: Kårbolig med bu under Lille Strøm gård	Høy	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	2
Liavegen 2A: Villa fra etterkrigstiden	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Damhaug (Henriksenhuset), Liavegen 5: Villa	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2 – 3
Liavegen 10: Villa fra mellomkrigstiden	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	2
Eiketre plantet av fogd Dedecam	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	Høy	2
Chr Tomters veg 4: Villa	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	2
Chr Tomters veg 6: Villa fra mellomkrigstiden	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	2
Chr Tomters veg 5: Murvilla	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	3 – 4
Lilleby, Chr Tomters veg 2: Villa	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	Høy	2
Sorenskrivervegen 13: Villa	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2 - 3
Lysarmatur langs Strømsborg	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Gunnaborg, Sorenskriver vegen 10: Villa, dukkehus og hage	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2

Villa Kveldsro, Sorenskrivervegen 14B: Villa	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	2
Sorenskrivervegen 17: Villa tilpasset terrenget	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	2 - 3
Sorenskrivervegen 19A: Villa med funkispreg	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Sorenskrivervegen 21: Villa fra mellomkrigstiden	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Borglia, Sorenskrivervegen 23: Villa	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2 - 3
Sorenskrivervegen 18: Villa	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2 - 3
Sorenskrivervegen 20: Villa	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2 - 3
Bakkerud, Madseberget 2: Villa med jugendpreg	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2 - 3

DELOMRÅDE 24
Henrik Sørensens veg, Kardemommeby mfl. Gnr 106

Nordstrøm i Strømsalléen 4. Villaen til Olav Olssen, arkitekt ved Strømmen Trevarefabrikk.

LOKALISERING
Området ligger mellom Nitelva og Østre og Vestre Strøm.

FORMELL STATUS
Nesten hele området er avsatt som boligområde eller friområde i gjeldende kommuneplan. Strømsalléen nr. 1, 4 og 8, samt Gamle Strømsveg 74 er sikret med hensynssone med formål bevaring. Området rundt jernbanen og Nedre Rælingsveg er avsatt til *Viktige ledd i kommunikasjon*.

HISTORIKK
Deler av området er grunnen til den gamle gården Vestre Strøm. All bebyggelse med unntak av veslebygningen på Vestre Strøm er nå revet, og det er få eller ingen spor etter den i sin tid store eiendommen. I Strømsalléen ble det tidlig på 1900-tallet bygget noen villaer. Blant disse er villaen til arkitekten på Strømmen trevarefabrikk, Olav Olsson.
Området langs elva var på 1700-tallet fylt med husmannsplasser. Senere boliger for arbeidere knyttet til tømmertransport og sagbruksvirksomhet i Lillestrøm. De eldste husene i Eikelivegen og området rundt oppsto omtrent samtidig med bebyggelsen i Sorenskrivervegen, men utbyggingen i området har pågått mer sammenhengende fram til nyere tid. Vestre Strøm borettslag, bedre kjent som Kardemommeby, ble bygget på 1950-tallet, og leilighetene var i utgangspunktet tiltenkt arbeidere knyttet til NSB.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det er ikke registrert automatisk fredede kulturminner i området.

Nyere tids kulturminner
Sammensatt bebyggelse i Eikelivegen med sideveier. Helhetlig etterkrigsarkitektur i Kardemommeby. Rester etter eldre smånæring og arbeiderboliger i Henrik Sørensens veg og villabebyggelse ved Vestre Strøm.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN
Dette delområdet består av tre adskilte mindre områder; Henrik Sørensens veg, Eikelivegen og Kardemommeby og Strømsalléen. Uthusene i Henrik Sørensens veg er minnesmerker over en utbredt håndverksvirksomhet som var knyttet til mindre boplasser nær Lillestrøm.

Bebyggelsen i Eikelivegen og Wessels veg må sees i sammenheng med delområde 23, Lille Strøm. Felles for begge delområdene er at bebyggelsen er helhetlig fra tiårene etter år 1900, og at den ligger på hver sin side av en bekkedal. Kardemommeby er kommunens «reneste» boligområde med strengt regulerte småblokker/seksmannsboliger som ligger regelmessig plassert med store, åpne grøntområder rundt og mellom bebyggelsen – et miniatyr av Lambertseter i Oslo.

Villaene langs Strømsalléen har arkitektur av høy klasse, og villaen til Olav Olsson er et av kommunens viktigste arkitektoniske verk.

FORSLAG TIL TILTAK

Bebyggelsen i og ved Eikelivegen bør sikres gjennom en helhetlig plan som også dekker Sorenskrivervegen og Chr Tomters veg. De viktigste bygningsmiljøene bør bevares. Kardemommeby med sine strengt regulerte småblokker og seksmannsboliger bør i størst mulig grad holdes uendret, evt endringer bør foregå etter spesifikke bestemmelser for å beholde det arkitektoniske preget.

Uthusene etter tidligere småindustri ved Henrik Sørensens veg bør bevares.

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
24.1	Eikheim, Eikelivegen 24: Villa med sveitserstilspreg	2
24.2	Eikelivegen 15: Villa med funkispreg (Bungalow)	3 – 4
24.3	Eikelivegen 14b: Villa med skjørt og bluse	4
24.4	Eikelivegen 3: Villa fra 1980-tallet	2 - 3
24.5	Wessels veg 3: Villa i moderne arkitektur	2 – 3
24.6	Wessels veg 4: Villa fra 1960-tallet	2 – 3
24.7	Balders hage, Peder Jølsens veg 5b: Villa med sveitser og dragsetilselementer	2
24.8	Solhaug, Peder Jølsens veg 10: Villa i sveitserstil	3
24.9	Urdal gnr/bnr 106/564, arbeiderbolig med uthus under Østre Strøm	2
24.10	Bjerkeli, Strømsdalen 45: Villa med sveitserstilspreg	4
24.11	Tingsrud, Linjevegen 22: Villa med sveitserstilspreg	4
24.12	Linjevegen 21: Modernistisk villa	2 – 3
24.13	Kardemommeby gnr/bnr 106/11, 155, 167: Helhetlig boligbygging fra 1950-tallet	2
24.14	Haugerud, Gamle Strømsveg 78A: Villa med sveitserstilspreg	4
24.15	Fagerheim, Gamle Strømmensveg 74: Murvilla med hage	H/2
24.16	Nordstrøm, Strømsalléen 4: Villaen til arkitekt Olav Olsson	H/2
24.17	Linnerud, Strømsalléen 1: Villa fra mellomkrigstiden	H/2
24.18	Vestre Strøm, Strømsalléen 8: Sidebygning	H/2
24.19	Gamle Strømsveg 58: Villa i modernistisk utforming	2
24.20	Henrik Sørensens veg 6A: Villa og lite uthus	2 - 3
24.21	Henrik Sørensens veg 6B: Uthus	3
24.22	Henrik Sørensens veg 26B: Uthus	3 - 4

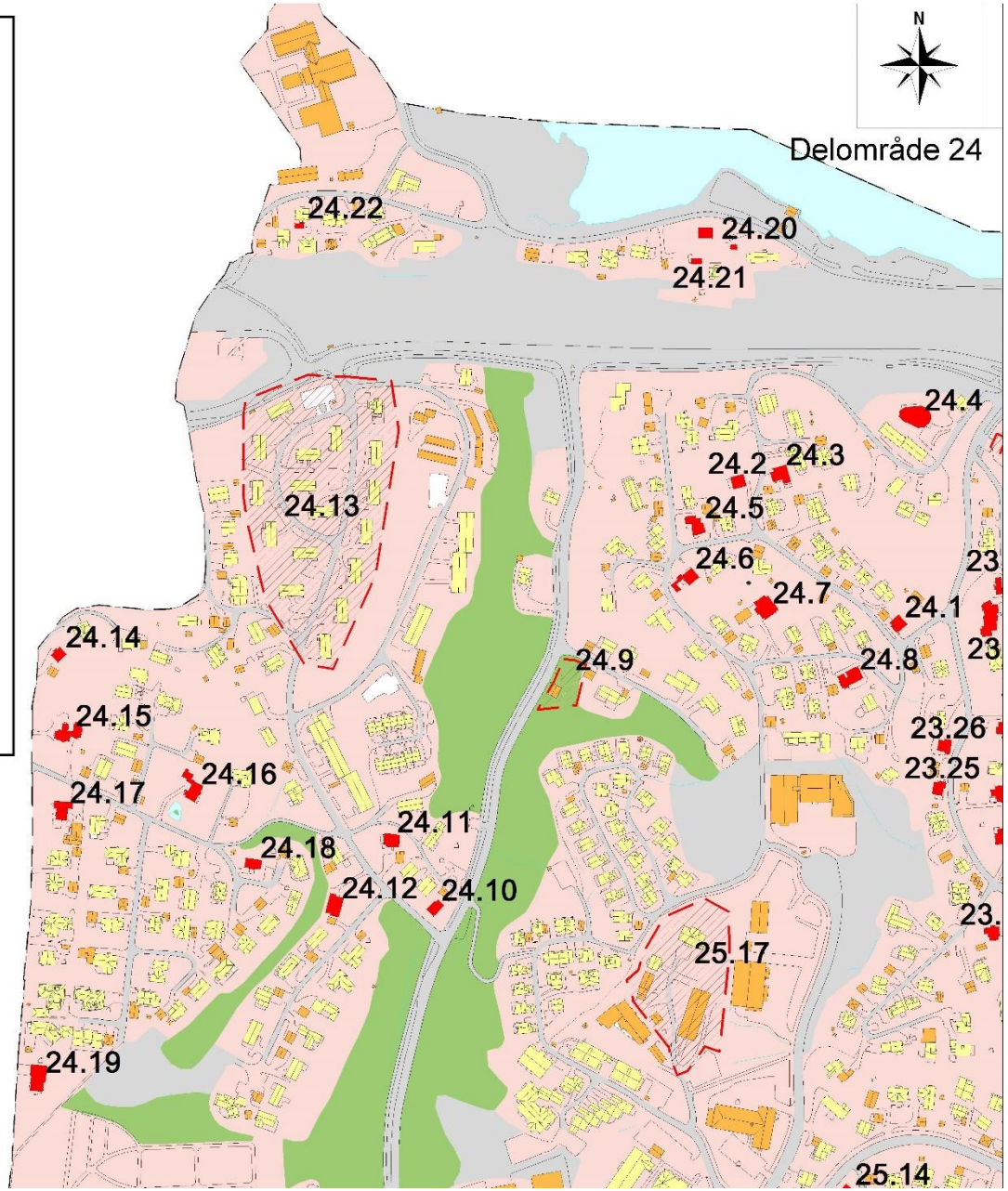

Delområde 24 **Henrik Sørensensveg, Kardemommeby mfl. Gnr 106**

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Eikheim, Eikelivegen 24: Villa med sveitserstilspreg	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2
Eikelivegen 15: Villa med funkispreg (Bungalow)	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	3 – 4
Eikelivegen 14: Villa med skjørt og bluse	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	4
Eikelivegen 3: Villa fra 1980-tallet	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	2 – 3
Wessels veg 3: Villa i moderne arkitektur	Lav	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Høy	2 – 3
Wessels veg 4: Villa fra 1960-tallet	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2 – 3
Balders hage, Peder Jølsens veg 5: Villa med sveitser og dragsetilselementer	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Solhaug, Peder Jølsens veg 10: Villa i sveitserstil	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Urdal, arbeiderbolig med uthus under Østre Strøm	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Bjerkeli, Strømsdalen 45: Villa med sveitserstilspreg	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	4
Tingsrud, Linjevegen 22: Villa med sveitserstilspreg	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	4
Linjevegen 21: Modernistisk villa	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2 – 3
Kardemommeby: Helhetlig boligbygging fra 1950-tallet	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Haugerud, Gamle Strømsveg 78A: Villa med sveitserstilspreg	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	4
Fagerheim, Gamle Strømmensveg 74: Murvilla med hage	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2/H
Nordstrøm, Strømsalléen 4: Villaen til arkitekt Olav Olsson	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2/H

Linnerud, Strømsalléen 1: Villa fra mellomkrigstiden	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2/H
Vestre Strøm, Strømsalléen 8: Sidebygning	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2/H
Gamle Strømsveg 58: Villa i modernistisk utforming	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Henrik Sørensens veg 6A: Villa og lite uthus	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2 - 3
Henrik Sørensens veg 6B: Uthus	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Henrik Sørensens veg 26B: Uthus	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	3 - 4

DELOMRÅDE 25
Øvre Rælingen kirke, Stormyrvegen og Østre Strøm. Gnr 104, 105, 106

LOKALISERING
Området ligger syd for delområde nr. 22 mellom Rud og Løvenstad.

FORMELL STATUS
De bebygde områdene er hovedsakelig regulert til boligformål. Området rundt ØRK er avsatt som «Offentlig bygning», Næringsbyggene ved Østre Strøm som «industri» eller «Senterområde» og barnehagen som «Offentlig bygning». Tunet på Østre Strøm og enkelteiendommer i Sleppenvegen og Vangensteinvegen er sikret med hensynssone med formål bevaring.

HISTORIKK
Østre Strøm er trolig den opprinnelige Strøm-gården i området. Senere ble Strøm delt i Lille og Store Strøm, og Store Strøm ble igjen delt i Østre og Vestre. Øvre Rælingen kirke ligger i den gamle beitemarka til Lille Strøm. Tomten ble gitt som gave av eieren av gården med betingelse av at det skulle bygges kirke der.
Langs Øvre Rælingsveg lå det fra 1700-tallet en rekke husmannsplasser. Etter at Lillestrøm og Strømmen hadde vokst fram som stasjonsbyer ble det bygget boliger for arbeidere og funksjonærer innimellom de gamle plassene. På 1930-tallet ble det gjort en helhetlig utbygging ved Sleppenvegen og Vangensteinsvegen. Stormyra ble bygget ut på 1980-tallet.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Gravhaugen ved Øvre Rælingen kirke er automatisk fredet. Det er ellers ikke registrert automatisk fredede kulturminner i området.

Nyere tids kulturminner
Øvre Rælingen kirke: Bygget i formspråket «groteksjonisme».

Diverse villabebyggelse: Stormyrvegen nr. 1, 2, 4, 20, 11C og 23, samt bebyggelsen i Sleppenvegen 7 og Vangensteinsvegen nr. 1, 3 A og B, 4A, 6A, 10B og 12 og Øvre Rælingsveg 23.

Østre Strøm: Gårdstunet med våningshus, sidebygning, skjul, låve, smie og rester etter hageanlegg.

Furukollhytta: Forsamlingslokale knyttet til Furukollbakken.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN
Øvre Rælingen kirke er et markant bygg i denne delen av kommunen. Kirken har symbolikk i arkitekturen med et kors som strekker seg fra grunnfjellet og til himmels. Bygningen er bygget i formspråket «groteksjonisme» med spor etter forskalingsmaterialene synlig i byggets fasader.

Langs Stormyrvegen er det flere godt bevarte villaer både fra tidlig på 1900-tallet og fra nyere tid. Spesielt villaen i Stormyrvegen 2 er viktig med sin beliggenhet som fondmotiv for reisende på vei sydover på Øvre Rælingsveg.

Bebyggelsen i Sleppenvegen og Vangensteinvegen er helhetlig samtidig som den viser et utvalg av ulike byggeskikker i perioden ca. 1930 – 1970.

Furukollhytta er en bygning som mange har et forhold til, samtidig som hytta er lite endret og fremstår slik den ble bygget.

Tunet på Østre Strøm er den siste resten etter gårdsbebyggelsen i Strømområdet. Tunet er komplett med ulike bygninger som var vanlige på gårdstun i Rælingen på 18- og 1900-tallet. Våningshuset og smia er spesielt viktige objekter med høy verneverdi, men like viktig er helheten med at det er bevart et komplett tun.

FORSLAG TIL TILTAK

Øvre Rælingen kirke bør bevares.
Sleppenvegen og Vangensteinsvegen ligger innenfor hensynssone med formål bevaring, flere eiendommer i området bør vurderes bevart.

Flere av villaene i Stormyrvegen bør bevares.

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
25.1	Øvre Rælingen kirke gnr/bnr 105/71	1 – 2
25.2	Granlien, Stormyrvegen 1: Villa	3
25.3	Stormyrvegen 2: Villa med hage	2
25.4	Stormyrvegen 4: Villa bygget i kurve med Øvre Rælingsveg	4
25.5	Lia, Stormyrvegen 10: Villa med uthus	2
25.6	Åsheim, Stormyrvegen 11C: Villa og uthus	2
25.7	Stormyrvegen 23: Arkitekttegnet villa	2
25.8	Sleppenvegen 7: Villa i byggmesterfunkis	R /2
25.9	Vangensteinvegen 1: Villa i etterkrigsmodernisme	2
25.10	Vangensteinvegen 3A og B: Villa i ettekrigsmodernisme	2
25.11	Vangensteinvegen 4A: Villa i byggmesterfunkis	2 – 3
25.12	Vangensteinvegen 6A: Villa i byggmesterfunkis	R /2
25.13	Vangensteinvegen 10B: Villa med klassisistisk formspråk	R / 2
25.14	Vangensteinvegen 12: Villa i byggmesterfunkis	R / 2
25.15	Øvre Rælingsveg 23: Villa i byggmesterfunkis	2
25.16	Furukollhytta gnr/bnr 106/7: Klubbhus knyttet til furukollbakken	2
25.17	Østre Strøm gnr/bnr 106/764: All gårdsbebyggelse med tun og hageanlegg	2

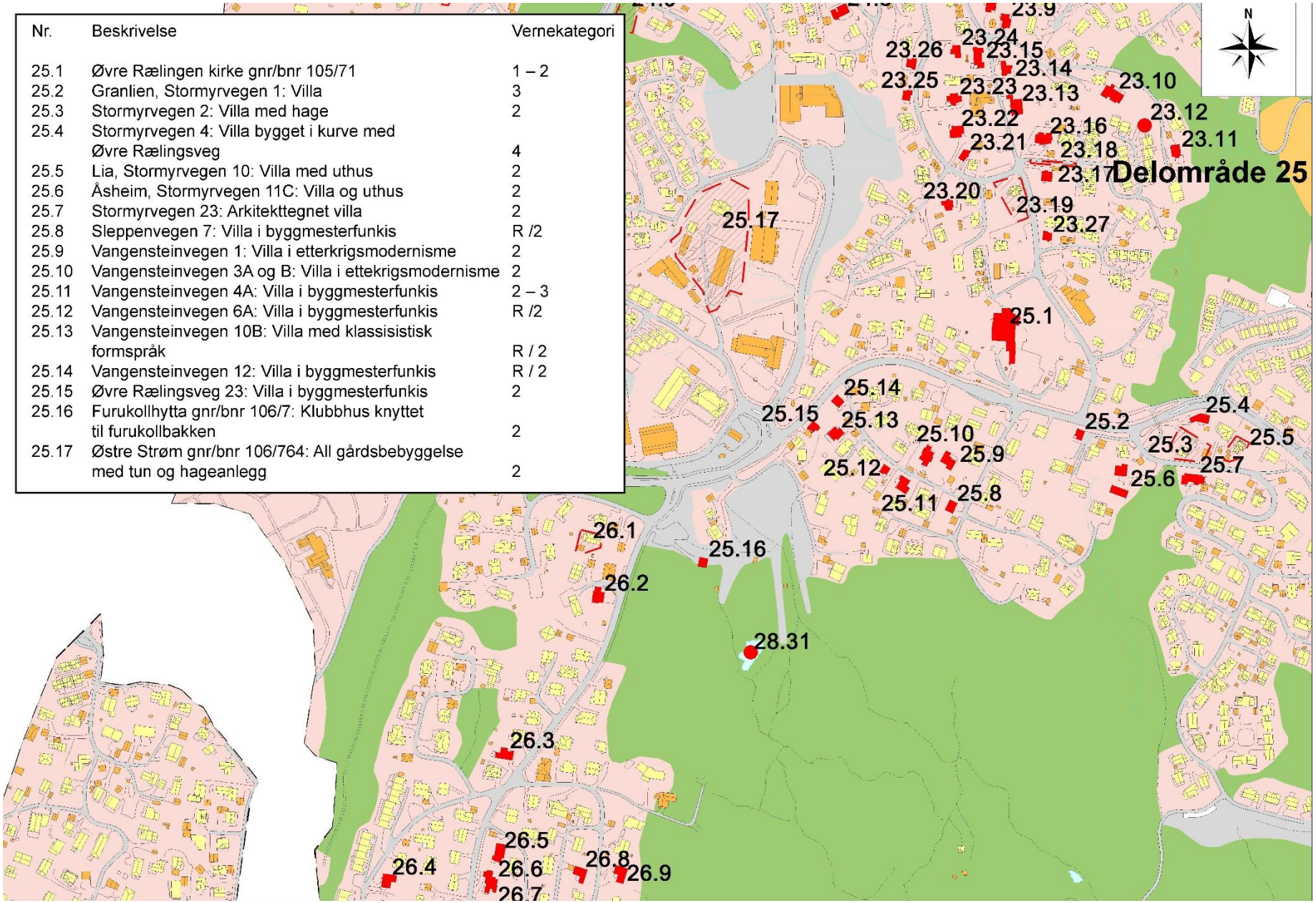

Delområde 25 Øvre Rælingen kirke, Stormyrvegen og Østre Strøm. Gnr 104, 105 og 106

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Øvre Rælingen kirke	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	1 – 2
Granlien, Stormyrvegen 1: Villa	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	3
Stormyrvegen 2: Villa med hage	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	2
Stormyrvegen 4: Villa bygget i kurve med Øvre Rælingsveg	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels	4
Lia, Stormyrvegen 10: Villa med uthus	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	2
Åsheim, Stormyrvegen 11C: Villa og uthus	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	2
Stormyrvegen 23: Arkitekttegnet villa	Middels	Middels	Høy	Middels	Høy	Middels	Høy	2
Sleppenvegen 7: Villa i byggmesterfunkis	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	H/2
Vangensteinvegen1: Villa i etterkrigsmodernisme	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	2
Vangensteinvegen 3A og B: Villa i ettekrigsmodernisme	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	2
Vangensteinvegen 4A: Villa i byggmesterfunkis	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	2 - 3
Vangensteinvegen 6A: Villa i byggmesterfunkis	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	H/2
Vangensteinvegen 10B: Villa med klassisistisk formspråk	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	H/2
Vangensteinvegen 12: Villa i byggmesterfunkis	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	H/2
Øvre Rælingsveg 23: Villa i byggmesterfunkis	Middels	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	2
Furukollhytta: Klubbhus knyttet til furukollbakken	Middels	Høy	Middels	Høy	Middels	Høy	Høy	2
Østre Strøm: All gårdsbebyggelse med tun og hageanlegg	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2

DELOMRÅDE 26
Løvenstad. Gnr: 106

LOKALISERING
Området ligger på to sider av Per Oppegaards veg mellom Øvre Rælingsveg og Sandbekkvegen.

FORMELL STATUS
Det meste av delområdet er regulert til boligformål med mindre friområder innimellom. Løvenstad torg er regulert til *Senterområde.* Løvenstadtunet, Løvenstad skole, vannbassenget og Sandbekken ungdomsskole er regulert til *offentlig formål.* Sandbekkstua og Kongevegen ligger i et LNF-område.

HISTORIKK
Området var tidligere utmark og havnehage til gården Østre Strøm. På 1960-tallet ble store deler av området bygget ut med villa- og rekkehusbebyggelse. I flere områder ble bebyggelsen laget ensartet og strengt organisert i byggelinjer. I de siste 20 årene har mange av de ensartede villaene blitt bygget på og om, og helheten er ikke lenger så tydelig alle steder.

På Løvenstadtorget fikk Rælingen sin første høyblokk med omkringliggende lavblokker rundt et torg.

Sandbekken er gammel husmannsplass under Øvre Åmodt. På 1600-tallet var det hvile- og skjenkestue på plassen. I dag eies stedet av Rælingen kommune og disponeres av Rælingen kunstforening.

Kongevegen mellom Lørenskog og Korsveien ved Marikollen er et veldig gammelt veifar som ble oppgradert til kjørevei i 1813. Langs Kongevegen er det rester etter en jordhytte, forskansning eller gravrøyser. Denne ligger like ved Blystadringen.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Det er ikke registrert fornminner i området.

Nyere tids kulturminner
En rekke bygninger har verneverdi. Dette gjelder både enkeltstående eksempler på etterkrigsbebyggelse og mer helhetlige bygningsmiljøer som tydelig er bygget etter en helhetlig plan. Høyblokka med omkringliggende lavblokker er et symbol på den «nye» byggeskikken i kommunen.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN
Den helhetlige og systematisk plasserte bebyggelsen langs deler av Per Oppegaards veg har en helhetlig struktur, om- og påbygginger til tross. Enkeltbygninger har fremdeles opprinnelig form i hevd. Det er også en rekke villaer i etterkrigsmodernisme i området. Flere av disse har arkitektur av høy klasse. Høyblokka med omkringliggende lavblokker gjør at området viser et bredt spekter av kommunens arkitektur på 1960- og 70-tallet.

FORSLAG TIL TILTAK

Det bør utarbeides en helhetlig plan for hele området mellom Øvre Rælingsveg og Sandbekkvegen der estetikk og bygningshistorie blir spesielt ivaretatt.

Nr.	Beskrivelse	Vernekategori
26.1	Kroken, Krokenvegen 8: Sveitserbolig med bu for Østre Strøm	2 – 3
26.2	Per Oppegaardsveg 9: Villa med funkispreg	2
26.3	Per Oppegaardsveg 25: Uendret hus i tidligere helhetlig husrekke	2
26.4	Sætervegen 10: Villa i etterkrigsmodernisme	2
26.5	Per Oppegaardsveg 32: Villa	2
26.6	Per Oppegaardsveg 34: Villa	2
26.7	Per Oppegaardsveg 36: Villa	2
26.8	Ragnhild Jølsens veg 9: Villa	2
26.9	Ragnhild Jølsens veg 10: Villa	2
26.10	Ragnhild Jølsens veg 14: Villa	2
26.11	Skytilvegen 7, Rennebom vn 8 og Fjellvegen 2: Husrekke med helhetlig preg	2
26.12	Skytilvegen 5: Villa	2
26.13	Stubben 1: Villa i etterkrigsarkitektur	2
26.14	Skytilvegen 1: Villa	2
26.15	Stubben 7: Villa	2
26.16	Utsynvegen 2: Villa	2
26.17	Utsynvegen 6: Villa	2
26.18	Pynten 7: Villa	2
26.19	Løvenstad torg med høyblokk og bakenforliggende blokkbebyggelse gnr/bnr 106/201, 205, 206, 2102	3
26.20	Orrevegen 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14 og 16: Helhetlig blokkbebyggelse	3 – 4
26.21	Sandbekkstua gnr/bnr 103/184: Våningshus på forhenværende husmannsplass og hvilested for plankekjørere	2
26.22	Kongevegen mellom Kurland og Marikollen	F?/2

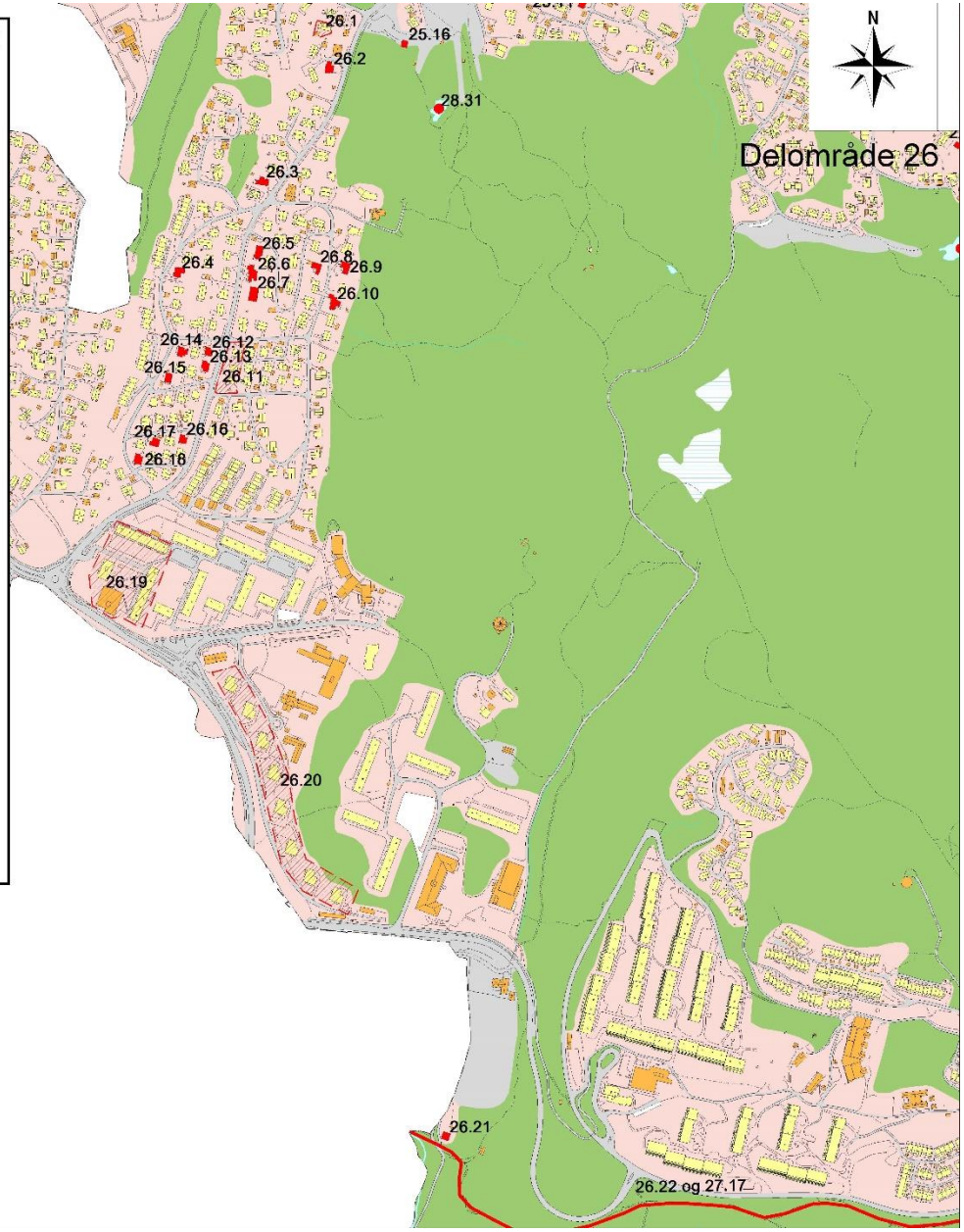

Delområde 26 **Løvenstad. Gnr: 106**

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Kroken, Krokenvegen 8: Sveitserbolig med bu for Østre Strøm	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Middels	2 – 3
Per Oppegaardsveg 9: Villa med funkispreg	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	2
Per Oppegaardsveg 25: Uendret hus i tidligere helhetlig husrekke	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Sætervegen 10: Villa i etterkrigsmodernisme	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Per Oppegaardsveg 32:	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Per Oppegaardsveg 34:	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Per Oppegaardsveg 36:	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Ragnhild Jølsens veg 9:	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Ragnhild Jølsens veg 10:	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Ragnhild Jølsens veg 14:	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Skytilvegen 7, Rennebomvn. 8 og Fjellvegen 2: Husrekke med helhetlig preg	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Skytilvegen 5:	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Stubben 1: Villa i etterkrigsarkitektur	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Skytilvegen 1:	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Stubben 7:	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Utsynvegen 2:	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Utsynvegen 6:	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Pynten 7:	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Løvenstad torg med høyblokk og bakenforliggende blokkbebyggelse	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	2 - 3
Orrevegen 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14 og 16: Helhetlig blokkbebyggelse	Middels	Høy	Høy	Middels	Middels	Middels	Middels	3 - 4

Sandbekkstua: Våningshus på forhenværende husmannsplass og hvilested for plankekjørere	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Kongevegen mellom Kurland og Marikollen	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	F?/2

DELOMRÅDE 27
Gamle far, veier og kommunikasjonsårer i Rælingen

LOKALISERING
Delområdet dekker hele kommunen.

FORMELL STATUS
Hulveier er å regne som automatisk fredede kulturminner. Kongevegen er et uavklart fredet kulturminne, og skal behandles som fredet frem til formell status er avklart. Kongevegen går gjennom hele kommunen og er registrert i databasen «Askeladden» som *uavklart arkeologisk minne.* Veien er også vist på kommuneplankartet, og skal bevares sammenhengende gjennom kommunen.

HISTORIKK
Veier og far har det vært i kommunen like lenge som det har vært mennesker her. De eldste veiene var stier mellom ulike bosteder og senere gårder. Veiene var primært kommunikasjonsårer mellom naboer. Øyeren og elvene i tilknytning til innsjøen har også hatt en sentral plass i kommunens kommunikasjonshistorie. Ved Sørumsand ble det på 1990-tallet funnet det som er landets eldste båt, en stokkbåt fra 170 år før vår tidsregning. Det er god grunn til å tro at denne eller tilsvarende båter også har trafikkert våre deler av Glommavassdraget.
De gamle farene gardimellom ble etter hvert utvidet slik at det var mulig å kjøre på dem med kjerre og vogn, og middelalderveifaret ble etter hvert oppgradert til kongevei. Mot midten av 1800-tallet ble behovet for transport av landbruksvarer fra Rælingen til Kristiania og etter hvert også Strømmen og Lillestrøm økende, og også behovet for vareforsendelser fra Kristiania til de nye landhandleriene i kommunen ga større trafikk. På bakgrunn av dette ble det besluttet å bygge en ny hovedvei fra Enebakk til Strømmen. Denne veien ble ferdigstilt i siste halvdel av 1870-årene og går nå under navnet Gamleveien.
Fra ca. 1860 ble det regulær rutebåttrafikk mellom Lillestrøm og Sandstangen i Trøgstad. Et av stoppestedene underveis var ved husmannsplassen Årnestangen i Rælingen. Der ble det bygget brygge, og det ble anlagt en vei fra Hektner via Burhagan og ned til brygga.
Dårlige tider på slutten av 1920-tallet og utover 30-årene, samt økende biltrafikk, var utslagsgivende for nok en ny veibygging gjennom kommunen. Mange arbeidsledige fra Enebakk og Rælingen fikk nødsarbeid på veianlegget, og midt på 1930-tallet sto Nyvegen ferdig fra Enebakk til Lillestrøm. Denne veien har siden blitt utvidet og rettet, og er fremdeles hovedferdselsåra gjennom kommunen, nå under navnet Nedre Rælingsveg eller Fylkesveg 120.

I tillegg til hovedveiene gjennom bygda har det vært mange mindre avstikkere fra disse til ulike steder i kommunen. Det kan være veier mellom gårder og husmannsplasser, tømmerveier fra skogen og ned til Øyeren, seterveier og veier knyttet til næringsvirksomhet langs vassdrag i bygda.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Middelalderveien/Kongevegen er et uavklart automatisk fredet kulturminne og er bevart på følgende strekninger: Lønnestad til Smellen. By til Nordby. Hellerdamsvegen til Mognebekken ved Jahr. Hektner til Smestad. Holt til Søgarden Fjerdingby.

Nyere tids kulturminner
Nyere strekninger av Kongevegen: Denne delen av Kongevegen (fra etter 1537) finnes på to strekninger og går fra Enebakk grense ved Siljebøl til Narvestad og over åsen mellom Marikollen og Sandbekkstua.

Gamleveien: Fra Enebakk grense til Narvestad ligger en meget godt bevart strekning av Gamleveien. Videre oppover i bygda ligger store deler av veien under dagens fylkesvei, men på kortere strekninger

er Gamleveien synlig parallelt med den nye traseen. Disse strekningene er: ved Nyborg under By, ved Bysaga, fra Tomter via Nordby, ned til Nordbyåa i Nordbydalen og opp Nordbyvegen til Fylkesveg 120. Videre over på motsatt side av fylkesveien forbi Skjønberg. Fra Vesle-Årnes via Grinisvingen til Grinitajet. Fra Østegården til Slette. Fra Kirkeby og til Marikollen.

I tillegg er det noen avstikkere og tverrforbindelser som må sees i sammenheng med hovedveinettet. Disse er Tomtervegen som forbinder Nordby bruk og steinbrygga ved Øyeren til Gamleveien, veien fra Hektner og ned til dampskipsbrygga ved Årnestangen og veien fra Vestersund og opp til Korsvegen.

Andre verneverdige veier: Andre veier av interesse er mindre gårds- og skogsveier som er av eldre dato. Slike veier er hulveien ved sagmurene på stranda ved By, hulvei fra Enga og opp til Nordby gård, veien fra Solli og opp til Skovholtdammen, gårdsveien mellom Nigarden og Øvre Åmodt og seterveiene.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN

Mange av de gamle veiene og farene har fremdeles en form for bruksverdi. Det kan være som turvei, adkomstvei til eiendommer eller driftsveier knyttet til jord- eller skogbruk. De eldste veistrekningene som har hulveipreg skal behandles som fredede veier inntil annet er stadfestet. Verneverdien til de ulike strekningene er høyest når veiene har preg av høy alder og få nyere endringer, eller er egnet som turvei for lokalmiljøet.

Kongevegen er vår eldste hovedvei gjennom kommunen, og veien ligger i stor grad i jordbrukets kulturlandskap ned mot Svellet og Øyeren. Veien kombinert med landskapet rundt gir Kongevegen en høy verdi både som kulturminne og turvei.

Gamleveien fra Enebakk til Narvestad har fremdeles de gamle stabbesteinene intakte, og det er forstøtningsmurer langs deler av traseen.

FORSLAG TIL TILTAK

Generelt har alle bevarte deler av Kongevegen høy verneverdi og det er fastsatt i kommuneplanen at den skal bevares sammenhengende gjennom kommunen.
I tillegg er det deler av Gamleveien, som strekningen fra Enebakk grense til Narvestad, fra Østegården til Slette og fra Kirkeby til Marikollen, som bør bevares og sikres fortsatt bruk. Arbeidet med et sammenhengende turveinett på Kongevegen bør videreføres videre sydover i kommunen, og fra Narvestad bør både Kongevegen over åsen til Enebakk og Gamleveien til Rud i Enebakk knyttes til turveien.

Ved Vesle-Årnes er deler av en kulvert på Gamleveien over Gjellebekken bevart. Denne bør sikres for ettertiden. Kongeveien fra Marikollen til Sandbekken bør holdes i god hevd uten å endre alderspreget, og støttemurer langs veien bør ivaretas.

N
Delområde 27
26.22 og 27.17
26.22 og 27.17
27.18
27.16
27.15
27.16
28.5
28.32
28.24
28.4
28.22
28.33
28.34
28.21
28.20
28.26
28.19
28.18
28.25
28.27
28.28
28.17
28.35
28.36
28.15
28.16
28.14
28.29
28.1
28.37
28.40
28.13
28.11
28.12
28.2
28.3
28.9
28.38
28.8
28.7
13.2, 14.6, 27.13 og 27.14
13.2, 14.6, 27.13 og 27.14
12.13 og 27.10
10.11 og 27.12
27.11
11.5 og 27.9
7.29, 8.3, 9.1 og 27.8
7.29, 8.3, 9.1 og 27.8
7.24 og 27.6
12 og 27.7
6.11 og 27.6
4.2, 7.1 og 27.5
1.10, 2.3 og 27.1
2.4 og 27.3
1.4 og 27.2
1.10, 2.3 og 27.1

Delområde 27 Gamle far, veier og kommunikasjonsårer i Rælingen

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Gamleveien fra Enebakk til Narvestad med stabbesteiner og forstøtningsmurer	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Middelalderveifar fra Lønnestad til Smellen	Høy	Høy	Høy	Lav	Høy	Høy	Middels	F?/2
Kongeveien fra Siljebøl i Enebakk til Narvestad	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Hulvei ved sagmurene ved Byåa	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Kongeveien fra By til Solberg	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	F?/2
Kongeveien fra Solberg til Hesteløkka	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Lav	2 - 3
Hulvei fra Enga til Nordby	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	Høy	F?/2
Kongeveien fra Hesteløkka til Tvetervegen	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	F?/2
Vei fra dampskipsbrygga ved Årnestangen til Hektner	Middels	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Kongeveien fra Hektner til Støtterud	Høy	Høy	øy	Høy	Høy	Høy	Høy	F?/2
Gamleveien fra Østegården til Slette	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Setervei fra Solli til Skovholtdammen	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	3
Kongeveien fra Støtterud til Smestad	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Middels	F?/2
Kongeveien fra Holt skole til Hammarsvegen	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	F?/2
Kongeveien fra Fjerdingby til Hauger	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Lav	2
Gamleveien fra Kirkeby til Korsveien	Middels	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	2
Kongeveien fra Korsveien til Sandbekkstua	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Gammelt veifar fra Vestersund til Korsveien	Høy	Høy	Middels	Høy	Middels	Middels	Lav	3

DELOMRÅDE 28
Kulturminner i skogen

LOKALISERING
Delområdet dekker skogområdene i hele kommunen.

FORMELL STATUS
Store deler av skogen i Rælingen ligger innenfor markagrensa med egne føringer gjennom markaforskriften. I tillegg har områdene status som LNF-områder i kommuneplanen

HISTORIKK
Skogens betydning for bygda har vært vekslende gjennom historien. Da de første menneskene kom til området etter siste istid må vi tro at det var skog og vann som gav de nødvendige elementene for å livberge seg. Skog var det trolig på all jordmark den gang, og jakt, fiske og sanking var måten å fø menneskene på i den første tiden. Med innføring av jordbruket ble trolig behovet for å bosette seg der den beste jorda lå viktigere. Det er ikke nødvendigvis de samme områdene som vi mener er best dyrkingsjord i dag som først ble tatt i bruk, og kanskje finner vi de eldste rydningssporene i dagens skogsområder.
På de høyeste åsene i bygda ble det bygget varder til bruk som varsling ved farer. I følge skriftlige kilder var det slik varde på Bjønnåsen. Under folkevandringstiden på 400- og 500-tallet var det mye uro blant folkegrupper i Europa, og også her i Norge. Det ble behov for beskyttelse, og det ble bygget bydeborger en rekke steder i vårt område. Felles for borgene var at de gjerne lå inne i skogområdene og på høye åser med bratte fjellvegger på en eller flere kanter. Slike bygdeborger mener man de har vært både på Ramstadslottet og Tjuvstuåsen. På Tjuvstuåsen er det rester etter steinkonstruksjoner, men arkeologer mener dette opprinnelig har vært en gravrøys som senere har blitt bygget om til en steinhytte. Det kan allikevel ikke utelukke at det i tillegg har vært en bygdeborg på åsen. Steinhytta skal ifølge gammel tradisjon ha vært tilholdsstedet for røvere som plyndret plankekjørere og andre som passerte på veien nedenfor i bygda. Dette er en historie det er knyttet mye usikkerhet til, men at det er ei steinhytte på åsen er sikkert, og kanskje kan den ha blitt benyttet i forbindelse med jakt, eller kanskje vardebrenning?
Da landbruksområdene ble ryddet slik vi kjenner dem i dag ble skogen begrenset til å være kilde for ved og byggetømmer og beitemark/seterdrift. Setring skal ha foregått i Norge i alle fall fra middelalderen, og Rælingen har trolig ikke vært noe unntak. Det er relativt mange kjente seterplasser i Rælingsskauen, og det har sikkert vært enda flere. Noen gårder byttet setrer, og vi finner rester etter både to og tre setre som har tilhørt sammen gård.
Skogens betydning for bygda fikk et klart skifte fra 1600-tallet. Innføringen av vanndrevne sager på 1500-tallet åpnet for en mer effektiv utnytting av tømmerressursene. Samtidig er det et økende marked for materialer både i regionen med byggingen av Christiania etter brannen i 1624, og ute i Europa der en rekke stater ville kjøpe norske materialer til sine byutvidelser og gjenreisninger etter ulike bybranner. Tømmerdrift, oppdemming av vassdrag og myrer i skogen, tømmerrenner og veianlegg er aktiviteter som kommer i kjølvannet av denne viktige næringen. Mot slutten av 1800-tallet og utover 1900-tallet begynner også små skogshusvær å dukke opp inne i de ulike gårdsskogene, og parallelt blir de første fritidshyttene reist. I samme periode blir behovet for bedre tømmerveier større, og det bygges en rekke slike i mellomkrigstiden. Med traktorens inntog i skogsdriften fra ca. 1950 blir veier utvidet og nye bygget. Fra slutten av 1970-tallet ble det bygget skogsbilveier slik at tømmerbilene kunne kjøre inn i skogen og hente tømmeret nærmere der det ble hugget.
To av de store innsjøene i Rælingsskauen, Nordbysjøen og Ramstadsjøen ble på 1950- og 60-tallet tatt i bruk som drikkevannskilder for henholdsvis Skedsmo og Rælingen kommune. Dette medførte oppdemming av begge vannene, og fjerning av bebyggelse som lå langs vannenes nedslagsfelt.

REGISTRERINGER

Automatisk fredede kulturminner
Ved Ørnåsen ved Midtre Krokvann er det to tørrmurte konstruksjoner som antas å kunne være bakvegger i fangstanlegg. Kulturminnene er ikke avklarte i forhold til formell vernestatus. Ved Nordre Krokvann er det funnet flintavslag som trolig stammer fra menneskelig aktivitet i steinalderen. På Tjuvstuåsen ligger restert etter en gravrøys og mulig også en bygdeborg. På Ramstadslottet skal det etter tradisjon ha vært en bygdeborg. Det er ikke funnet rester etter muranlegg som underbygger dette.

Nyere tids kulturminner
En stor gruppe nyere kulturminner i skogen er ca. 20 gamle setervoller med tufter ette bebyggelse på flere av dem. De gamle seterveiene er også fremdeles mulig å finne mellom gårdene i bygda og de respektive setrene. En annen gruppe er skogshusværene som ble bygget i første halvdel av 1900-tallet. Videre er det fremdeles spor etter jaktslottet til konsul Duborgh, Huldreheim, ved Ramstadsjøen. I tillegg til selve grunnmuren står fremdeles en annen hytte som tidligere rommet den såkalte Huldrekollonien. Hytta ble opprinnelig benyttet som leirsted for barn, men i forbindelse med bruk av Ramstadsjøen som vannkilde for Rælingen ble hytta flyttet lengre ned mot bygda, og er i dag speiderhytte. Er man lokalkjent kan en finne gamle furutrær med porselenskopper for feste av telefonlinje på veien mellom Hektner og Huldreheim. Dette var kommunens første telefonlinje og gjorde det mulig for konsulen å telefonere ned til bygda for å gi og motta ulike beskjeder.

Det er flere dammer inne i skogen. Vesledammen, Myrdammen, Grytedammen, Skovholtdammen, Fjerdingbydammen og Åmodtdammen. Felles for disse var at de regulerte vannmengden i bekkene som rant fra dammene og ned mot Øyeren/Svellet. Vannet ble benyttet som kraft til vanndrevne sager og møller, og dammene innerst i skogen var kun de første av en rekke med attholdsdammer nedover vassdragene.

VURDERING AV VERNEVERDI OG BEGRUNNELSE FOR VERN
Generelt er kulturminner i skogen viktige for å fremme bruk av skog og mark som rekreasjon. Mange opplever skogsturen som rikere hvis man kan legge turen innom kulturminner.

Steinalderfunnene ved Krokvann er rester etter den tidligste bosettingen i bygda, og området er svært viktig for å fortelle den eldste historien.

Tjuvstua er det mest sagnomsuste området i skogen, og området har potensiale for ulike former for formidling.

De mange setervollene som fremdeles er godt synlige i skogen gir et godt bilde av hvor godt man utnyttet næringsgrunnlaget i naturen i tidligere tider.

Skogshusvære og tidlig fritidsbebyggelse i skogen er minnesmerker over at skogen i Rælingen har vært viktig både som næring og rekreasjon.

FORSLAG TIL TILTAK
Alle de registrerte kulturminnene i skogen bør bevares. Grunnen til denne generelle vurderingen er at nesten alle kulturminnene i dette delområdet ligger innenfor Markagrensa. Markaforskriften legger tydelige begrensninger på nye menneskelige tiltak i området, og nettopp derfor er det viktig å bevare minnene om at hele Rælingsskauen er et produkt av samspill mellom natur og menneskelig aktivitet. Fjerner vi både menneskelig aktivitet og spor etter sådan, så vil vi vise et falskt bilde av historien til våre skogsområder.

Kommunen ved landbruksavdelingen bør informere skogeierne om de registrerte kulturminnene på de respektive eiendommene, og at de tar særlig hensyn til kulturminnene i forbindelse med skogsdrift. Slik hensynsstaking er i tråd med skogbrukets egen «Levende skog-standard» som er en sertifisering av skogsdriften som garanterer at tømmeret som selges fra skogen er drevet ut på en bærekraftig måte.

Skogshusværene og fritidsboligene som er nevnt i planen bør bevares og ikke utsettes for vesentlige om- og påbygginger. Skogshusvær som ligger innenfor naturreservatet bør sikres gjennom en avtale med reservatforvaltningen, kommunen og frivillige.

Kulturminner i skogen bør brukes aktivt som poster i forbindelse med turorientering, geocaching og liknende aktiviteter der friluftsliv og kulturminneformidling kan kombineres.

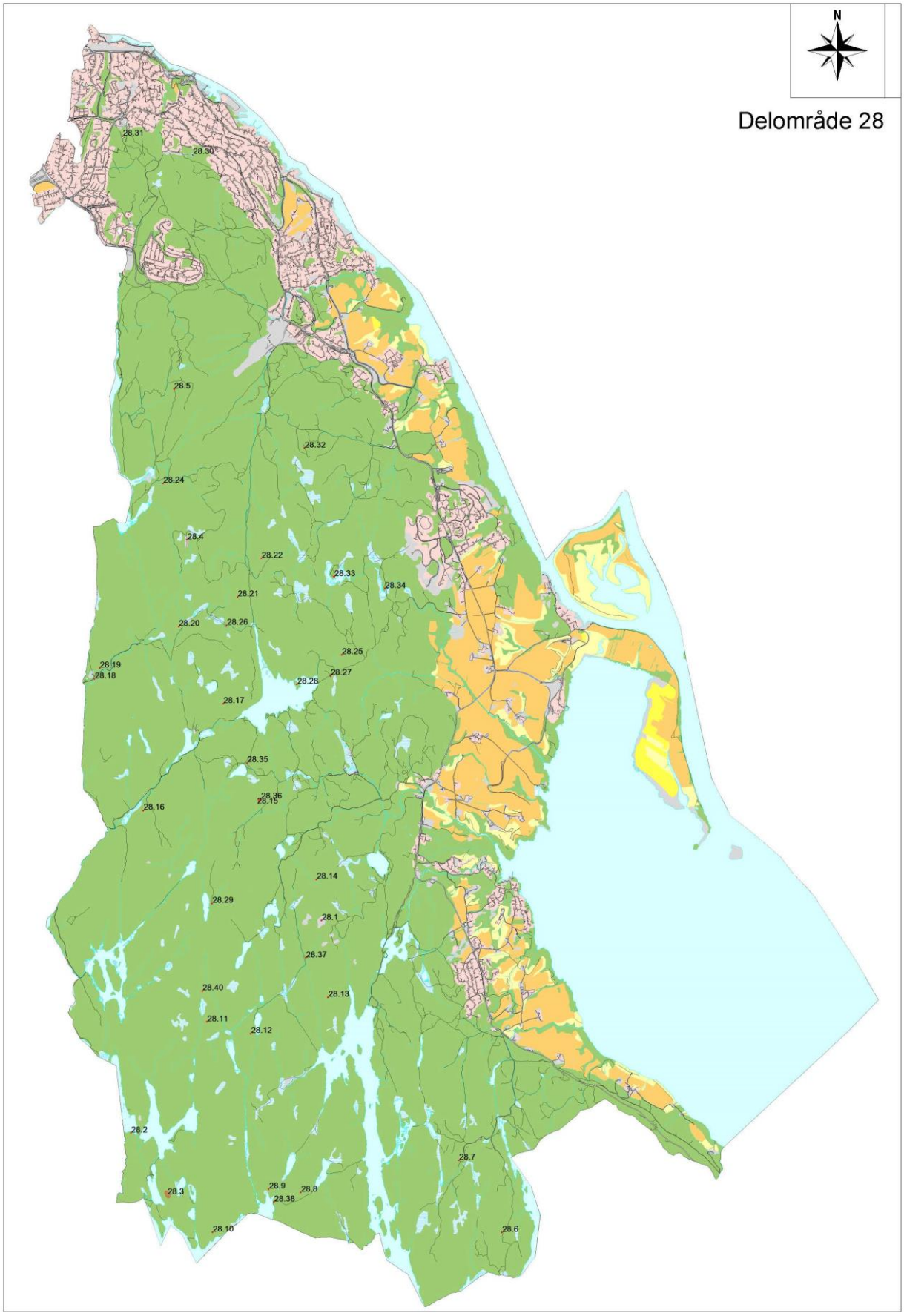
N
Delområde 28
28.31
28.30
28.5
28.32
28.24
28.4
28.22
28.33
28.34
28.21
28.20
28.26
28.25
28.19
28.18
28.28
28.27
28.17
28.35
28.36
28.15
28.16
28.14
28.29
28.1
28.37
28.40
28.13
28.11
28.12
28.2
28.7
28.9
28.8
28.3
28.38
28.10
28.6

Delområde 28 Kulturminner i skogen

Objekt	Alders-verdi	Historisk verdi	Miljøverdi	Tilgjengelig-het	Sjeldenhet	Representa-tivitet	Autentisitet	Vernekategori
Tjuvstuåsen: Bronsealderrøys og mulig bygdeborg. Rester etter steinhytte	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	F
Øvre Krokvann: Funnsted for spor etter steinaldermennesker	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	Middels	F
Ørnåsen ved Midtre Krokvann: To angivelige fangstgroper av ukjent alder	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	Middels	F?
Ramstadslottet: Angivelig lokalisering av bygdeborg	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Middels	Lav	F?
Bjønnåsen: Gammelt vardested	Høy	Høy	Middels	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Narvestadsetra, Seteråsen ved Gjeddevann	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Bysetra, ved Bikkjekjern	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Tomtersetera, ved Tomter Murttjern	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Nordbysetera, ved nordenden av Grinderen	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Gamle Nordbyseter, ved nordenden av Søndre Krokvann	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Gamle Griniseter, ved Østre Bjørtjern	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Nesseter, syd for Søndre Nessetertjern	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Gamle Nesseter, ved Gamlesetermyra vest for Isdalsvika	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Griniseter, syd for Seteråsen vest for Gryta	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Jahrsetra, nord for Jahrlangmyra	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Tveitersetra, syd for Badstudalen	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Hektnersetra, ved Øvre Setertjern vest for Ramstadsjøen	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2

Østegårdssetra, på sydsiden av Djupdalen	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Vestegårdssetra, på nordsiden av Djupdalen	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Ramstadsetra, ved Barlindåsen sydvest for Minketjern	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Skovholtsetra, ved sydenden av Brudalen	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Årnessetra, øst for Brudalen	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Søndre Fjerdingbyseter, mellom Holtbreimåsan og Fjerdingbydammen	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Fjerdingbyseter, øst for Blåtjennmyrene	Høy	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Lav	2
Sølvhølet, sølvgruve nordøst for Ramstadsjøen i Hektnerskogen	Middels	Høy	Lav	Middels	Høy	Høy	Middels	2
Kommunehytta, skogshusvær sydøst for Skovholtmyra. Bla benyttet av br. Grønberg	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Huldrekolonien, Speiderhytta øst for Ramstadsjøen	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Huldreheim, Ruin etter jaktslott nordøst ved Ramstadsjøen	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Skogshusvære ved Søndre Bjørkjenn/Holoa	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Skoledammen, eldre vannmagasin for Rudområdet	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
Oppegaardsdammen, eldre vannmagasin for Østre Strøm	Middels	Middels	Høy	Høy	Høy	Høy	Høy	2
«Botolfhytta» ved Holtbreimåsan, skogshusvære	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Krogstadhytta ved Tristillen, skogshusvære	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2

Ruudhytta ved Svarttjern	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Flatbyhytta ved Fiskelausa	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Jahrseterhytta, skogshusvære	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Søgarn Grini skogshusvære øst for Langvann	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Kragh- hytta, Skogshusvære ved nordenden av Grinderen	Middels	Høy	Høy	Middels	Høy	Høy	Høy	2
Milorg-hytta, Rester etter hytta til «Gutta på skauen»	Middels	Høy	Middels	Lav	Høy	Høy	Lav	2